

84(2/2e-
- 4201)

A-95

**РАЙСА
АХМАТОВА**

ЦХЪАЪНАКХЕТАР

НОХЧ-ГІАЛГІАЙН
КНИЖНИ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ГРОЗНЫЙ — 1978

ВЕРХНЕЕ ЦА-ВЕДЕЗСКАЯ СЕЛЬСКАЯ
БАБЛИОТЕКА №1 ЧР.

826

Даниса
Сухматова

ЦХЫРЬНАНХЕТАР

Стихаш, Юрраш
Веденский район
Центральное отделение
Библиотека №230

С2(Чеч.)
А95

Ахматова Р. С.

А 95 Встреча. Стихи, поэмы. Чечено-Ингушское книжное издательство, 1978.

280 с. 1 л. портр.

Нохчийн гоьаьллачу поэтессин Ахматова Раисин хIокху киниги юкъа цуьнан тоьтла йолу произведений яхна. Стихашкаьх а, поэмашкаьх а, несбаьхьаллин даш-ца кхолуш, дуьйцург — Даймехкан, партин, халкъан хьокъехь яккхий ойланаш а, адаман Iаламах доккхадер а, заманан лавхенех тешар а, къаьмнийн дотта-гIалла даггара кьобладар а ду. Ире кхане кхуллуш болу лани заманхой бу цуьнан произведенийн турпалхой.

Поэтессин 60 шо кхачарца юьнна арахьцуш ю хIара сборник.

А $\frac{0743-081}{M135(03)-78}$ 31-78

С2(Чеч.)

ЙИЖАРИЙН ЦІАРАХ ДУ САН ДАГАРДИЙЦАР...

СО — УРД ДУ АЬХНА,
ХІУ ТАСА СИХ.ТО.
ДІАДЕХЬ АШ ДИКА ХІУ —
ХЬЕКЪАР ДУ ЯЛТА.
Р Ахматова.

Нохчийн халкъан поэтессин Ахматова Рансин кхолларалла дика евза советски книгашъешархочунна. Цуьнан бахъана ду цо шен поэзехь керлачу ламапхойн зудчуи керла а, цлена а ойланаш массарна а хьоме хеттачу кепара юьйцуш хилар.

Таьхьарчу шерашихаь Нохч-ГІалгІайн республикехь а, Москвахь а арайийлила цуьнан стихийн сборникаш. Царна гІехь зевне дека шен прс карийначу зуда-ламанхочун аз. Шен халкъан дахаран проблемех лаьцна дуьйцучу меттехь поэтесса еккъа цлена и цхаь тема хьалааййой ца соцу. Цуьнан кхоллараллина, цо шен халкъах лаьцна дуьйцуш, шуьйра юкъайогІу кхечу къаьмнийн дахаран проблемаш а. Кхечу кепара аьлча, кхузахь къоман дахар доьзна а ду, цхаьна а догІу цо ечу интернациональни ойланашца. Октябро паргІатъ-яьккхина, сийлахь некъ хьехна зуда-ламанхо тахана дуьненчохь хуьлуш долчу гІуллакхашна юьстах ца лаьтта, пза оцу гІуллакхашкахь жигара дакъалоцуш йоллу.

Аьллачуина масална яло мегар дара поэтессас машаран хьокъехь язйина цхаьмогІа стихотворенеш Кхузахь цуьнан интернациональни дог-ойла данма а йозуш ю Даймехкан темица Цо язйина уггаре а тоьлашха йолу стихаш Даймехкан хьокъехь ю.

Р. Ахматован кхолларалло йоккха меттиг дІалоцу хІинцалерчу нохчийн поэзехь.

Поэтан дог — бляьсте йолуш аьхна латта ду: пагахь малхо дохдинчу, Іаламо самадаьккхинчу лаьттан кий-

рахъ цѣна, могуш хлун буъртиг нислахъ — ялта дика хирг хиларх тешна хуьлу вай, стиглахъ мархаш мел юькъа гульядарх, мох мел члогла баларх, кхуьуш лавт-тачу ялтина башха зен хир доцнийла хаьа ваина: орамийн члоглаале хьаьжжина хуьлу ялтин дебар а.

Лавтта длатосучу хлух тера хуьлу поэтан кийрахъ ойланаш лалар. Уьш, кехата тле юьйшуш, вайга кхачар — ялта чудерзорах тера хетало. Буъртиг длатесна цунах ялта кхиьалц беш болу некъ атта бац. Поэтан кийрахъ кхоллалун ойланаш а шашаха кхоллалуш яц, уьш кехата тле йийшшалац поэта лаламат къахьоьгу. Стенан дуьхьа?

Ахматова Рансин поэзин сборникан ешча, лакхалъ вай дийцинчуна а, хлоттийнчу хаттарна а жон карор ду найна. Поэтессин кхоллараллин чулацам шуьйра бу, цуьнан стихашний, поэмаший чулоцу философни маьйна долу ойланаш дукха а, шуьйра а ю.

Дешархочунна дика свза поэтессин коьртачарех йолу ойланаш иза «безамна, диканна данм ю кинча». Иза пехчийн зударех дуьххьара орцахъяьлла зуда-ламацхошина. Шега кхаьчна и «хала дакъа» дуккха а шерашкахъ, кладъялар хлун ду ца хууш, майра длахьо цо. Хинна а «денина а сикло» иза «белхан стовла тле, сатоссуш аренга ахархо санина». Амма динчух цалабар, шен йижаршина дика дар тлеттла алсамдаккха лаар — и хаало лирически турналхочун дагахъ. «Го дехьа, стогалла, нагахъ гелъелча», — боху цо. Иза кхоьруг, «инцкъ кхачийна, глорасиз йисна», массеран кхоллам нрсе берзо ша цакхнар ду.

Р. Ахматовас, ша ламапхо-поэтесса хиларе терра шен йижаршина, напюшна дагахъ дерг, цаьргачъ хиллачу баланех лавцна дуьйцу.

И йижарийн тема данма а ю Ахматова Рансин кхоллараллехъ коьртачарех цхьаь. Масийтта шо хьалха, бакъдерг дийчинча, и тема цуьнан поэзехъ коьртаниг яра, дукха хьолахъ цуьнца доьзна дара поэтессин да-

харе хъежар. Амма, хууш ма-хиллара, воьдуш верг ген-
на кхочу. Хан дла мел ели тематикехь шорлуш, идейно-
философин чулацамна кларглуш лаьтта цуьнан кхолла-
ралла. Пижарийн тема, и йиц ца йинехь а, хиница коьр-
таниг яц. Коьртаниг — дахар луьттуш, философица ой-
лаяр ду.

«Лийрдоцург» стихотворенехь къаьсттина гучуйолу
поэтессин вай йийцина амал.

Дуьххьара льчган нох тусучохь хилла,
Дуьххьара бепиг а дестинна айса..
Сох лий ми лочкхийна яььна а йинна,
Бешераш ламазаш деш а ас текнна.

Вайна ма-гарра, лирически турпалхочун дагахь чекхъ-
евлла заманийн халонаш, уьш цуьнан дагна йеткъа,
цара, стеган лазам муха хуьлу, ханитина цунна, цара
Iамийна иза дахарехь хуьлуш долчуьнга тидаме хъажа,
цара Iовжийна дог ду, халкъашна ирс доьхуш, карзах-
даьтла хьийзарг.

Р. Ахматован тIаьхьарчу шерашкахь самаевлла кхол-
лараллин диках полу ойлапаш. Церан, массеран а бо-
хург санна, чулацам нахана юкъахь дикалла кхайкхош
бу. Амма цо юьйцучу дикаллин шен чулацам бу, цо ца
боху вонна тIаьхьакхна гIертан лелаш полчуьница а ди-
ка хила.

Ас ца боху дерригенна геч а деш.
Доллучунна бIаьрIе хила пеза стаг..
Дикалла а тIамна кийча хуьлийла —
ТIаккий бен цо зулам духатухур дацI

Р. Ахматован поэзи цкъа а ца хилла шен маьйинца
Нохч-ГIалгIайн дозанал чохьахь соьцуш.

Къаьсттинчу йоккхачу деган йовхонца дуьйцу поэтес-
сас шен кхоллараллехь вайш махкахь дехаш долу хал-
къаш, цъа доьзал санна, барт болуш хиларх, церан
доттагIаллин, вежараллин уьйраш чIагIъеш ерг партия
ийса политика хиларх.

Хьоме Даймохк, и хьан исбаьхьалла —
Хьан кхоьаллина, стенца юстур и?

Хіора стаг ву кхузахь седа санна,
Пи́на латта, деган безам сан.

Поккха меттиг дІалаьнна цуьнан кхоллараллехь безаман лирико а. Оцу тайпанчу стихаша, — цара, лирически турпалхочун деган кІоргенашкахь дерг схьадий-цар бахъана долуш, — таро хуьлуьйту лирически турпалхочо, гражданский, философский чулацам а болуш, дахарна хьалха хІитточу декхарех кхин а кІорга кхета. И турпалхо догІена стаг ю. Цунах дозуш ду хьалхарчу роІехь иза халкъана а, Даймахкана а тешаме стаг хилар. Цунах дозуш ду цо цІена безам кхайкхабар а. Амма везаш верг шегга кхийдочу цІеначу безамах ца кхетахь, я ца вашахь, я ямарт хилахь, цо цуьна хьакь ца лору ништа безам:

Со гІур ю, курра айбеш корта,
Хьожур яи хьольга юла со.

Безаман пре шена хеттачу агІор ца нислахь а, гІорасиз ца хуьлуш, доьналлех ца юхуш, хьалхахьа йоьду иза: «ХІинца а йисна хийла чІагІо, схьаяккха езаш новкъахь сан».

Ахматова Рансин кхолларалла хьалха дукха хьолахь цхъана лириккин жанрехь кхуьуш яра. ТІаьхьарчу шерашкахь цуьнан поэзи тематикехь шорло, кхоллараллина юкъайогІу лиро-эпический жанр, цуьнан шуьйрачу чулацамо кІорггера схьадоьллу вайзаманхочун несбахьа васт, оцо нохчийн поэзинна юкъаялайо керла философски ойланаш. Ништа ю Ахматовас хьалхий, тІаьхьий язІинна кхо поэма: «Олхазар», «Дагалецамийн новкъа», «Ялтех аьлла дош». Цераи идейно-несбахьаллин чулацам лакхара хиларан шен маьІна ду. Масала, тІаьхьарчу поэминна «Правда» газето зорботохар. И поэмаш Ахматова Рансин кхоллараллехь хьалхахьа боьдучу новкъа яьккхинна керла гІулч ю.

«Олхазар» поэма кхоллаелла гІараваьлла волчу Социалистический Къинхьегаман Турпалхочун Кагерманов Олхазаран амалехь поэтессинна вайзаманхойн коьрта

амалш хааялар бахъана долуш. Кхечу кепара аьлча, Олхазаран дахаро, балха тӀехь иза жигара хиларо, юкӀараллин дахарехь хӀайтӀаьлла хиларо — оцу дерригено а сов кӀегина бовзуйту вайна коммунизм дӀа-хӀотторехьа болу кӀийсамхой.

Шен, кхоллам авторан, «Олхазар» поэмни турпалхочун кхолламах тера хиларца кӀаьсташ ю Ахматова Рансин «Дагалецаминийн новкъа» поэма. Поэми тӀехь кӀегина гойту «сов аьрха, хӀийзаш некъаш» хиллачу зуда-ламанхочун васт. Иза лиро-эпически форманца язӀинна хилар бахъана долуш, поэтессин таро хилла, лирически турпалхочун васт санна, шуьйра чулацам болуш ден, ненан васташ кхолла а, яханчу заманийн кӀнзз гӀиллакхаш гайта а. Тахана шен ирсе кхаьчна йолу зуда-ламанхо, оцу ирсах Ӏехаелла ца Ӏаш, кӀинхьегаман новкъахь ю. Кхетам сов мел белт, дахаре баркаллица хьовжу иза:

Хьоме халкъ, баркалла даггара хьуна
Еларна, елхарна, хиларна ехаш.

Амма кхна халкъо йиннехь а, шуьйрачу, ирсечу новкъа Даймахко, партис яьккхипа нохчийн пол. Цундела боккха чулацам болуш ду поэтессас аьлла дешнаш:

Халонаш лайначу халкъаш даг тӀера
ДӀаьца, сан Москва, баркалла хӀипца
Со — хьан пол. Хьуна ду сан ирсе елар,
Сан сирла ойланаш, сан деган лекхам.

«Дагалецаминийн новкъа» поэми тӀехь, шен ненан васт дуьллуш, исторехь бакъ ма-дарра дуьйцу поэтессас нохчийн зудчун Октябрьски революци хилале дӀадаханчу дахарх лаьцна. Дуьрачу хьацарлахь, Ӏаьржачу баланехь дара цуьнан дахар хьалха. Дахарехь кхин гуш ирсе доцуш, нохчийн наноша шайн деган безам, йовхо, комаьршалла шайн берашна дӀалора, уьш мукъане а ирсе кхачаре сатуьйеуш. Шен ненаца кӀамел деш, поэтессас а боху:

Кхояламо суна мел кховдийна совӀат,
Даймакках сонна, и дӀаьна ду хьовца.

Ноълан дахар а хир дацара ирсан лакхене кхаьчна, магахь санна «массарел а бовха цлен бос» бохьу малх да кхеттехьара. Лирически турпалхочуна «дешнашца тир йохуш, кехаташ къарздечу» повкъа ша ялале гина ша-тайна халонаш, цуьнан а дезна шен махкахойн кхетамехь йисничу ширчу ойланашца къийса. Къинихьегамехь а яхчаелла лирически турпалхо, дешаран лакхене а и кхаьчна, безаман цле а марсайийлина цуьнан даг чохь. Уьш дерраш а лирически турпалхо дахаран философех кӀорггера кхетийта оьшуш хилла.

Декъалбо не лазам, декъалбо гӀайгӀа —
Оьшу уьш лакхене бойдучу повкъахь, —
Декъалдо не хӀинца сӀайн тилла лелар.
Декъалдо не хала схьалехна некъаш.

Бакъволу поэт данма шен халкъан дагахь дерг хууш, шен дашца халкъан дог-ойла кхочушъян гӀерташ, болх беш хуьлу.

Тахана серлонга кхаьчинчу халкъан ойланаш сирла ю. Поэтескин бакъо ю цундела, «Дагалецаминийн повкъа» поэма чекхйолуш, хӀара тайна дешнаш ала:

Бала соз йиткъина ваин похчийн латта —
Мел хийцаделла и, ца девӀнарг хилла.
Цу лаьмнийн йол — со ю лакхене кхаьчнарг, —
Йижарийн цӀарах ду сан дагардийцар.

Оцу йоккхачу дог-ойланца, кхоллараллин сирлачу мукъамашца кхаьчна поэтесса ирсечу таханенга. Дала-рера керл-керла вастийн жовхӀарш поэзин довхачу, зевнечу даше дохкуш, эзарнийн дегнаш даккхийдеш схьайогӀу и лаьмнийн комаьрша йол.

Хьасан Туркаев,
филологин Илманийн кандидат.

СТИХАШ

ХЬОМЕЧУ ПАРТИНА

Даг чохъ илли кхоллало,
И хьох лаьцна илли ду!
Соьга дахар таллало —
И ахъ белла сан ницкъ бу.

Сан ирсечу кхолламехъ
Хьо тхан лаьмнех тера ю.
Хьан ойланаш — боккха х'орд,
Ахъ делла дош хилла ду.

...Нанас дуйцуруш къаьхьа ду...
Цо ца ловш х'ун дисина!
Халчу хенан теш и ю,
Цо хеназа къаппина.

Зуда адам ларацара...
Елаяла тарлуш дац,
Товхан к'уьрехъ сискал ян,
Елха бей хьан бакъо иц.

Тольо лъьцча сай санна,
Южал юьхуш ехира,
Бле б'аьрг болчу ладатна
Хьан сий дайна хаьара.

Ламанхойн йол, шуййра некъ,
Лолла дохош, биллина,

Парглатъяла кхаьчна ницкъ
Ахь мичара гулбина?

Бода эшош дешарца,
Дуьне довза Јемина.
Ахь хьайн ирсах тешарца:
«Парти», «Ленин» — яздира.

* * *

Шийла мох, со шелъеш,
Сан деглах хьерчалахъ,
Меженаш эгаеш,
Со къръян хъажалахъ,
Нуьцкъала шок етташ,
Сан лергаш кърделахъ,
Шайи суйнаш сан цийца,
ДегI шелдеш, кхарстаде?
Харцаыхъ бертал,
Нагахъ со ницкъ бонуш
Йисича сел холчохъ,
Сан голаш лахийна,
Ца глоттуш йисича,
Сох къа а ца хеташ,
ДIашаръе лаьттара.
Даймахке, партига,
Халкъе сан безам
Таллахъ, барамал
И кIезиг хилахъ,
Хьомечу махкана
Санн ницкъаш дIабала
Со кийча ца хилахъ,
ДIаэца лаьттара.

Ширачу лаьмнаша гатдина,
Орга доьхна хьийзара.
Гениа — шираллин гларол хилла,
Молахь лаьтташ блов яра.

Сан дагна деза массо хлума,
Хлай зама, ахь лардехьа,
Хлаллак ма дайтахьа и, хьаший,
Къинхетам боцчу кхиэле.

Доьху хьовга, ма сааделахь,
Акха амал длаглертар.
Шира кьайле ларьечу хьехнийн
Блаьрг данма хьежнийта.

Хьажал, сан доттагI, кхузахь лелла,
Карзах дой сецош, дошлой.
Варшашкахь хийла дур даьржина
Говран бергийн татанийн.

Кхузахь кхоллаелла майралла,
Кхузахь вайн дай длабевлла.
Хетарехь, кхузахь доладелла
Данм хиндолу дахар.

МАХАЧНАЛА

Хьо суна евзина хин яций шена,
Амма сан дагна ахь сов йовхо, там ло.
Хьан хазчу урамехь цахь санна хета,
Хьо герга узу-кха сан даго хьоме.

Хлоранга хьошалга со еъча санна,
Адамаш ду суна дела шаъш къежаш.
Ас кхузахь мел йошу миноташ суна,
Сан дагна хьоме ю, хлай хаза глала.

Гамзатан, воккхачу Сулимин иллеша
Кхойкху-кха адамашка
даккхийчу глудлакхаша,
Эрна дац хьан хилар поэташ,
Сан дагна тлех езна глала.

Сов клада, сел мерза йилли ахь суна
Муьлххачу цийнан а тамехьа неларш,
Хьан хазна хестийнчу
Расулан стихашха
Безаме ю-кха хьо ирсечу суна.

Хьуна чохь со еха ца йийна хинд шена,
Карийна суна а доттагий гуттаренна.

Амма сан дагна ахь сов йовхо, там ло.
Хьан хазчу урамехь цахь санна хета,
Хьо герга узу-кха сан даго хьоме.

ВЕРХНЕЦКИЙ РАЙОН
ВЕДЕРСКАЯ СЕЛЬСКАЯ
БИБЛИОТЕКА № 7 ПР

Ведерский район

районная

БИБЛИОТЕКА № 7 ПР

НАСПИЙ ХІОРДЕ

Маршалла ду хьов, хьоме Каспий,
Хьо болчохь со дуьххьар ю!
Хьошал суна шаьш деш санна,
Суна хьалхахь тулгеш ю.

Хьо гергара, хьоме хета
Дог ца лаббал, хаза хіорд!
Кху сийначу хьан тулгеша
Сайн дог хьовстуш хаало.

Боданечу буха хьаьжча,
Туьнан лар ю гіамаршлахь...
Кьона тулгеш гіиіла хьаьста
Хьан кьовжачу беснеш тіехь.

Мел со хьежарх, ларам боцуш,
Хьовга хьежа кіордадац...
Каспий, хьуна халкьан безам
Ціенчу дагца ло ас діа.

Ас дозаллаш ца до хьуна,
Ца дийцарх а кхеташ ду...
Дегіастаний, Нохчийчоь а
Бертахь вежарий ма бу.

Хьан махкахь со іийра яра,
Амма нийса кхеталахь:
Сайн кхолламца ирсе ю со
Йинчу, хазчу Нохчийчоь!

ТИСА

Безаман, глайгланан хи хьо, хлай Тиса,
Тахана дуьххъара девзина хи!
Хъешана тлерачу некъо со нийсса
Хийрачу хаьн бердан йисте кхачий.

Массо а хи а ду, боху, цхъатерра —
Неканна, кеманна некъ биллина...
Ойланехъ хьоьжу со кху хъан йистера,
Тулгешца детталун хъан дог хезна.

Ладоегъу ас хьоьга, моттало сайна
Хезарг ю хьомечу Органан глар.
Гуш санна хетало — собар шен дайна,
Аренга сихделла цуьнан идар.

Хъан блаьра хьоьжу со, иштта, хьо санна,
Дуьхъал схьахиттийта Даймехкан хиш,
Генарчу шовданийн декарца сайна
Кхузахъ схьахазийта безаман йиш.

Тийна хи, безаман, глайгланан Тиса,
Иллешца хъайн дато мерз бекабе!
Буйьсанна гленах а хьо дуьхъалтуйьсу,
Сан сирла йоккхаер хъайга длаьца.

Даггара къамел дан лууш ю хьоьца,
Деьна ас хьуна сайн нохчийн салам...
Сан Даймохк хъахабеш, соь къамел де.
Глайга а юьйцу сайн, ца беш хьулам.

Кавказан лаьмнашкахь, буьрсачу меттехь
Юьллуш ю со йина сан хьоме юрт.
Мархаш а ловзор ю ахь кераюккьехь,
Малхо а циггара йолайо йорт.

Ламанхойн мехкарий шовданан йисте
Хи эца боьлху, шайн эшарш локкхуш.
Клентий а гулло схьа.

Безам шайн хьоьстий,
Боьрзу ца, клудалш тлехь злаьнарш йохьуш.

И дагадаьхкинарш, тулгleshа сирла,
Деттало сан кийрахь, дагна там беш.
Йоккхаер, хазахетар — сайна мел хилла —
Доккху ас и, Тиса, хьоь кьамел деш.

Амма сан йоккхаер, кьастаран глайгла —
Дланьн и дерриг а хинца соьца,
Ткьа ахь а, Тиса, со кьастале хьайха —
Беттасен хьайн глайгла соьга йийца.

Хьан хи чохь сайн юьхь а гуш, ю со лаьтташ,
Ткьа хьоме шовданаш ду сов генахь..
Хлан-хла, дац хиш тера,
вовших ца кьаьсташ,
Шина хиэ кьамел до — шина маттахь.

Ма хала ду цунах кхета!
Лаьмнашка суо мосаз яха,
Дуьххьар уьш гуш санна хета.
Дерриг а девзаш ду кхузахь,
Дерриг ду гергара дагна.
Марха дIатевжина хьуьллахь,
Некха тIехь кьобжачу ломан.
ДIахьаьжча, лаьмнийн басошкахь
Жа дежаш го суна бацалахь,
Ткъа дIогахь — лекхчу баххьашкахь
Блаьвнаш го — шира гIаролаш,
Хиллачу тIемнийн и тешаш.
Ма хазло ламанийн баххьаш
Iуьйрания сатосчу хенахь.
Наггахь тIам хьабеш, хIаваэхь
Аьрзо а го ижу лобхуш;
ГIашлойн некъ дIабов мархашлахь,
Тарделла шаьш гезган машех.
Баххьаш тIехь со а цкъа хилла, —
Дог хуу седа сайн болчохь.
Ас хийла тешийра цунах
Экамчу деган кьайленаш.
Замано худу вайн шераш,
Ткъа лаьмнаш — даиман кьона...
Ма хала ду цунах кхета!
Лаьмнашка суо мосаз яха,
Дуьххьар уьш гуш санна хета.
Лаьмнаш, шу даим ду-кх кьона!

СЕЛЕНГА

Садайна.

Юдика ян еана со, Селенга!

Хьо, тулге санна, сан хьаьрчийла деглах.

Нагахь вайн гергарло даггара делахь,

Вовшийн дицлур дац вай —

цунах хьо теша!

Хазалахь,

Хазалахь, Селенга, сан аз!

Гарехь бен хьо буьрса дацарх со кхета.

Хазархьама къастарехь

Юдика яран сан дош,

Хаьа ахь тулгеленаш ца еттий бердах.

Халахета

Хьох къаста, хьоме Селенга, —

Сийначу, эсалчу хьан деглах къаста...

Ламанхойн клудал чохь ас хьур ю генна

Хьан эзар тулгеленех цхьаь сайна хьеста.

Селенга,

Тахана

Дош ло ас хьуна,

Хьан тулге, ца йойуш, ларьян тлех езаш,

Исбаьхьчу сайн махкахь

хьошал дан цунна, —

Сийначу Орган чу маршонна хеца.

Селенга,

Хъан цуицца доттаггал члагилуш,

Блешераш охур ду, шу даккхийдеш.

Гергарло хир ду ванн,

доцуш ша къанлуш,

Хъошалла хир ма ду вовшашца делаш.

Селенга,

Хъан тулге Органца некъ беш,

Кхийсалуш уьдур ю тхан хазчу махкахъ,

Хийла цо даьхна хир Бурятехъ гечош,

Ткъа хийицца Нохчийчохъ

хедор ду лаьмнаш.

НИЙСАРХОШКА

Адам дiадобду, шен
Хан чекх ма-елли,
Замано шен болар
Лaгiдеш дац цкъа а.
Амма цу заманан
Боларал сирла
Адаман гiуллакх ду
Данма дехар.

Нагахъ вайи йиш хилча
Шозлагiа даха,
Юьххъера дiадолор
Дацара дахар.
Шозлагiчу тiаьхъено
Дiахъонда шена,
Дiадолор вай дина
Турпала гiуллакх.

Буьйсанийн ойланаш —
Тем боцу чархаш,
Цкъа а ца кхачон
Кхолларан некъаш —
Вайчулла кiад ца луш
Хъан дина аьрха,
Къинхъегам ирс хиларх
Тешадеш дегнаш!

НИПАРИС

Хазаллин юьхь лору
Кху лаьттахь бӀаьсте.
Кипарис — ирхдахана
Дуткъа дегӀ товш ду.
Амма сан нохчийн поп
Хьол а бу бӀаьрла,
Атто а, хало а
И соьца ловш бу.

Хьан дегӀан
Хазалла-м
Иийца ца оьшу,
Исбаьхьчу куьцах
Ас нӀлеш доху.
ЙоӀ санна, хьомениг
Теваре хьоьжу,
ХӀорд ларбеш лаьтта хьо,
Бердан йист кхолуш.

Хьан дегӀан хазаллин
Теш ю со. Амма
Сайн цӀийна юххера
Поп тоьлаш хета.
ДӀаийца теша со
Цунах сайн къайле,
Тхан махкахь тешам берг
Алсамха веза.

Лаьмнаш го — наьртахой санна,
 Хьан лору церан хан — шераш?
 Лахенгахь — аьрха хиш сийна,
 Баххьашкахь шаш а бац бешаш.

Мархашкахь аьрзунаш лела,
 Лаьмнашна хехь лаьтташ санна.
 Церан некъ хьан буьйцуьр, хета,
 Дагахь дерш хуур ду хьанна?

Лаьмнаш ду лайн баххьаш лепаш,
 Моттало цара соь кхойкху.
 Ткъа лахахь ценош го, ценош..
 Сайн ден ца, лоруш, ас гойту.

Мостагел шаьш толар хийла
 Кхузахь хир даздина дайша,
 Хиллехь а собаре, тийна..
 Наноша халонаш лайна.

Мехкарша дой дика береш
 Эшаршца хестийна хир бу.
 Цу дойша мокхазан бердех
 Хийлазза берг тесна хир ю!

Куьйрано кlorин-меь санна,
 Беречо йо! яьхьна хир ю.
 ХIай лаьмнаш, шуначул хьанна
 Аш лайнарг дикаха гур ду?!

НИЙСАРХО МА ХУЪЛУ ХЪАН ДОШ...

Машук-лам бес-бесар лена,
Дохи тѣла, цѣнош тѣе аѣлла.
Тийна ду. Мохца гѣаш лега.
Тийна ду, деган «гурт» хаззал.

Со лаѣтта хъан суѣрта хъалхахъ,
Бѣаьрхъалхахъ хъо денлуш хѣта.
Ойлано дагна бо лазам,
Лазамца сан бѣаьрхиш леда.

Мостагѣчо, хъо вожо аѣлла,
Герз айдеш, гѣаьгѣаица непнаш
Лѣстир, бах. Нагахъ ницкъ кхаѣчнѣхъ.
Зулам а хъан дуѣхъа дѣхка.

Дуѣне а адаман боцчу
Гѣаьгѣанѣ дилхир, бах, маттахъ.
Росина вицлур а воцчу
Къонахчух кадам бѣш, баттахъ.

Хилира тѣлѣх доккха зулам...
Халкъан воѣ ваѣхъири лаѣтто.
Бѣе шо тѣлѣхдаѣллѣхъ а, суна
Хѣница а и лан дац атта.

Муѣлххачу керлачу чкъуран
Нийсархо ма хуѣлу хъан дош.
Елха а, ела а суна
Лууш ду хъан когаш хъалха!

БЕСТУЖЕВН КОША ТІЕХЪ

Буйсано лаьттан куц хуьйцу:
Седарчий хетало жовхарш,
Ткъа юьрто набарха дуьйцу
Дийнахь шен дийцаза диснарш.

Урамаш гатделла хета,
Хетало хлаваь дазделла.
Бестужевн кошан барз... Кхета,
Сан деган ювжам базбелла.

Блаьрхишца багабо кийра, —
Елара кошахь хьан метта!
Паччахьан Росси, ахь хийла
Хіалакби хьайн тоьлла клентий!

Декабрист! Хьан коша хьалха
Со дуьххьар гор хіутту гийла.
Блешерех чекхдаьлла тахна
Гергарло ас чіагІдо кийрахь.

Лаьттан цини ас буйнахь къуьйлу...
Куралло дог дуьзна, ешаш.
Сан мехкан лаьмнаш, духдуьйлуш,
Хьан сий дан схьаоьхуш хета.

Буйсано куц хуьйцу лаьттан,
Дерриге блаьргаша луьтту...
Со нохчо, бурятин лаьттахь,
Оьрсичун сий деш, гор хіутту.

ШАНДОР ПЕТЕФИН ПАМЯТНИКА ХЪАЛХАХЪ

Мархаш санна, шераш цкъа тӀехдовлу,
ТӀаккха — догӀнах Ӏенаш, шайн чот йо,
Ткъа и — мацах тӀулгах вина волу, —
Заманех чекхваӀлла, лаьтташ го.
Мел къонаъ ву!

Стенга воьду-техъа,
Ченех вуьзна. Некъан тӀоьрмиг го.
Мел майраъ ву!

Атта даи дӀаккхехъа
Даймохк хестор — юьхъарлаьцинарт цо.
Кхоллам! ХӀун ду кечдинарт ахь цуина?
ХӀун къайленаш хьулйина-те ахь?
ХӀун иллеш ду-те ахь делларш цунна?
ЦӀе а цунна хӀун туьллур ю ахь?
Исбаьхьалла! Хьобгахь даиманна
Безам я цабезам нуьцкъал бу,
Хастаехъа доггах ахь сийлалла,
Хьуьнар долчу иллийн мах и бу.
Сан ваша, хьо вацарх хӀинца дийна,
Зевне иллеш тхьоца дехар ду.
Хьан халкъо хьо, везаш, лору сийлахь, —
Халкъан безам даим бехар бу.
Моттало хьо хӀинница вер ву меттах,
Сан бӀаьргаш чохь — хьан йовр йоцу Ӏле.
Суо цӀаньелла, кхни а нуьцкъал хета —
Еьча тахна, поэт, хьуна тӀе!

* * *

Генна цигахь, лекхчу лаьмнел дехьахь,
Мархаш, тулге етташ, керчачохь —
Сан юрт йисна хьаннийн Индаглашлахь...
Хьоме лаьмнаш, шу ду сан даг чохь!

Маьлхан лаьнарш, керла Iуьйре йоглуш,
Яьржа хир ю цигахь, хьостуш бIаьрг.
Мехкарий а — сарахь шовда оьцуш...
Ииц ма елаш шайна генахь ерг!

Цигахь ду сан дерриг — тхевнийн кIур а,
Аьрзо декар, некъийн аьрха лар.
Дерриг цигахь — ирс а, сан кхоллам а...
Даим даг чохь лаьтта хьоме юрт!

Дуьнене шен неI дIайилли суна,
Хийла гIала, хийла юрт а го.
Амма дог сайн, дерриг иллеш — шуна,
Махкахой, ас, йоккхаеш, дIало!

* * *

Кьона йол-ламанхо, ахьа
Эххеташ, бляргаш хлунда лечкьабо?
Царна чохь седарчех кьегаш
Хьомечу мехкан стягланаш го.

Юкьачу клажарийн хазалла
Йовлакхца хьулъян стенна глерта?
Діадаккха яза! Буйсанал лаьржа,
Букь буьзна йийшина, клажарш ю.

Сан йиша, тийна хьо хлунда ла?
Меллаша мукъа а йистхилахьа.
Вайн лаьмнийн татолыйн декар
Хьан озанехь суна хезар ду.

Тех хаза товш, гонна юкьахь
Санна техкаш, хьо хелхайолуш,
Цецбевлла хьуйсуш маса го цигахь,
Баккхийнаш, кегийнаш, хьобга блярг бетташ.

* * *

Шерийн лорах
со ца хьовжу гийла,
Хиун ду даим
къона ца хиларх?
Хлан-хла, нехан
къоналlex ас цкъа а
Сайн яхаран
шераш хуьйцур дац!
Лечкъор дац ас
сайн юьхь тiera хебарш,
Хаа суна —
хуьлу чомехь Iаж,
Техулара чкъор
ца хиларх шера,
Цен бос хиларх —
бехка хуьлу чохь.

Ас сайн ирсан
денна сов бо хама,
Денна хала
кхочу иза соь.
Палатна сайн
ца гечдо ас хинца —
ДоттагIашна
ца биллахь а бехк...
БIаьрмециг ца хилла
гергарлонна,
Я кхул тIаьхьа
цкъа а хир а яц.

Амма даг чохъ
оьглазло сов кхиъна,
Харцоне ас
длакхайкхийна дов.
Хьоме халкъ, ас
хьуна ло сайн могнаш,
Цаърца лаьмнийн
шовданийн аз ду.
Дикка зама
ю сох хилла нана,
Амма декхар —
хьан йол хилар ду!

* * *

Юха а глаьтти де,
яржош шен серло.
Бларлаглаш санна, йов
мархаш дла, еший.
Зама, со сих ма е
алазчу дашна, —
Атта яц хьан ирхо,
мохь беза хилча.

Елхъара йоглучу
заманна кхиъна,
Хаахъара юьхьлаьржа
суо лелар йоций, —
Ихначу шерашна
там беш, длатесна
Ас дуьтур дара сайн
сихаллни дешнаш.

Теовцу кхолламо
кховдийнарг сайна.
Цо йнна хари кхиэл а
лалур ю соьга.
Юха а глаьтти де,
яржош шен серло,
Юха а заманна
тлаьхъа дог сихло.

* * *

Диц-м ца делла хьуна
винчу мехкан
Стиглахь кхозуш хилла
седарчий?
Жимма хьалакховдахь,
бодашкара
Йоккхур ю ахь
юьзна хорха схьа...

Боданашкахь
аьрха и хиш декар,
Церан халчу некъийн
сихалла;
Ткъа вайн лаьмнаш —
шайна тѣхь ша лепаш,
Лаьтта курра кортош
айбина!

Некъийн даккъаш
мархашлахь д'алечкъа —
Кхойкху цара
вайга локхалле!
Бацо буьйцу
мотт бу вайна кхеташ,
Буьйсанан лер
тарло безамчух.

Хьоме Даймохк,
и хьан исбаъхьалла
Хьан кховьллина,
стенна юстур и?
Хьора стаг ву кхузахь
седа санна,
Инна латта,
деган безам сан.

ЛИЙРБОЦУРШ

Плита ю коша тіхь Іуьллуш,
Цунна тіхь терахьаш кьеста...
Эгна дай, бакъ толар кьуьйсус,
Дуьнен чохь цераи нур кхерста.

Кошахь берш цкъа дийна хилла,
Баккхийбеш доьзалех шешан.
Вайи дуьхьа уьш хІаллакьхилла,
Сий дийр ду вай даим цераи!

ХІан-хІа, шу дицлур дац тхуна,
Шух Іемаш некъ бийр бу оха.
Лаятта тіхь ирс лояхучунна
Шух Іамар оьшуш ду чІорІа.

Оха шух дозал до, кІентий,
ПарІато аш елла тхуна.
ГІийлачийи хилла шу вежарий,
ХІора шух хьоме ву суна.

ХІАЙНАЛ

Кіантана Маратана

Дукха хан ю со хіайкалех ца теша —
Иоьлла цара кхайкхочу харцонех:
«Хьан некъ зезагийн дахкаро хьулбина,
Хьаббе хьайн біаьргаш — хіаваэхь гіор хьо».

Амма сан дахар аттачех дацара,
Хіор діабоккху ког хаалуш бара.
Тесначу полах тешачохь яцара —
Когаш тіехь латта ницкъ тоьъчахьана.

Буьззинчу барамехь кхаьчна соь дахар,
Амма со яьхна, и дерриг лаам хиларна,
Хало а, атто а евзина суна,
Ницкъ болуш ю, сайн лаам хиларна,
Кхиэлах ца тешаш, адамех тешарна.

Іаьржачу дийнахь со гор ца хіиттина,
Токхечу дахарехь атто езаш,
Могіарш дагардеш, иллеш ца доьхкина —
Латталахь дозаллехь, сан кьоналла!

Іаьржачу дийнахь доттагі ца воьхкина,
Гіуллакхаш, ойла сан ціена хилла.
Мостагічун юьхь дуьхьал майра хіиттина,
Чіир екхар доцуш, бакьонан дуьхьа.

...Хіара ю-кх со: я куро, я харцо йоцуш,
Ламанан хи санна, чекх са гуш хьаььна.
Дукха хан ю со хіайкалех ца теша —
Цар харцо йийр ю, ткьа наха — цкьа а.

* * *

Мархаша стиглахь до нека,
Сих-сиха хийцалуш суьртахь.
Иштта бу цу мархийн кхоллам —
Данман лела уьш кхерсташ.

Лаьмнашна тӀехула текхаш,
Хададо хийла дукъ цара.
Ӏалур яц: дог тӀема даьлла,
Поттур ю, уьш санна, тӀома.

Беркатен догӀанца латта
Ӏабадан йоьлху шайн новкъа.
Хьоьжу уьш лакхара даим,
БӀаьрга гуш вайн хьоме латта.

Дависарг, яйн марха хилла,
Даймехкан арешка Ӏана!

Набарха дели де, тхи а го лепаш.
Олхазарш дуьйлало дека.
Мархаш а ю стиглахь меллаша текхаш,
Бедаша санна, деш нека.

Ткъа дIогахь — яьржина зIаьнарш иур сирла,
Малхбале дешиха лепа.
Хьо хIунда лозу, дог, дийца, хIун хилла, —
Лаьа-те ас бIаьрхиш ледо?

ХIора а тхин тIадам — аьхкеназ заза,
Орга ду цкъа доьлхуш, доьлуш.
Дийца, дог, хIун хилла, хьо хIунда лозу? —
Лелац со халонех кхоьруш.

Гой хьуна, мел хаза лаьмнаш ду лаьтташ,
Къоьжачу турпалех терра.
Дохий ма хьийза, дог, некхах муьрг етташ, —
Ирсехьа некъ хилац шера.

Хьажал хьо Iуьйрене — мел тайна йогIу,
Хазалла комаьрша йоькьуш!
Сингаттам дIабаккхий, дог, ахь ладогIа —
Iуьйре ю вайна йиш локьхуш.

НЕНЕ

Цхьа сингаттам баьлчи,
хилчи хазахетар,
Иоглур ю хьо йолча, —
ахь длакхайкха со.
Со йовлуш — хьо ела,
елхахь — сан догъэца,
Ларье къаьхьчу балех,
хьехар суна деш.

Дахаран цу цIергахь
тоьал со а яьгна,
ХIетте а ю дуьне
хазахеташ со.
Нислора, тIам бойна
олхазар а санна,
Со южуш а, амма
гIоттура хьала.

Ахь до суна хьехарш,
ларлуш хила, бохуш,
Даиман сагатдеш,
ларйо хийла со.
Йинна мохк, хьо, нана,
шу ю-кх сан гIортораш.
Шуьшиннах а яьлла,
лелалур юй со?

Ас сайн халчу хенахь
лайнарш дин ца делла.

Гнна, буйса кѣагош,
кхетта шозткѣа малх.
Дахар — и ду дахар, —
нисло дагахъ доццург,
Текѣамаш яц безаш,
кхаърда дозаллех.

Лор яц хѣо, делахъ а —
дарба деш, ахъ хийла
Когаш тѣе хлѣоттий со,
дагна глѣора луш.
Ахъ ницкѣ а лой, майра
йоллий гена ара,
Буърса дарц а изшош,
бора ас сайн некѣ.

Бѣаърса хѣан артделла,
изшна дегѣан глѣора,
Кѣежѣелла месаш го
кортали кѣелахъ.
Кѣинтѣера а ялий,
доѣху хѣоѣга, нана,
Дарбане куѣйгашна
баккхийта цѣѣа барт!

ЛАЪМНИЙН ЙОІ

Иоккхае со дахарх,
Куьйгаша боьху болх,
Іуьйре тееачи,
Шашах йиш кхоллало.
Кхетачу малхаца
Шен звено оьцнй,
Сихло дІа аренга
Видаева Дети.

Беркате кан буьзна,
ХІорд санна, аренаш, —
Моттало, яьржина
Цхьа а йист шайн йоцуш...
Сов хабар доцу, хІай
Лаьмнийн йоІ, хьан деган
Йовхоно хьекъийна
Техка и ялташ а.

Ахархо, дуьххьара
Нохчийчохь депутат —
Лаьмнийн йоІ, кьар ца луш,
Эший ахь харцонаш.
Къахьегарх дуьзначу
Деноша кхачий хьо,
КІур туьйсу лаппагІа
Йитина, сийлалле.

Ницкъ кхочур бацара
Эшарш язъян а сан
Іадато бага дІа
Тегначу хенахь.
Денна а, неІ тухий,
Кхочура тІе бала,
Ойланна, безамна
Ца юьтуш хан а.

Цундела шозза а
Ииша хьо ас лору,
Вайшинна цхьатерра
Кхачарна ирс а тІе.
Ареннийн шоралла,
Кьоламан ницкъ а
Тешийна вайшиннах
Бакъонан царца.

Вайн ялташ ден деза,
ГІаланаш хІитто,
Іедалан дай хила,
Кхиадан бераш.
Ца кхоош дІаелла
Махкана вешан
Дегинийн и йовхо а,
Ойланийн серло а.

Ноккхае со дахарх,
Куьйгаша боьху болх,
Іуьйре тІеаачи,
Шашах йиш кхоллало.
Кхетачу малхаца
Шен звено оьций,
Сихло дІа аренга
Видаева Дети.

СИБИРАХ ЛИРИЧЕСКИ МОГИАНАШ

Сибирь, ахь совглатна
хъайн бляьргийн кюргалла,
Парглатчу хъайн деган
комаьршо ло суна.
Генарчу Теркана
хъан совглат хьур ду ас,
Гергарло члагиделча
там хир бу сан дагна.

Хъан клайн дакх техкаш го,
шур-шурца дегош глаш,
Сан стихаш ю деган
кюргера даьлла дош.
Генарчу тайгни цу
безамах лаций,
Хлай Сибирь, ахь суна
ца хьулдеш схьадийца.

Мархаша, замано
санна, до нека;
Лаьар-кха, уьш санна,
локхаллс глатта, —
Цкъа хьовга бляьргтоха,
йиц ца ян цкъа а,
Дайман дисийта
хъан сурт сайн даг чохь.

Манна а цкъа гленак
хьо дуьхьалтесчи,
Хьовжур ю, цецъяьлла,
хьан хазалле со.
Лаьттар ю ладоьгӀуш
хиша еш гловӀла,
Блаьрга гуш Иртышан
некха тӀехь седа.

ИстӀюцу шоралла
юстур ю даго —
Седарчий Ӏанор ду
буьйсанан стиглахь.
Сибирь, ахь ло суна
хьайн тийна гӀайгӀла,
ГловӀане хазахетар —
совӀлат ду суна.

Зама, хьо сацахьа,
гӀепланга хӀоттий,
Йита со блаьргтоха
шуьйрачу ара.
Довху ас, ма сихъе
оьрсаша курра:
«Сибирь!» — шех олучу
кху махках къаста.

ЙИЖАРИЙН БІАЪРГАШ

Дагадоггу Сибиран
Довха де суна,
Дагайоггу злаьнарша
Къагийна суьйре.
Гловгіане завод а,
Ладоггіна зал а —
Дагадоггу, бурятка,
Дерриг а суна.

Вай девзаш дацара,
Амма хъан біаьргаш
Хъаьвсира соьга схъа,
Сан дог а хьостуш.
Моьттира, дуьххъара
Яц гнна вайша, —
Хъан деган аз дара
Сан дагна девзаш.

Плаката тiera схъа
Яцара яьлла, —
Цехера еара
Ладогга соьга.
Хьо хьоу а ма яра
Позма дийнна!
Хьо хьоу а ма яра,
Стих саниа, сирла!

Бурятка, йиша, со
Хъоьжура шуьга.
Къилбехъа язйина
Стихаш а йоьшуш.
Зала чу со хъаьжча,
Карийра хийла
ДоттагIийн и бIаьргаш
Хъаьвсина сайга.

ХIан-хIа, ас дустур дац
И бIаьргаш цкъа а
Стигларчу седарчех —
Уьш ду сов шийла.
И бIаьргаш — йижарийн
ДогцIена бIаьргаш, —
Уьш суна дицлур дац
Суо дийна мел ю!

* * *

Кубанан лаьтта тӀехь
сатасар гӀаьтти.
Баьццара духар
тӀедуьйхина аре
Къагийна зӀаьнарша.
КӀордадац суна
КӀоргачу сийналлин
бӀаьра хьоьжуш латта.
Сан махкахь —
ламанах лаьттацохь буьрса,
Седарчий кхозучохь,
хорханаш санна,
ГӀенаха гур ю-кха
суна хьан аре,
Сирлачу хиша ен
машаре гӀовгӀа.
ХӀай Кубань,
хьешана комаьрша латта,
Хьох къаста ца лаарх,
сан яха деза.
Ткъа хьо, хьан хазалла
гергара хилла,
Лелар ю, йиц ца еш,
со лаьмнийн махкахь.

ЛОРЕХЪ

О. Туманян *безимно*

Тѣхъхъа оху со, лечкъаш,
Хъехархочунна, —
Сайн цунах хъегар а
Гертѣ со хъулдан.
Сихачу сан шерийн
Йозалла хіун ю?
Кхолламан моханаш
Хета сов йорах.

Дешнийн да — цо, перо
Схъаоьций, говза
Хуьйцура церан васт,
Къагадеш сирла.
Готанна, шаьлтанна
Болат а санна,
Тусура тѣаккха уьш,
Ира хилийта.

Хьоме халкъ дара и
Дешнаш лург цунна,
Хъекъалца хіора а
Мога буцийта.
Дѣхъажал, гой хъуна,
Хъацар, ций санна,
Ледаш ду, дагадеш
Хъалхара кехат!

Суьйренан злаьнарша
Лепаети стигла,
Хьаннаша ден шабарш,
Шовданийн эшарш!
Къамелан говзалла —
Мах боцу совлат,
Кхиьначу къонахчун
Хьекъдлан серло!

И новкъа схъавоглуш
Къегара аре,
Хьун охьатаьлара,
Ловзура шовда.
Семачу лаламна
Хезара шера
Стеган дог тем боцуш
Детталуш кийрахь.

Со мила ю цунна? —
Цаевза хьаша.
Генара гергарло
Хуьлуш ду шийла,
Амма сан лаамна
Муьтлахь ша хилла,
Заманан хи юха
Диричи генна —

Тлеьнур яра со,
Хлусам шен йоьллуш,
Цо дай шен баьхначу
Башхачу махкахь.
Иллеша гергарло
Члагидина, тлаккха
Къамеле ер яра
Даггара цуьнца.

Хъехархо, хъапи говза
Куыг ло ахъ соыга,
Іамае, хъо санна,
Хъажа со сирла.
Сов атта яздинчух
Иэхъ хетта, со а
Хъожур ю лараян
Сийлахьчу Дашиа!

ЕРЕВАН

ХІан-хІа, наб кхетар яц
тховса а суна,
Иижинчу кху гІалин
снитем ца бохош.
Юха а буыйсанан
урамаш гездан
ГІур ю со, сайн накъост —
седа а эцна.
Ереван, хІинца сох
хилла хъан йийсар.
Баркалла ойланаш
гІовтторна коъртехъ,
Безаман гІайгІанаш,
къастаран бала, —
Къаъхъачун, мерзачун
чам бовзийтарна.
Баркалла — декарна
хъан хиш сан лерехъ,
Тийналлин шабарша
хъестарна ойла.
Яхарехъ кхул тІаъхъа
мел гур долчунна,
Ахъ хІинца деллачу,
лур долчу дешнашна.
Сан хъоме Ереван,
хъо ю сан даг чохъ:
Хъан хІинца денъелла
шира легендаш,

Нуьцкьалчу куьйгаца,
 заманех чекхлелхаш,
Хьаьдда дин сацыйна
 Давид — хьан турпал.
Яхлолахь, буьйса!
 Минот — сан кхоллам!
Тапъаьлла хьоьжу со:
 яьржинчу арахь —
Нуьцкьала Ереван,
 айелла глаьттина, —
Стигланан тхевина шех
 г1ортор а хилла.

МИХАЙЛОВСНЕХЪ

Михайловскехъ — дека изза хьозий,
Гуьйре, х'етахъ санна, башха ю...
Декъалъехъа, ахъ со декъалъехъа —
Со нохчийн йол — лаьмнийн эвлара.

Дагадог'ий, расха дин а ховхкуш,
Лаьмнаш толлуш лелар Кавказехъ?
Хъайн и зевне оьрсийн стих тешийра
Лерт семачу Нохчийчоьнах ахъ.

И стих х'инцаъ ехаш ю тхан цийца,
Цуьнца йог'лу нохчийн дог-ойла.
Декъалъехъа, ахъ со декъалъехъа,
Оьзда Тазит кхоьллина поэт.

Це-нур санна, беъна кераюккъехъ
Лаьмнийн безам хъуна даггара.
Хьо ваьхначу Михайловскехъ х'инца
Корта туху хьо ларарца ас.

Декъалъехъа, ахъ со декъалъехъа,
Кху хъан юьртахъ декна рифмийн зов,
Иллеш яздан ахъ со декъалъехъа,
Декъалъехъа безам хестабан.

...Хьо гина, хьо вевзаш хилла нежнаш
Ойланехъ д'латийна суна го.

Хета: хїннца няняс бойур чїурам,
Учахь хїннца гучувер ву хьо.

Хьажал хїннца тхо кьоначу чкьуре,
Тергалъе со — нохчийн зуда ахь.
Ахархочо ша тосу хїу санна,
Декьалъехьа, декьалъехьа со!

Сацахъа, зама, хьо.
Цкъа юхаерза...
Лууш ю нисдан ниш
Йоцуриг нисдан.
Стаг лаьтта герз буйнахь,
Позте хьаьжна.
Лаьтта и Россина
Тоха кечвелла.

Хьо хIунда лаьтта, хIай,
Оллийна корта?
Пен хилий, хIоттахъа
И герзах ларван!
ХIай буйьса, йоссахъа
Кирхъанца лаьтта,
Хьулвехъа поэт цу
Акхачу бIаьргех!

И дерриг эрна ду.
ГIорий цIий лай тIехь.
Салазан лар яха
Кхузара хьаьдда.
ХIинна а дийна ву.
Бос байна беснеш...
Бац-техъа цхъа а ницкъ
Дан цунна дарба?!

Дари цIийза. Ша бина,
ГIорийна Мойка.

Вахар чекхдолуш ду.
Зама чекхъяьлла.
Сийлахьчу поэтан
Кора кӀел лаьтта
Ойлане яхана
Чов хилла Росси...

Сацахьа, зама, хьо,
Цкъа юхаерза.
Со дуьхьал хӀуттур ю
И ларван герзах..
Салазан лар йиси
Семсачу лай тӀехь.
Пушкин — и дӀаваха
Лийрвоцчу цкъа а.

ІАЬМНИЙН МОХН

Хіун ала деза ас?
Безамо дуьзна дог.
Іаьмнийн мохк, Карели,
Ахь иийсар йина со.

Гергара ю суна
Хьан шира хазалла:
Хьан луьста и хьаннаш,
Хьан сийна аренаш.

Хіун ала деза ас? —
Безамо дуьзна дог.
Со муха Іийна-те
Хіинццалц хьо ца свзаш?

ЗВЛАХЪ

Юха а сирлачу
Хъан урамех со
Иоглу хьох йоккхаш,
Сан хьоме эвла.
Юха а геннара
Хезаш ду суна
Дог хьобстуш дека и
Аганан илли.

Дененан бевза и
Мукъам бу хезаш.
Иоккха стаг яц хинца
Дуьненчохь дийна.
Бераллин догцлена
Сан сийна доттаг! —
Пон лаьтта, цхьа техкаш,
Дю эвла йистехь.

Со йинчу дийнахь дас
Безамна довгІна
Акхтарг а ирх дахна,
Мархашка кхаьчна.
Ткъа эвла, сан эвла —
Мел чога кхиьна,
Ца йовзал хазьелла,
Сибат хьайн хуьйцуш.

Дагара ца йолу
Цхьа буйса суна:
Буьрса ткьес дегтара,
Нур лепаш, стиглахь.
Шовданах, глар яйна,
Хетара тийна.
Буц, кхоьруш, йижина,
Ийнера лавттах.

Карзаха яьллачу
Хьуьно шен генах
Лестадо, моьттура,
Кьехкабеш бода.
Олхазарш, баннах шайн
Длатуь, сий, лачкьа
Сихлора коьлашлахь,
Догланах кхоьруш.

Денана лелара
Со ловхуш хьаьдда,
Лулахой гловттабой,
Орца а дохуш.
Масане хуьлура
Ишттаниг жимчохь,
Масане лийлира
Лавминашкахь кхерсташ

Иизара туьйранаш
Денанас дуьйцуш,
Наб йоцуш йоьдура
Хийла а буйса.
Масане, ойланехь
Турпал сайх хуьлий,
Дуьненан йисте со
Йоьдура лела...

Цул тлаьхьа длаяхна
Дуккха а зама,
Цул тлаьхьа дуьненчохь.
Хийцамаш хилла.
Ткъа со а, со а яц
ХIетахь суо хилларг.
Сан эвла, соьцанна
Хьо хийцаелла.

Тахана со юха
Хьо йолча еьна.
Хи йисте хьаьдда со,
Жима поI хилла.
Хетало дерриг а
ХIетахь а санна,
Моттало, хезаш ду
Дененан илли.

Сан эвла, сирлачу
Хьан урамехь со
Йоглу схьа юха а,
Бераллехь санна.
Юха а геннара
Хеза, дог хьоьстуш,
Бераллин лийрдоу
Аганан илли...

ДАГЦА НЪАМЕЛ

Ас хьуна члогла ницкъ бора..
Цаоьшу гайгла хьоь луш,
Хийла хьо ас хьийзадора,
Хьан декхарх ер а йоцуш.

Диц а дой хилар сов экам,
Детталун хьо ца кхоош,
Хьуна тле беза мохь — экъа
Юьллура, ций хьох тенош.

Со йоьлуш — доьлура соьца,
Болх бора клада ца еш.
Со йоьлхуш — доьлхура соьца;..
Халонаш собарца ловш.

Гечдехъа, дог, хиллачунна,
Гечдехъа тле хиидолчунна.

* * *

Тіаьххъара юхахъаьжча
дахаран некъе,
Гур суна кхнамаш,
лайн халонаш,
Ас сайна гулдинарг,
гулдаза диснарг...
Дуьенечохъ ас бинчу
некъан мах хадо,
Тіаьххъара біаьргтухуш,
со юхахъаьжчи —
Ца гахъ ас бехк боцуш
хьийзийнарг біаьрга,
Ас доттагі лийринарг
мостагі ца хиллехъ,
Харцо ца чіагіийинехъ,
оьглазла тоьлла, —
Кхолламан жаміашна
хилла сов реза,
Эр ду ас:
«Лавтта тіехъ со башха яьхна».

Хуур дац, кхолламо
х'ун кечдо вайна:
Забарна санна, цкъа
совлат до цо.
Ткъа юха, ахь х'инццали
гулдинарг дерриг
Лаххъадои д'адоккхий,
дог дохадо.

Сан мел дерг д'аэца —
нэшац и суна:
Беха некъ бу х'алха —
и ду сан х'ал!
Амма х'оь, х'ай кхоллам,
ду сан цхъа дехар:
Адамийи харцонах
ларъелахь со!

Хьекъалечо аьлла —
 сий ду кучах терра:
Тіеюьихина делош,
 зама дІа мел ели,
Тарлуш ду сов хила
 цунна тіехь хьовкхнаш а..
Хьехам керла бац сан,
 амма ойла елахь.

Ас мохан хлонна дладоьллур ду кораш,
Дарцана дуьхьал а доьллур ду уьш.
Шелонах я дарцах цуьрриг

ца кхоьруш,

Хазахетта суна-ма седарчий гуш.

Кхерац со халонех!

Атто ца лохуш,

Елхар я арз доцуш,

майрра со еха.

Доттаглашца мекха хир яц сан цкъа а,

Хьожур ю хьаста со дог-ойла нехан.

Лаьар-кха суна, олхазар хилла,

Стигларчу мархашца кьийсаме яла.

Вайн Даймохк хестабеш,

деко сайн илли,

Вайн халкъан турнала сий лардеш лела!

...Со новкъа ер ю-кха,

Буьрса мох хьекхийта ма-луьу чlogla!

Со новкъа ер ю-кха,

Седарчийн буьйсаниа со дуьхьал йogly!

Гуллакхна сикло хьо,
дош ала — ларлуш:
Дахарна галаташ тіехь
Іема вай,
Бехкен-ма ахь, лиъча,
малик а дийр ду,
Ткъа Іора — тешнабехк
бниарг бен ваккхац.

МАХНАХО

М. Эсамбаевна

Юха а тараш ду
Дуьнено детташ.
Махьмудан хелхаршна
Детташ ду уьш.
Ткъа цунна-м ойланехь
Нохчийчоь хIуьтту,
Даймехкан сийнна ло
Я тараш цо.

Париж Ia хьаьжжинчохь,
Цецъяьлла, тийна;
Нью-Йоркан стиглахь го
Неонан це.
Ткъа ахь, цу сцени тIехь
ТIам кхерстош шуьйра,
Аьрзунах тарвелла,
Хьайн хелхар до.

Хьан некъаш, дуьненан
Карта раз хедош,
Уьду дIа. Массарна
Хьаь хьан мотт.
Искусствон турпалхо,
Массанхьа девза
Хьан хьуьнар, хьох лаьнна
Доху иллеш.

Хьомечу лаьмнашна
Сагатдеш лелла,
Юха а веана
Кхаьччи хьо ца,
Даггара бакхийбеш,
Дуьхьал а бовлий,
Везаш тлеоьцу хьо
Махкахоша.

Дукха ду хьан дийца,
Амма ладоьгу —
Лергана аьхна бу
Хьайн ненан мотт.
Лаьмнаш ду шовкъе иле
Латийнарг даг чу...
Хьомечу халкъана
Дехар вай ду.

ПАМАНАН ХИ

Алахъа, хъан белла
 оцул ницкъ хъуна?!
Мел идарх ца кIадлуш,
 бер санна, ловзу.
Хин тулгIийн шабаршца
 сан лерехъ дека,
Сан даг чохъ лекхало
 Даймехкан илли.
И ду сан боврбоцчу
 безаман илли,
Мукъам бу и ненан —
 хъоме бер хъоьстуш.
Ткъа, хъуна-м хезаш яц
 ас хъайн ен ойла,
Хъан тулгIеш тIехула
 полларчий ловзу.
Хъо стенга сихделла?
 Мичара догIу?
Я берийн сур гина
 хъо ловзадаьлла?
Я цхъаьнга кхаъ баккха
 сихделла-техъа?
Я орца доьхуш хъо
 хъаьдда-те иштта?
Елар со, хъо санна,
 кхнн къанлур йоцуш.
Хийла некъ бийр бар-кха
 къоналлин шовкъехъ.

Дависарг, мел лайнарш,
догла а тоьхна,
Діадахна, хи санна,
глайгланаш хьаъали!
Гергара ду вайши —
кхоллам цхьаъ хилла,
Леткъаш яц хьоьга со,
амма, йиш хилча,
Лаьар-кха хьан гладам
сайх хилла глатта —
Хьогалло лаьцначун
кийра сайх лабо!

* * *

Лаба кхета —
и хіун ницкъ бу-техъа
Дикий, Вуонний
кыйсадолуьитург?
Іаамо ван
Диканна тїехъ хыйна,
Цхъа тїадам Вуон
тїе а ладийна.

* * *

Доттагій, я седа, я малх гур боцуш,
Дуьнен чохъ со шайца йоцчу хенахъ —
Декийта сан иллеш, со карлайохуш,
Кхерстийта даиман вайн лаьтта тIехъ.

Безаман шабарш сан иллешка дайта,
Лепийта хилла шайх Iуьйренан тхи.
Адмашка даим хаза ойла яйта
Лууш ю, со цаьрца ца хиларх кхин.

Дахарехъ дерриг дан ницкъ сан ца кхаьчна,
Хийла ас, гIо эшна, Iений бIаьрхиш...
Иллешка дайта сан дан ницкъ ца кхаьчнарг,
Халкъана гIуллакх деш, декийта уьш!

* * *

Ма хъакха хъайн ялта шен хенал хъалха:
Стихаш — и буъртигаш кхийта даг чохъ.
Ахархо хлуттур вац сийна глэд хадэ,
Ткъа, хьэ а, поэт, дош ала ма сихло.

САН ТОЪЛАШХА ЙОЛУ СТИХ

Ахъ дехка хабарш-ма дуьйцу,
ЧагӀдеш со мел еза хъайна.
Ткъа ас, вайн дахарах дуьйцуш,
Яздора... и дицлац суна.

Сан кӀайчу кехат тӀе хӀинца
Лампано шен серло етта.
Ас стихаш язъяза хийла
Хан яьлла; чай а ду шеллуш.

ТӀаьххъара кӀамел чекхдаьлла —
Сан илли мукъам цкъа сечна.
Амма яц язйина евла
Сан деган йовхонан эшарш.

* * *

Іаламат хала ду
Соь кхаьчна дакъа:
Ламанхой-зударех
Дийца сан деза.
Денна а сихло со
Сайн белхан стол tie,
Сатоссуш, аренга
Ахархо санна.

Инжарийн декхарах
Цкъа а со ер яц —
Шайн деган ойланаш
Теший сох цара.
Хан йоглу, ларор яц
Мотталуш суна,
Бе кхоллам цхьаь бина,
Дош ала говза.

Цхьаь яц ткъа стигал а
Массарна вайна?
Цхьаь бац ткъа и малх а
Массарна лепаш?
Хюра а йоьлху вайх,
Іаьткъинчи бала,
Хюра а елало,
Хаззахетар хилча.

Массарна беза-кха
Хьоме мохк вайна,
Массарна деза-кха
Аганан илии...
Пондар, цкъа караэцча,
Озабе доггах.
Декийта пиллигаш,
Ца кхоош пѣлгаш.

Стогалла — ма оьшу
И блаьхочунна,
Иштта и оьшуш ю
Илланчина а.
Гло дехъа, стогалла,
Наггахъ гѣлълелча,
Цхъа кхоллам массеран
Кхоллам беш, гайта.

Нагахъ ницкъ кхачийна,
Глорасиз йисахъ,
Иижаршка кхойкхур ю,
Гло дийр ду цара.
Церан ницкъ — сан ницкъ бу,
Цундела теша —
Юьсур яц цхьалха со
Дахаран новкъахъ.

Дахаро хуьйцуш бу
 хиламийн зирхаш,
Тарлуш дац хиндериг
 хьалххехь хаа:
Талант го — дийна,
 кхелхинехь а гений,
Хьекъалан хьесап
 тоьлла шовкъаллел.

Стихаш а яц хьуна хуьлуш ма-элли,
Ма теша, хьайга и атта ду аьлча.
Шайна чохь лазам я хазахетар денлой,
Гловтту уьш даг чурьа шайн хан глекхаьчча.

Къахьоьгуш лехначу нпйсачу дашо,
Моглане длахьуттий, салтичо санна,
Длаюьгу шецанна, шерех чекхийохуш,
Цо мичхьа кхачор ю, хуур ду хьанна?

Стихаш ю сов тера бехачу некъах, —
Длакхача атта дац, хилча глаш йоьдуш.
Яздан ас схьалаьцнарг — некъан юьхь хета,
Къолам — ю некъан глаж, ас караоьцуш.

Царна чохь — ю еха хьежаран зама,
Ю вовшахкхетаран йоца минот а.
Царна чохь — геналла, къастар а нйна,
Царна чохь ду дагна дезаш мел дерг а.

Стихаш а ю хьуна, сийна хьорд санна,
Таллаза кьоргенаш йолуш шайн хийла.
Царна чохь хезаш ду тулгенийн керчар,
Царна чохь — уьгь дари, хьоькхуш мох шийла.

Царна чохь — малхбузар, сатасар сирла,
Генара мехкаш а, со йина юрт а.
Царна чохь — доллу вайн дуьне, жил-йалам,
Дерриг а сан яхар, сатийсар, ирс а.

* * *

Иожахъ а нагахъ, де изшна,
Кіеліиси ма мотталахъ:
Гіоттур ю юха а, теша,
Яха со кху дуьненахъ!

Аьрхачу новкъа со гІур ю,
Бийр бу и хьанал а ас.
Къийсамехъ толам боккхур бу,
Поззехъ декор ду аз.

Нехан мохъ —
и базлац хъан белшашна,
Нехан пайгя —
дагна лазам бац.
Ма ларамза,
ма хъайх тоам бина —
Хъаькхи ахъ сан
кхолламна тле сиз!

«Хіуммаъ доцург!
Йоьлхунд шена иза! —
Кіордийна-кха
лаьмнийн и сурташ».
Ткъа хъуна-х и
дацнй хуур цкъа а,
Блаьвнаш тлехъа
малх бузар хіун ду.

Бода боьсси,
мох а хіинца тийна.
Хи ду уьдуш,
шен шабарш а деш.
Жимчу эвлахъ
мехкарий, пал туьйсуш,
Шайна седарчнй а
къестош ла.

Хьо бехке веш яц со —

хьох ца теша.

Харцо керла яц —

сатухур ду.

Амма цу сайи изшамех

ас х'иница

Хьуна цхьа а

цкъа а д'алур баи.

* * *

Кіайчу декхнийн
ІиндагІашлахь
Ойланехь цхьа
Лела со.
Цхьа кІайн марха
Техка стиглахь,
ГІургІаз санна
ХІорда тіехь.

Сайн дагахь ас,
Буйхьар хІуттий,
И кІайн мархаш
Лоцу схьа.
Уьш марахь ас
Эвла яьхьна,
Берашна дІа
Йовькьур ю

Лоллур ю дІа
Ас сайн гІайгІа,
Мохе яьлла,
Лайттар ю.
Бераш ловзуш,
Самукъадаьлла,
Со а цаьрца
Ловзур ю.

Царна, дог сайн
Парлатдаьлла,
Эзар ловзар
Iамор ду.
...КIайчу декхнийн
IиндагIашлахь
Ойланехь цхьа
Лела со...

НАГАХЪ НЪЕСТАРШ ЦА ХИЛЧА

Къестарш ду юха а
НеПарехъ лаьтташ,
Иовлхуш ю, некъана
Со кечъеш, нана.
Кхин хъавизаш ма хуьлда,
Сан некъ, хьо суна,
Халкъана гуллах дан
Го делахъ суна.

Кхета, сан кхиэл хила
Синтеме йоцуш:
Ца кхочу, цу сохъта
«Кечлолахъ!» — олу...
Церпошто, галанех
Тех чехка йохуш,
Генна хьой, йоссайо,
Кхоаяр доцуш.

«Некъ дика хуьлда хьан!» —
Га-бецо боху,
«Ирс долуш йогийла!» —
Лаьмнаша доьху,
Амма со тешаш ю
Аттахех доций
Сан ирс. Со цундела
Къийсамо доьху.

Со ларъеш, тергалъеш,
Лепаш бу седа,
Хьобгу хир стиглахо
Лаьттарчу ирсах.
Ткъа цуьнан ницкъ кхачаи
Холаллех кхета,
Шена тIе ас некъ беш
Хинболчу гIирсан.

Сан нана лаьтташ ю
Айдина куьйгаш,
Юдика ешшехъа,
ТIейовхуш шена.
Амма цIахъ Iен йиш яц
Туьйранаш дуьйцуш.
Кхойкху соь кхолламан
ТIех халчу некъо.

Тешалахъ, тешалахъ
Сох, йина нана,
Халонаш эшийна
Кхочур ю хьуна.
Нагахъ кху дуьненахъ
Къестарш ца хилча,
Вай цхьаьнакхетаран
Марзо хир яций.

* * *

Лаъара хуълийла
Сайх хӀордан тулги,
Амма тем хууш яц
ХӀордан тулгӀенаш.

КӀайн марха хилий сох?
Амма мархаш а
Дайман хилац-кха
КӀайн, хӀинца сайна.

ХӀун дер ткъа, ишттаниг
Кхаъчна-кх дог суна —
Дуьненчохь кхин сийтем
Карор бац цунна.

Сацахъа жимма, х1ай зама,
Сих ца луш хъажийтар доъху
Сайн некъе — х1инццалц схъа бинчу.
Дуьненчу со яълчахъана.

Т1улгаша лазийна когаш,
Хъаьж т1ехъ — со т1елъелла хъацар.
Амма ах бен некъ ца бина,
Зама, хъо ма сиха йоьду.

Х1ун дийр ду, сихло хъо, зама,
Башха бу некъ соьга кхаьчнарг.
Дола до стага кхолламна,
Шен некъан т1оьрмигна санна.

Керла некъ — ду цунна совглат,
Шелваларх новкъахъ я вохваларх...
Ткъа гу т1е ваьллачо ма вице
Халачу новкъахъ т1о лаьцнарг.

Х1ан-х1а, со хъийзаш ца лелла,
Нийса некъ бина ас гена.
Нанас цкъа новкъа со яьккхина,
Ткъа х1инца — к1ант вог1у соьца!

* * *

Со гленах йийлина тлена...
Длабузу мохо сан накха,
Мархаш а цовстуш, Кавказера
Гена некъ бу Алтай кхача.

Цхъа наггахь гленах го суна —
Тлома кел уьдуш вайн латта,
Хьозарчий, цецдуйлуш, хьуйьсу
Паргьулеш лакхахь длайоьлхуш.

Суна гун глан ду сов башха,
Даго бах: «Патта хьо тлена!
Хьуо нохчийн лавттан дош хьайца,
Вайн лаьмнийн аз хьуо ахь Алтай».

Наггахь наб ца кхеташ хьийза,
Ойланехь цхъа лаам гьуйттуш, —
Олхазар санна, тлам хечна,
Самах цкъа цига длакхача!

★ ★ ★

Хъанал берш бен марцац
харцоно аързнашца,
Эрна дац хъарамниг
дош говза хнлар:
Харцонна жоп ло цо
харцонан дешнашца —
И цунна пайдехъ ду,
ша цIенаъ вуйсу.

ЛЕРМОНТОВИ ДАРА ТКЪЕ ВОРХІ ШО

Дайовду зама, вайна ца гуш,
Іа хуьйцуш, йоглу аьхке тле.
Ткъа Лермонтови дара ткъе ворхІ шо
Іожална хьалха лаьтташ и.

Пушкинан коша тлехь вилхинера,
И вийнарш стихца чахчабеш...
Ткъа оцу куьйго ша а вийна,
Зуламхо цхьаь ву, духар — кхин.

Дахар вайн дийринг деха, доца —
Іза вайн вешан карахь ду.
Лийрбоцчу бляргашца хьовжу курра
Хиндолче Іожал йолу стаг.

Ах кинжкан полки тлера эца —
Безам, цабезам цуьнан схьа.
Ца ваьхна іза ткъе ворхІ шарахь —
Блешарахь ваьхна, вехар ву.

Мартынов вайна лар шен йоцуш,
Къанваллалц ваьхна дуьнен чохь.
Ткъа Лермонтов хіницаь веха
ХІора хІусамехь, и лийр вац.

Тарханаш йолча цкъа кхочур ю,
Сайн деган лаам кхочушбеш.
Лермонтовна хьур ду Россе
Кавказан латта, совлат деш.

ШИРА ГОВЗАНЧА

Бешераш кегадо
 вай, тюрказ санна,
Дагалоьцу хиллариш
 цкѣа мацах хѣалха:
Скифийн и аьринаш я
 саркофаг башха,
Я зуда-паччахьан
 исбаьхѣа корта.

Эх1, Нефертити!
 Хинна а ю дийна.
Ницкъ болчийн даиман
 хилла-кха аьтто.
Ширачу говзанчех
 х1унда дац дош а,
Сацкъарах хѣан сибат
 кхоьллину башха?
Хинца а саттийнчохъ
 севцна и балдаш,
Чениг ю хинца а
 айинчохъ буьйр деш.
Бешерех чекхѣяьлла
 фараонша кхаьчна,
Ткѣа шира говзанча
 вайна, ца вевзаш.

* * *

Сайн заманах со цецийла
Яхна зама еза ган.
Такхий бен сайн зама лара,
Цуьнан сий дан хуур дац.

Лаяттах дечган нох а туйсуш,
Генах трактор яра гур.
Шпорашца сайн дин а лойллуш,
Лохур яра машин ас.

Цестан клудал эцна хигла
Йовдуш сарахь шовдан тле,
Хезар дара крана чуьра
Охьаленаш долу хи.

Стиглахь куьйра гича сайна,
Котам-клорнеш тергалдеш,
Стиглахь техкарг кема хеташ,
Хьожур яра цуьнга со.

Тахана-ма «ТУ» тлехь йовду
Новосибирск-глала со.
Ойла хьаьдда сан есалле,
Хьаьдда генна — седан тле.

Хиндерг — суна дац и хууш,
Книгаш тлехь бен хезна дац...

Амма ас дан дезаш хийла
Гуллакх хиларх теша со.

Ас цкъа маълхан пондар бийр бу,
Седа ас сайн латор бу.
Лерина со хьожу хьалха,
ТкъолгIа бIешо тIехьа ду.

Сайн заманах со цецьюйлү,
Лаац цунах къаста дIа.
Хиндолчуьра цуьнга хьожуш,
Заманах цецьюйлү сайн.

Тийна Іохку лайн аренаш,
Оьглазе мох хехкало.
Сеш а хьаьвдда, х'аваь этлош,
Шайн кадечу когаш т'ехь.

Лай т'ехь маса хьаьвдда нарташ,
Лайн шерачу арех д'а.
Нохчийн туьйранийн и наьрташ —
Кхузаь кхаьчна хир бу уьш!

Лаьмнаш дитна, г'ур ю лела.
Б'аьста патар дет'аш, со...
И помораш хета суна
Хилла наьртийн гергара.

* * *

Даяман а хуьлда сийлахь
Дикалла...

Ас ца боху дерригенна
геч а деш,
Доллучуина бӀаьрзе хила
веза стаг.

Ас юьйцуш ерг
ю маргӀалан дикалла,
Генна доьлхуш долчу
некъийн дикалла,
Вайн кхерч бохбеш,
йогучу цӀераи дикалла.

Хин тӀадаман,
баьпган юьхкан дикалла.

Амма дикалла а
наггахь Ӏаржлойла,

Стигал санна,
оьгӀазьяхча, ткьес тоха:

Вонал тола
оьгӀазло а оьшуш ю,

Дикалла а тӀамна
кӀийча хуьлийла —

ТӀаккхий бен цо
зулам духатухур дац!

АТЛАНТ

Ахь боху:

— Эглазчу хьобга

Лалур яц йозалла лаьттан.

Хиллехь и Атланташ сов оьшуш,

Даяьлла церан и зама.

Ма кьора хилла хьо!

Хьуна

Ца хеза меллаша аьлларг.

Малончаш даиман хилла

Аьрзнаш деш, дахарна леткъаш.

Дуьненчохь хьаьлхича йовха

Цийн йовраш,

Я цхьа ун деъча,

Оьглазло я безам боцчу

Хьуна ца девзина

Блаьрхиш..

Ширачу книгашна тIера

Цкъа мацах яздинарш лехьош,

Харцонах дуьззина дара

Хьан багах мел долу дош а.

Эглаза елахь а, суна

Iеминна вой, дикий къасто,

Заманан йохалла Атланта

Лекха а,

Нуьцкъал а кхиьна

Адамаш — цаьрца ю со а.

Сан кийрахь екаш ю хьуна

Гомеран и гекзаметраш,

Тем боцуш, хьийзаш ву хьуна
Данте а, Шекспир а даг чохь.
Тешамо ло тлемаш суна,
Декхаро кхойкху дIа гена.
Белшашна хаало стиглан
Йозалла — ас и лов хьуна.
Атлантана саина, дац суна
Атта и, амма со лаьтта.
Вайн нохчийн гуьлмаьнда саина,
Хьерча сан дегIах и мархаш,
Ницкъ кхочур бацара лан и,
Нагахь со елхьара цхьалха.
Амма со адамашца еха,
Хьомечу махкана ецаш,
Цундела и еза стигла
Сацо ницкъ кхочур бу, теша.
ХIокху сан эгIазчу куьйгийн.

МАЙРАЛЛИНА ОДА

Иза сов майра ву.
Иза ву шен ницкѣх тешна,
Жухаргах тарвелла,
Лекхачу берда йистехъ
И хелхавуыйлуш го,
Массарел ирсе ша хеташ.

Иза сов майра ву.
Иза ву хаарех шен тешна,
Кхечу газеташ тѣхъ
Ша вуыйцуш хилар а хиъна,
Массарел ирсе ша хеташ.

Иза сов майра ву.
Тѣм тѣхъ и тѣртар вац тѣхъа,
Атаке гѣур ву и,
Параде ша воедуш санна,
Вала а кийча ву,
Совглатийн, сийлаллин дуъхъа.

Амма и нагахъ..
Берда тѣхъ озалуш вайна,
Нах, цуынга ца хъовсуш,
Дѣболхахъ, цунна букъ берзош,
И, хелхар дитина,
Шерачу новкѣа дѣагѣур ву.

Амма и нагахъ..
Эшахъ и, мостагѣухъ летча,

Нагахь шел хьекъална
Тоьлларг кхни каравахь цунна,
Тлаккха а хир вац и
Глaйгlанна вoьжна lаш тийна.
Шел тоьлларг хестава
Хlуттур ву, эхь доцуш, тлаккха.

Амма ткъа нагахь...
Тlом бича совгlат, сий
Хир доций дlахиъча шена,
Лечкъар ву и говза
Лoьраша сллачу справкaшна тlехъа.

Маржа яl, майралла!
Ас хъуна сайн илли олу,
Амма хъо ишттачохь
Макхъелла мa гойла цкъа а!

ДИН-ГОРБУНОК

Туыйранаш ду
Ершови махкахъ лелаш,
Бераллин некъ
тесна когаш кѣл.
Горбунокна
тоъхна хилларг санна,
Стиглахъ гуш ду
беттан дато лан.

Ах-некъ бина
яьлла суо, на моьтту,
Дерриг духа
доло деза-те?..
Нохчийн эвлахъ
кхиьна йолу йол — со
Яьккхи оьрсийн
туыйрано сов цец.

Сан Нохчийчоьхъ
хилла говраш башха,
Амма езна
хийла блешо хан —
Царна юкъахъ
лаьмнийн басахъ бежаш
Дин-Горбунок
суна блаьрга ган.
Говза хилла
Ершов туыйра дийца,

Комаърша а
хилла совлат дан.
Цо и башха
туьйра делла суна,
Со Тамийта
ойла кхочушъян.

Исбаьхьчу цу
туьйранан некъ хилла,
Заманех
чекхбуьйлуш, бежа дла.
Массо къам а,
хазахетар кховдош,
Герга оза
кхаьчна цуьнан ницкъ.
Даганоглу
мацахлера суьйре:
Эвлахъ хеза
Орга еш шен глар.
Нанас суна
дуьйцу Ершови туьйра —
Буьйцу суна
оьрсийн башха мотт.

* * *

Гамзатов Расулана

Комаърша и кьолам хъан белла хъуна?
Хетало, аьрзунан совглат ду, олий.
Амма цу башхачу гьургезан болар
Ахь дечу йозанан хотлехь го суна.

Гаргьулех гьаьттина илли хъан лаккха,
Дерриге вайн латта — хъан стол ю белхан.
Аьхкентлехь ло кьега и баххьаш санна,
Дахаро кьежбина хьекъале корта.

Оркестрах таръелла догцлена лира,
Дуьненан массо аз шена чуоьзна, —
Адаман доккхадер, цуьнгара бала.

Кьоламо къарздага кехат ду хьалха...
Дешархо санна, со йоьду и волча —
Цадаса юьртара поэт, сан доттагI.

Бозбуанчо санна, куьг ластош,
Хиттор ду лаьмнаш ас геннахь..
Ткъа лаьний, тешаме глортор
Ю хьуна сан куьг — тлевোжа.

Блаьрхиш ас эгадахь, хьовдур ду тлаккха
Ламанан шовданел сирла хнш чехка..
Ткъа лаьний — адамехь, леррина хьаьжна,
Ган хьуна халонаш, тлехьахь нрс лепаш?

Дог нагахь тохалахь — мохк а бегийна,
Лам текхна, хьулдийр ду дуьне а дерриг..
Ткъа лаьний — кхестар хьо — деттало дог сан,
Еддацохь хьуна тлехача сихьелла?

Атта ду мотта — со, бозбуанча санна,
Данм а моголанаш тлехь палтуьйсус йоллу..
Амма цу моголанех бахь а ас лами,
Тарлой со кхача хьан хлусаме, ала?

Дахаран дезарех дуьзна и денош
Беса ду, газетан клише а санна,
Нагахь хьан аз суна ца хазахь декаш,
Нагахь и довхачу даг тлера дацахь.

* * *

Ширачу тоьланна тлейоглу лар санна,
Бацо длахьулуйна кхузара и лараш...
Хьийкьиничу бацалахь тапъавлла левчкьина
И алхаш — зингатиин глар йоцу глаланаш.

Хиттийна яц уьш цу буййсанийн клоргенехь
Кхоьдлинчу проектийн сизашца нисъеш,
Уьш йина зингатиин архитекторша,
Шайна бен ца евза говзалла ларъеш.

Хлора а зингато, мало яр доцуш,
Текхийна кхуза глирс, хлусамна оьшу.
Зингатиин кийрахь а глиттина лаамаш,
Евзина царна а кху лаьттан гатто.

Йочане де лъьча, уьш а, чудоьрзий,
Лаьхкина, набарш еш, гленаш гар доцуш, —
ЭхI, маржа, тарло-кха адамех члогла
И хьуьнан зингатиий цхьа наггахь суна!

Хіоккхузахь, сан цінйнан хьалхахь,
Декъачу уьн тле а таьйна,
Нускалах терра цхьа эсала
Толлан га кхийда сан куьйге...

Мел сийна, мел къона дара и,
Ма снха даха и денош!
Мажделла глаш цу гаьн тлера —
Хета уьш хинца сов шийла...

Мекара хета уьш хинца,
Тешаме цле дла а яйна.
Сов хала кхнъна глаш довш ду —
Оьгу уьш, ца хилча санна.

Сайн глайгла санна и хеташ,
Иира ас аьхка и ойла.
Талл хинца, кхидерш а санна,
Дитт дара, къастам кхин боцуш.

Корта сов лекха бу, бежа,
Когаш — цлен..
Хлан-хла, дакх санна,
Товш хетац талл хинца, амма
Блаьстенца и муха хазло?..

Талл лаьтти сан цінйнан хьалхахь,
Лайн чимаш кхозуш шен генех.
Хууш ду кечдала нускалх,
Кьондала хаьа блаьстенца!

ТКЪЕС ДЕТТАР ЛАЙНА

Ахь боху, со атта йовълху, —
Ишта дац. Ас книга хоьрцуш,
Цеххъана цхъа могла базлой,
Сан бѣърхих ша тарлой, лепа.

Хетарехь, шерашка доькъуш,
Лерина хир ду вайн бѣърхиш.
Муьлхха а бер доьлху атта,
Воккханиг — сатоха гѣьрта.

Ткъа, со, со — елха ца кхиьна,
Малх ца гуш, ткъес деттар лайна.
Бераллехь елха хан йоцуш
Леларна йовълху со хѣицца.

* * *

Сайн шераш дlаэхарх кхерац,
Гиччош сайн къеждаларх елхац,
Жималлехь сатуьйсуш лехнарг
Карийна. Харц хастам лехац.

Бес-бесар хилла сан денош...
Мел халчу новкъа со яларх,
Со йина юрт йицой лелаш
Хилла яц минотехь цкъа а.

Пепнаш го дийнна ихъа бода,
Хиш хеза эшаршца декаш,
Казбек-лам, ло лепаш, дlогахь
Ойланехь кlадбелла хета.

Шена тlе кхоьллина гlовтал,
Кхузахь цкъа lуьйренаш кхехьна
Пушкина. Сан махках башха
Поэмаш Лермонтовс яьхна.

Нохчийчов! Сан хьоме Даймохк,
Хьан уьйтlа кхаьчнарг ю блаьсте!
Со, кхоллам хьайчух дlанийна,
Кьоналло шозлагlа хьаьсти.

ЯПОНИН БАЪЛЛАШ

Хіай баъллаш, хіай еза, муттане баъллаш,
Сирлачу цу маълхан йовхо аш муьйлу.
Аьрцнашца яьржинна Японини баъллаш,
Мархашлахь заздохкхий, кхуьу шу стиглахь!

Марзалла Іенайо, муьста марзалла,
Хьаьгначу дагна луш муттане дарба.
Баъллаш, шу тера ю зударех чІогІа —
Хьажар шун — цкьа сирла, тІеккха го кхольий...

Хіай баъллаш, Японини муттане баъллаш,
Іаламо совІатна малх шуна белла,
Делла цо, комаьрша хьекъалаш, аьлла,
Стигала кхнїда и беркате аьрцнаш.

Ткьа хІунда детта-те адамо, ала,
Дийнаххий, бусий шух дІаьвше и стронций,
Шуна хІунда ягарїо цо изотопаш?!
Хіай баъллаш, Японини муттане баъллаш!

НАГАХЪ ЧІОГІА ЛААХЪ...

Шена нагахъ доггахъ иза лиъча,
Тарло, бераллехъ а санна, теша:
Тийна Іуьйре йогІуш араваълча,
Маълхан зІаьнарш лахъалур ю, аьлла.

Теша, иза хила тарло, алий, —
Ирсан шовда хІуттур хъуна хъалха,
Дог хъайн безамах а дузуш, сирла.
Нагахъ. чІогІа лууш. цунах тешахъ,
Хийла ахъ сатийсинчу хъо кхачо,
Адамашна, совІат деш, уьш декъа —
Тарло доцчихъ дахка шера некъаш.
Нагахъ вахахъ пхъаннах а ца тешаш,
Хъайн ирсах а елахъ нагахъ шеко,
Хъуьнар гайта, къовса, толам баккха
Дог хъан дацахъ кхойкхуш хъоьга хъалха —
Ваха оьшуш дац дуьненчихъ тІаккха.

БЕРАН ГІАН САНА...

Маса дин боглу схъа,
Хьовкхуш шен йоргла.
Беран глан санна ду
Дайн цуьнан болар,
Маьлан цу бергаш тлехъ
Биъ малх бу къегаш.
Ламанан цлен зезаг
Блаьстенан бай тлехъ,
Хьалхарчу безамах
Тарделла, догу.
Лерина блаьргтохий,
Тергалде, амма
Кънза куыг кховдадай,
Схъа а ма даккха...
Бакъдерг а, туьйра а
Ийна-кха вовшах,
Лууш а яц со-ма
Хинна уыш къасто.
Хетарехъ, мацах ахъ
Суо хьастар лан а
Ницкъ кхъьчна хир бац сан.
Іехийна ирсо.

Ткъа хіинца кхетта со,
Девзина дахар.
Хъекъаллий, долгий сан
Деана берта.

Хіетте а, хіун де-те —
Хіинца а суна
Хеза-кха цу маълхан
Бергийн и тата...

ЙИСТЕРА МЕТТИГ

Суна-м хаац, мичахъ ю
Массарна а товш йолу,
Наха «дашониг» олу
И «юккъера» цхъа меттиг.

Ас-ма цхъа йист къастайо,
Цхъа агло ас лоцу схъа!
Мел лакхара, мел кlorge
Йожарах, ца йовлху со.

И ши йист ас хуттур ю
Сайн эглазчу деглаца.
Суо чуйожар тлулгашка
Дийна йиш хир яцахъ а.

Суо лазо а кхнале,
Тлулгех кхетта, йожарах,
Глоттур ю со мархашка —
Юхаъ цхъа йист лаца схъа...

Къастар — дац данне а, —
Зама ю деларг.
Къастар...

Сайн кхолламна
Дуьхьал а яьлла,
И къиза дош сайна
Хиэрехь а латтош,
Лууш ю со хасто
Дош —
«Вовшахкхетар»!

Эх! беркат хьо йовхо,
Кхерчахь цле йогу!
Чиркхан и нуьре гуо,
Хьалхахь — клайн кехат...
Кху белхан шовкьо сан
Дог, хьостуш, дохдин,
Цлен зезаг санна, сан
Беснеш а цинийн.
Дависарг,
Кху шовкъехь данман яха!
Гуьйренан йочанан
Дийно цкъа со а
Шелйийр ю-техьа, и
Зезагаш санна?!

УЛПОРА ДЕВЗИНА ВАЙН ДАХАР СУНА

Уллора девзина
 вайн дахар суна,
Къахъонан,
 марзонан
 баьккхнна чам а.
Зурманша декочу
 дезачу дийнал
Белхан де лерина
 ас сийлахь.
Хууш ю — кена чохь,
 вайн буйнахь санна,
Къевлинаруг буй ялтин
 беркате буьртиг.
Зезагийн хазалла
 лехъинна хийла,
Накхаран мозано
 лехъон моз санна.
Луьйренан аьхкаллехь
 маьлхан нур муьйлуш,
Хьовжу со гиншлошка,
 гинтинчу керла.
Пенех чекх го суна
 хлусамаш сирла,
Го суна сийлахь лар
 говзачу куьйгнин.

* * *

Со йоккха хилла. Со кѣан ца елла,
Кѣоѣжалло хѣаеш яц месаш а сан.
Со яѣхна, лаѣттаѣ эшаршца лелла,
Шараѣ — кѣаашеран йиѣна ас хан.

Со иштта яѣхна: канашца оѣцуш
Йовхо а, лазам а — кѣин а сѣало!..
Яхлолахѣ, зама! Царца со морцуш,
Ягае дерачу мохехѣ а со.

Яхлолахѣ, зама, дехар сан, ларий...
Дицделлачух со ю хѣница кѣеташ:
Бераллин гѣенаш, буѣйсанап аге,
Туѣйранаш, олхазарш — башха декаш.

.
.

Со йоккха хилла. Со кѣан ца елла —
Шара чохѣ кѣох лоруш, ехар ю со.

★ ★ ★

Хоѣтту аш: сан бѣаьргаш хѣунда бу снѣна?
Тхан цѣйнан уллох дѣадоьдура хи,
Даиман соьца и ловзура тѣйна,
Снѣначу тулгѣшца доьлура и. —
Иштта тхан гергарло хѣтахь чѣагѣделла, —
Хѣтахь шен снѣналла цо соьга елла.

* * *

Алим Кешоковна

Доъшу ас моґанаш, хазделла сайна...
Стих хьеннан хилча а, доккхаде дог.
Некъ шуьйра хуьлда хьан,
Хуьлда и гена,
Дахар тӀех деза, хӀай
Сов дика стаг.
...Тийначу хӀусаме сатосчу хенахь
Со йолча, ткъес санна, кхочу стихаш.
Ткъа цераи дарцана муьлххачу хенахь
Йиллина лаьтта сан цийнан иеларш.
Стихийн дарц, ткъа мохца хьожа ю докхан.
Ца тӀундеш, пенаш тӀехь тхи а къеги.
Екачу хӀусаме дог тӀема доккху,
ГӀаш дегош, ден шабарш лере кхечи.
Хиниццали схьа дахаро мел делларг суна —
Сан гӀайгӀа, йоккхаер, лепа седа, —
И дерриг со йолчохь гур веанчунна,
Чехкачу хин тулге хилла хьаьдда.
Доъшу ас моґанаш, сайна хазделла...
Стих хьеннан хилча а, доккхаде дог.
Некъ шуьйра хуьлда хьан,
Хуьлда и гена,
Дахар тӀех деза, хӀай
Сов дика стаг!

Стигланэ сэдэрдчийн йовлакх шен тесна,
Ламанан зезагаш дага доьлла,
Ас хьуна д'алур ю дагна сов езна
Экамчу Нохчийчоьнан хазалла.

Аренан зезагаш лур ду ас хьуна,
Шайна т'ехь йуьйренан тхи а лепаш.
Генарчу кьилбседе хьой, уьш ахь цунна
Д'алолахь, сан мехкан совг'ат а деш.

Тхан Терк а мала цкъа, вино а санна,
Дуьзна и, бердашна чу ца тарлуш.
Дезалахь иза а, сан мохк а санна,
Дуьсур ду и даг чохь, д'иц а ца луш.

И бердаш, и ц'енош... Кхузахь со кхиьна,
Кхузара дахаран новкъа яьлла.
Кху лаьмнаш юкк'ехь сан безам а кхиьна,
Сан сирла ирс а ду кхузахь хилла.

Зезагаш ду доьллуш шайн сийна б'аьргаш,
Муьйлу ас, к'урдаш деш, йуьйренан нур...
Тоьллачу сайн иллийн зевне и аьзнаш
Ас хьуна, вай къаьсташ, совг'атна лур.

★ ★ ★

Кіантана Маратана

Кхерац со доттаглаша
Аларах сайга,
Къежъялар, къанъялар
Хийра дац аьлла,
Тешна а, сайн кӀентан
ТӀех ховха месаш
Сов хазахетарца
Лоцу ас дага.

Сан цӀа чу кесталга
ИогӀур иц къоналла,
Сихаллин веларо
Еънариг йохайо.
ГӀайгӀа а на йо ас,
Халонаш ювшарх,
Дуьненахь яхарехь
Халхетар хнларх.

Мел хаза, хаза ду
Сан кӀентан дахар,
БӀаьстенан малхаца
Къегина дуьне!
Ца лаъа хебаршка
Къоналlexь хъежа,
Къоналла херъялар
Гена ду суна.

Гуьйрено къорзачу
Духарца хуьйцуш,

Аренаш, хъун, бошмаш
Яссаеш, мажлуш,
Самукъане ойланца
Тергалло суна
Кхиъначу Іожа тІехъ
Хилла цІен стом — Іаж...

Кхерац со доттагІаша
Аларах сайга,
Къежъялар — кьоъжа чо
Гуш хилар аьлча,
ТІаккха ас сайн кІентан
ТІех кІеда месаш
Сов хазахетарца
Лоцу-кха дага.

АГДНАН ИЛЛИ

Вижа, вижа, сан клант, хьо,
Парглат дага са.
Хина тлохлахь кхозуш го
Седарчийн тача.

Стигал-лам бу сов лаържа,
Буылса хьулъеш бу.
Ас чамица — схахаржа —
Седа оьцур бу.

Вижа, вижа, хьоме клант,
Арахь тийна ду.
Пхьагал санна, тебна мох —
Ковллаш юккъехь бу.

Вижа, наб ахь кхетийта,
Массо бер дижна.
Илли, кхерсташ, декийта, —
Сан клант длавижна.

* * *

Дукхаммо олуш а хезнера суна,
Хіинца а хези и лазам бен дош:
— Хазахетар декъа стаг карор ву хъуна.
Хъайн глایгла екъа стаг вац-кха карош.

Нахе-м ас, бехк буьллуш, хлуммаъ ца боху —
Баккхийбеш, белийта — и суна тов.
Глایгланехъ накъост гахъ, йоккхаер духу,
Ирс а сан, глан хуьлни, тлапъолий дов.

* * *

Хлан-хла, лор, яц хьуна
со цамгар кхетта
Хетарехъ, ша иштта
хир ю-кх сан амал.
Дог сан сихдалийтa шена ма-хетта:
Халонаш лoъху ас —
къийсаме яла.
Тийналлий?
Толур ю, молханаш мелча?
Хьоме лор,
суна и сов клезга хета!
Тешар вуй-техъа хьo? —
Дог тохаделча —
Керла стих кхоллало —
цунах хьo кхета.

* * *

Нагахь вон болх ца беш..
Сайх безам ца бойуш,
Адамех со къастахь —
Эр ду ас баркалла
Сирлачу седанна.

* * *

Сан кхнэл, хьо хlor денна суна
Хийцамаш бохьуш ма йогly!
Самукъадоккху ахь цкъацкъа,
Ткъа юха глайгланца йогly.

Ткъа ас, ца кхоьруш, тleоьцу
Ахь деьнарг муьлхха а сайна.
Ло суна, со зуьйш, халонаш,
Ямартло — йинчушна шайна.

Члаглонаш ас хьуна ца йира,
Я хьоьга лош а ца дийхира,
Хазачу Iуьйренан зIаьнаршца
Ас хьуна хазахетар деара.

Ахь йира члаглонаш суна,
Тийначу безамца ца хууш еза...
Хьомениг, хабарш хьан кхачий,
Ткъа со хийца ца елла...
Сохь хIинца ницкъ а бу тоьал!

ШОВДАНАН ЙИСТЕХЪ

Шовдан чохъ луйчура седа,
Чами чохъ ас и схъаоьцу.
И хинца сан карахъ къега,
Пелгашна юккъех длаоьху.

Длаихир шераш, хи санна...
Карийна ирс а сан лени,
Хинца и седа а санна,
Схъалахъо ницкъ хир бу хъенан?

* * *

Хюра де дахлуш ду моттало,
Хьо воцуш,

хьо ца гуш, хала ду суна.

Амма со набаро изшайо —
Вогийн хьо схьахлутту суна.
Езий-те? —

Жоп лохъа суна:

Кеста соь ирс хьоьжур дуй-те?
Глан доцуш, самах ца гур-те?
Данман суьйренца соьца
Хьо воцуш, бутт хлунда соьцу?!
Батте ас сайн хаттар делча:
«Беха ас хьоьгур буй бала?» —
Беттаса, жоп доцуш, дайра,
Ца лиъна бакъдерг схьаала.
Сагатлуш, тем боцуш дагца,
Хуьлу-кха со кхоьлниа цкъацкъа.
Хетало, теша йнш яц-кха,
Амма со ца хилла цкъа а
Бакъ безам, цлена дог-ойла
Йнцъян а, ширъян а лууш.
Хьомениг, хаъа суна, воглур ву хьо,
Цул сов а сайн стихах тешаш ю со —
Сан гленех бакъдерг а хуьлуш.

Гюьртина хьо соьца ма хила,

Ца оьшу...

Ма-дарра длааьлча, ву-кха хьо иштта.

Даггара дладийца карадац дош а.

Кху сарахь,

бляьстенан хлонаца тийначу,

Сан ойла,

сан безам,

сан дог ма изшаде.

Хьовца ду самукье,

безамехь суна,

Ткъа иза, хьомениг, хууш ду хьуна.

Дицдала йиш йошчу вай гинчу денца.

Кху хазчу,

тийначу, исбаьхьчу суьйренца

Сан дагна,

ойланна изшам ма бе.

Сан стоъл тѣхъ Іохку
Исбаъхъа зезагаш.
Ахъ керла даъхна, —
Гуш ду-кх тхи къегаш...
Со кхеташ яц-кха,
Тахана ахъ суна
Хіунда уъш деъна,
И можа зезагаш?..

СУНА НАБ КХЕТАЦАРА

Суна наб кхетацара,
Хетара сайн хлусам гатъелча санна,
Суна сайн деган аз кхечуънан хетара,
Ткъа кийрахъ,
Тхов тлехула кIур санна,
Кхоллазчу сан нллин
Глуьттура могланаш.

ХIетахъ дерриге дара:
Юкъал тлехъялла буййса а, бешахъ,
Хъан йовхо хаалуш, со йоккхаер а,
Тхан лохачу кертана
цхъа кIеззиг дехъахъ,
ДегI сеттош, айалун ламанан некъ а.

Суна а гира и:
Дуьнено, шен некъ беш, дохура гонаш,
Сан бIаьргаш, хьо ловхуш,
хьуьйсуре дIаса,
Ткъа стиглахъ седано,
болар иа дохош,
Моьттура хьо ловху, —
соьга кхаь баккха.

Юха а йовду со хьомечу беша,
Бодашкахъ коьргара косынка тоеш...
Некъ ларбеш лаьтта со, —
дукха хан хета,
Амма хъан лар а гац,
кху лаьтта хьежарх.

* * *

Ас бехк ца буьллу
Со йолчу ца варна,
Со оьглаз ца яхна
Хьан кехат ца дарна.

Хлуммаъ дац, хьомениг,
Суна там ца бича,
Хийцамаш ма хуьлу —
Со царна ю кийча.

Хинца а хьалхара
Дац суна дладолуш
Хьан блаьргийн схьахьежар,
Вайша цхьаьна долуш.

Ахь дина къамелаш
Сан лерехь лаьтташ ду,
Юьхь тiera цена бос
Хинца а лепаш бу.

Хийла де дладахна
Хьоьга ас сатуьйсуш,
Хийла ас ларийна
Яхьелла буьйсанаш.

Ас бехк а ца буьллу
Хьан кехат ца дарна,
Со оьглаз ца яхна
Со йолчу ца варна.

СИНТЕМ БАЦ

Денош ма длаоьху,
Хьо гучу ца волуш,
Буйсанаш яхьелла,
Хьан къамел на хезаш.
Сингаттам даг тӀера
Суна бац длаболуш,
Хьомениг, алахьа.
Хьо хӀунда ца вогу?
Набарха ма-елли,
Со коре хинра,
Батте ас хаьттира:
«И хӀун деш ву?» — аьлла.
Сояга схьахьаьжначу
Батто схьаэлира:
«Цунна гуш даиман
Хьан сурт ду, йол», — аьлла.

ХІУН ХИЛЛА СУНА?

Хууш яц, хіун хилла сайна:
Ничкъ кхачац йовза хьан къайле,
Я сан дог кӀадделла-техьа,
Я хьан дог шелделла-техьа?

БӀаьргаш чохь гергарло кхайкхош,
Лийцира вай вовшнийн куыйгаш.
Дегаза хилла-те довзар?
Я хилла хьо хари дерг дуьйцуш?

Сайн хӀусам шельелла хета,
Декхна де хетало буйьса,
Хьо ца гуш, сагатло — кхета:
Безамо даг чохь кӀеж туьйсу.

Дог паргіат длачу хьуна
Хаац со, сагатдеш, хьегар.
Хууш яц, хіун хилла сайна,
Лалац-кха хьо сайца эгӀар...

СО ЙОЪЛХУР ЯЦ

ХІаи-хІа, со йоълхур яц хІинца,
Лалур ю соьга тийналла.
Ирсо діатесначу цІийнан
НеІ санна, біаьргаш хьабдина.

Со сахьте кхерарца хьоьжу,
Цхьамза бац шен болар лагІдеш.
Шиь даьлча хьо повкьа волу,
Ма снха йоьду-кх хьо, зама!

Тхо вовших кьаьстича-м, зама,
Хаьа, хьо меллаша гІур ю...
Дерриг а гІаи долуш санна,
Хетало — вай кхин гур дуй-те!

Ас хьоьга дуьйцуур дац хетарш,
Эшац сох кьахетар хьуна.
Кьастаран кьахьо а эшош,
Сайн даго гІо дийр ду суна.

ЮХА А...

Юха а наб ца кхеташ,
Чекхъели буйса, со хьовстуш,
Сан дог ду кяхъегар дезаш,
Адамна вон дарна кхоьруш,

Маржа я!, велар хьо хууш
Ас хьуна сагатдар тховса.
Хьо хила тарлора лууш
Сан деган ойланаш хьаста.

* * *

Со шан цуьрг ю — жима гIорза ,—
Лар ца яхь, со аталур ю.
Нагахь хьастахь кIеда-мерза,
Хьан дагах со, ешна, уьйр ю.

Ма шелъе со, хьайца хьуохьа,
Ца Iало со шан цуьрг хилла.
Маьлхан дакъа сунаъ лохьа, —
Ешар ю со, хьох дIанийна.

ИШТТА ХИЛЧА А...

Сох лаьцна
Яздеш ахь
Ца хинда шена.
Даима,
Кхин хестош,
Язлойла хьовга.
Ца боккху цунна ас
Хинна бечк хьовга.

Яздойла ахь,
Кхин хестош,
Яздойла ахь.
Цхьабакъду,
Хьуна сан
Дог хезаш дацар
Вас хуьлий-м
Лечкъадо ас
Сайн кийрахь даим.

Амма сан ИндагI-м
Хьовца ду гуттар.
ХIордах дIа ца къавста
ТулгIе а санна.
Хинна со цхьаллехь,
Холча ца хIуттуш,
Хьан ИндагI хилла
Ехаш ю со.

Корталех-м хьаьрчар ю, шеллуш, Iай санна,
Амма дац сан белшех кортали — кIац ю.
Къийлало-кх, хьоменнг, хьо даиманна...
ХIунда ву хьо ишта, хьуо везаш хилча?

Кхечунна дакъа а цкъа а хир доцуш,
Хьан цIе ю даимна сан деган эла...
Ткъа хIунда вац-те хьо и дог сан хьостуш,
ХIунда ву хьо иштта, хьуо везаш хилча?

Iай хьоькху мох санна, шийлачу даг чохь
Безам а, я цIе а кхин йоцуш санна...
Эцахьа соьгара, хьайна ца тоььчахь.
ДIалур ду дергиг а, везарна сайна!

ХIунда ца лаьа-те даггара хьуна,
Эсала вистхилла, сох дагавала?
Хуьушехь оццул хьуо везийла суна,
Хьо ишта хIунда ву, хьоменнг, ала?!

Ас оцул шерашкахъ лиибира хьо,
 Сан некъаш гена а, ситтина а ду.
 Йоьдурa со — бердаш тӀе дуьжурa дохк,
 Йоьдурa — шовданахъ карадора суна.

Кхойкхура со, —
 амма жоп дацара дуьхьал,
 РаьгІнаша дуьхьал йиш хазайора суна,
 Стигланийн цу басахь сатосчу хенахь
 Ас тергалйора ца къаьста асанаш.

Сан некъийн чекхдовлар
я хьесап мичахь ду?
Буйсанан цIерпошто югура со,
Техкара бодаш а... леглана уьдуш,
Сан кераюккье огура седа.

Басенца, тѹлгийн ширачу хлусамехь,
Тоглн чохь сийналла ша йолаелча,
Ас къаьхний, йохний карладохура
Массарал лардина сайн тийна дешнаш

Генара сан хъаша, хаацара суна
Хъан хазахетаран, баланан цле.
Хъан дегайовхонан цле суна хаацара,
Де чекх а долура, — керла ас доладора.

Йоьдура со, йоьдура, туьлура лоран,
Генара сан хьаша, лийхира ас хьо
Тидамний, тидамзий йоьдучу хенан
Сел чехка уьдучу деношкахь,
шерашкахь...

ЛАБА-КХА ХЬОВЦА СО ХИЛА

Лаба-кха гуттара
Хьовца со хилар,
Даггара глайглабен
Хьан къамел хазар.
Гуттар а сайна, ас
леминчу куыйга
Шуыйрачу хьан белшех
Пальто даяккхар.

Лаба-кха, балхара
Хьо воглуш цкъацкъа,
Самукъане хьажарца
Хьовга блаьрг тохар.
Глайглабар, дог-ойла
Ахь цхьамма сайца
Лаба-кха оьмарехь
Дайма екъар.

Лаба-кха гуттара
Хьовца со хилар,
Хьо сайна сайна,
Хьуна со езар.
Сел мерза езар а
Хиларца даггара,
Лаба-кха суо хилар
Хьан, хьоме доттаг!

КЕХАТАШ

Кехаташ хьалха ду суна,
Лерана лалашдеш лохкуш,
Ойланца ас марадухку,
Кест-кеста тлехьожу царна.
Буйсанна боданах хьерчаш,
Цхьа хиъна со йолчу хенахь
Сайн дагца мел члогла лаъа
И цигахь муха ла хаа.
Цу лаънан наб йоцчу буса
Шуьга ас, доттагиче санна,
Дуййчу-кха дагахь дерг цленна
Кехаташ, динцийша суна:
Ас хлуида сатуьйсу шуьга?

ВЕЗАЧУН БІАЪРГАШ

Гелвелла лаьтта хьо,
Дукха го иштта...
Біаъргаш хьан кІадделла,
Генна дІахьуйсу.
Ас доьху: генарчу
Хьайн біаъргийн йовхо
ЦхьакІеззиг суна а
Йохъяла кхачор.

Хьан біаъргаш даима
Исбаьхьа лепа,
Лепа уьш диканехь,
Вонехь а лепа.
Лепа уьш, хІорд санна,
Аьхкенан делкъехь,
Амма уьш гена ду,
Седарчий санна.

Меллаша йогІу со
Ураман шортехь,
Хьо локхуш біаъргбетта
Бовзачу нахе.
Хьайчех тера біаъргаш
Тергалло шортта,
Амма дац хьайниш гуш —
Уьш ду ас локхурш.

Дицлац пкъа суо латтар
Іаържачу буса,

Хіетахъ сан біаьргеха

Ледда и хиш а.

Лаьара

Сайн коьрта тіехула

Стигла оьккхийла, —

Схьагойтуш исбаьхьа

Хьан сийна біаьргаш.

* * *

Хъайн велахъежарца
Совглат дан марзвелла,
Хъуо воцург а хилла,
Моттаргланаш лелош,
Цхъанна охъателаш,
Вукхунна — совглат деш,
Тлаъхъашха дош длаъвше
Лела хьо, харц вехаш.

Цкъацкъа цецйоккху со
Хъастаяала хууш
Йолчу хъан говзалло,
Дийцахъа боккъалла, —
Муълхачу йлманехъ
Гамийна-техъа ахъ,
Кхеташ а, бакълуйш а
Хъуо ву моттийта!

Муълхачу цлокан чу
Вола веза-техъа,
Шена ма-ийшшинехъ,
Декъаза хетийта!
Кюрда ца дина-те
Хьо кхин ву моттийта,
Ишта хьо длаеллахъ —
Сий дан а ма тарло.

СО ДУЪХЪАЛ ХИР Ю

Халонаш изшаеш, хьоьца
Лийхира безаман некъ ас.
Ткъа хьуна-м ца гира соьца
Везарна деана дагар.

Сайи дагна Іаьткъинарг дохьуш.
Ойланехъ сатуьйсурш дийца,
Хьо волчу еара, амма
ТІаьххьара... Эшац и дийца.

Изхьаца, даггара богIург
Кхин хьуна оьшуш бац безам,
Амма ас: «Хьо веза!» — бохург —
Кхин хьуна хезар дац, теша!

ТАХАНА ЮХА А...

Тахана, юха а,
Со суо а йисина,
Сахиллалц-м соьца сан
Стихаш ма Іийра.
Цара сан
Кладъялар — шайн ирс тешийра,
Хьомениг,
Хьо мичхьа ву-техьа хӀинца?

ТХОВСА А СУНА НАБ НХЕТАЦ

Тховса а суна наб кхетац,
Вай къастар лалуш дац соьга,
Кхета со собардан дезарх,
Амма дог кхойкхуш ду хьоьга.

Хьо варе мерза сатуьйсуш,
Тешахь а, паварна кхоьруш,
Со лашшехь, шуьйра глулч туьйсуш,
Хан йовду, даго хьо воххуш.

Мел денош вайшинна юккье
Беа некъ билларехь ихна,
Тховса а сан наб ахь яьхьна,
Хьо члогла яхьелла, буьйса.

Мел денош вайшинна юккье
Беа некъ билларехь ихна,
Яхьелла, яхьелла буьйса,
Тховса а суна наб кхетац.

ЦХЪАЪНАКХЕТАР

ХІаъ, нза нштта ду...
Ас хьобха лачкъор дац
Дог-ойла, хазхетар.
ХІоразза, вай цхъаънакхеташ,
Къонлой дІахІутту со, мерза,
Эхъхеташ, сирла-цІен бос болуш,
Сан юьхъ яц хьо гича йогуш.
ЙохІо со хъан хъажаро,
Дукха хІума ца гойту.
Ткъа хІинца, дерг денош кегош,
Со зийна, теллина яълча,
Дог лозу, хІетахъ цахаарх
Хьо тахана вевзариг хилар.

ВОКЗАЛЕХЪ

Кест-кеста
хьо новкъа ваккха
Вокзале
йоглу со хьоьца.
Гуттар а
сання, ас кассехъ
Перронни
билет а оьцу.
Церпошта
схьаяре хьоьжуш,
Хьоьца со
тийна ма лавтта.
Иовхонца,
хаьа-кха суна,
Сан куьйгаш
дохдан хьо глерта.
Хьанй-те,
хьомениг, хьуна?
Ца лууш
къаьста со хьоьха,
Блаьргеха
суй тосу суна,
Цен беснеш
ягаеш сання.

Буйса, хьо
 ма тийна лаьтта,
Седарчий
 къегаш ду стиглахь.
Тахана
 хьо новкъа ваккхарх,
Дуьнен чохь
 къаьстар дац вайша.

САЙН СЕДА ЛОЪХУШ

Жима йолуш кест-кеста йолура ара.
Буйсанан йистехъ, стигланан лакхехъ
Лоъхура серло — и седа бара,
Сайн дагна хазбелла,
Хаържина седа!

ДоттагIчо санна, седане ас хотту:
«Алахъа, хьо буй-те сан ирсан седа?»
Амма шен паччахъийн лакхара хьоъжурт
Лепара жоп ца луш, латта шех хъегош.

Юъртарчу йолана, суна, ца хиъна
Хиллера и лепар — алун ницкъ буйла.
Хаацара лаьттарчу ураман новкъахъ
Сирлачу бIаьргаша со лохур юйла!

Цу шингахъ хаало сан даг чу кхийдар,
Царшимма хаттар до:
«Хьо юй тхан серло?»
Сан ирс мел совдаларх,
шу хир дац хийра:
Хало а, атто а йоькъур цхъатерра!

Шуьшинца некъ бан
со кийчча ю тахна,
Хинийолу сан стихаш керла аз хир лу.
Къан ца лун даггара безам а бахна,
Суна шу ленийла, лаьттан ши седа!

* * *

Малх дукъал тlехъа буллушехъа,
Стиглахъ седарчий даържжашехъа,
Ас сайн дог хьоьга дlакховдадо,
Сан сирла ойла нуьнца дlало.

Хьо сан деган безам, йовхо ю,
Сан гlайгlа, йоккхаер-тем хьо бу.
Мерза хьоьстуш, ас хьо вохвийр ву
Гlайгlа-балех ас хьо ларвийр ву.

Суьйре lаржлуш гlайгlано ягош,
Сайн къайле ас седарчашка ло.
Муха хуур ду хъан дагахъ дерг!

.
.

Хьо сан шеко а, къайле а ю,
Хъан даг чу хъажа со лууш ю.
Сайчух буста безам карабахъ —
Ирсах йоккхаеш, со ехар ю.

ЛАЙНАРГ

Цу сарахь херонца,
Вистхилар доцуш,
Гара хьо, «хIаъ», «хIан-хIа»
Ца олуш, сецна.
Хьан хьажар ша тайпа
Оьглазе дара,
Амма со Iехаян
Ца ларий хьажар.

Оьглазе хьажаро,
Ша тайпа боларо
Шеконца дог-ойла, и
МукIарло кьедош,
Вохарца патешар
Гора хьох суна...
И кIезиг миноташ
Сихха чекхъевлира.

Хьо аравелира...
Яссалуш, тийна
Хиллира сан хIусам.
Реза ю цунна.
Кхетий хьо? Хазахетар
Сайн кIант ву суна,
Сан дагна мел мерза
Иовхо ю иза!

Шераш дІахира.
Хаздели дуьне...
Самукъадолу сан,
Кхетий хьо хІинца?
Сой,
сан кІант — дуьнен чохь
Кхин воцуш санна,
Иштта и дог-ойла
Кхетайо нанас.

КІант тера ву-кха хьох
Юьхьаца, амма
Дагца-ма вац иза
Мисхал а тера!
ДогцІена ву иза,
Нийсачу новкъахь,
Хьо иштта хоьтуьйтуш
Хиллера хьалха.

Некъ бу сан сов бе́ха. Клад а со ло,
Цейнолу, гленаша те́ха а йон:
Цхьаммо-м сов генахь, суна и го,
Исбаьхьа глалана́ш дла́хІнттайо.

Генара и глала — хІусам ю хьан,
ХІинца и бе́ха не́къ бан деза сан,
Буйсан чохь мохь бетташ, кхойкху хьо́в ас, —
Амма дац дуьхьал жо́п, хаза́ц хьан аз...

Седарчий — соьга уьш дагарлур дац,
Я сайн сингаттам а бусталур бац.
Мокхазан берда те́хь ас дуьллур ду,
ТІулгаш а аьхкина, хьан хаза сурт.

Яздеш цу шерачу хин экъан те́хь,
Дуьллур ду хьан сурт ас, хи эгладеш.
Мичахь ву-те хІинца, хьомсениг, хьо?
Алахьа, хьоьстуш ахь те́хор юй со!

Маса дийнахь, муьлха не́къ бан деза-те
ХІинца ас дла́кхача сайн безаме?
Со йоьду не́къ хьулло цкъа, дохк дуьжий.
Цкъа дуьхьал болу лам, гла́п шех хуьлий.

Амма со длаоьху, кьар а ца луш,
Безамо юьгу со, шен хьуьнар луш.

Цхъана а ннцкъо а сацор яц со, —
Иштта сов везаш ву сан дагна хьо

Мокхазан бердах а ас диллина
Хъан башха хаза сурт, берд аьхкина.
Шерачу хин экъан тіехъ а яздеш,
Диллина ас хъан сурт, и хи хаздеш.

ЮЪКЪАЧУ БАЦАЛАХЪ

Юъкъачу бацалахъ, хъуьнах,
Цхъа зезаг го суна кхуьуш.
Базанан дечга кӀел, хъуьллахъ,
Лаятта и шен патарш дузуш.

Ши бос бу зезаган богуш:
Ирс, хало лов цара цхъаьнний.
Вовшашна обанаш бохуш,
Аьхка уьш го вовших хьерчаш.

Дахаро цкъа цхъанхъа хьосту,
Човхаво цул тӀаьхъа дера,
Суна цу зезаго йосту
Безаман къайленаш мерза.

Вовших сакъералуш аьхке
Чекхйоккху. Гуьйре тӀекхочу.
Южалла тӀеоьцу цара
Шиммо а, тӀех бертахъ догуш.

Июлан новкъа со йогӀу,
Дерриг а бӀаьрхьалха хӀуьтту.
«Дуьне а, Южал а, — боху
Ойлано, — зезагах гӀуьтту».

Зезаган шина басо санна,
Вайшиммо тӀезцна дӀахьо
Хало а, атто а санна,
Безам а, дахаран дукъ а.

* * *

Наб кхетац ехачу буса,
Седане наб йоъху аса.
Сох къа а хетта, цо суна
Безаме хичаш по лакхахь.

Бовзачу новкъа со йоъду,
Юъртана йолу со генна.
Тулгашна юккъехь цхьа шовда
Дистхуълу, дош олуш хьоме.

Глоьнна со кхайкхира хьоьга,
Йовхо а йийхира жимма,
Амма хьо схьахьаьжир соьга...
Техвелира юххешха шийла.

ЛАДОГІА

Ладогіа: дог луьстачу хьуьнан юкъ ю,
Дийнахь а тилавала тарлучу хьуьнан.
Иицъелла лела со... Хаац и хіун ду,
Амма хьо воцчохь ирс ца оьшу суна.
Варий, сан безамна харцо ма елахь.

* * *

Ойлане дикачу бѣаьргашца тийна,
Корах чу беттаса хьоьжу.
Сан ойла юха а хьоьца ю тахана,
Иоьхна и — хьо волчу хьоду.

Дѣахьоду, чехкачу бераллехь санна,
Декхиачу дийнахь а, беттасин буса.
...Мухачу кхиэлаца, мухачу некъаца
Синтеме со йолчу хѣусме хьо вуссу?

Хьомениг, седарчий дицди ахь суна,
Исбаьхьа иллеш а, шовданнийн шабарш,
Зезагийн хазалла, хьомсара лаьмнаш
Хьо гучуваларца дицди ахь суна.

Ас сайга бохура:

«Хѣан-хѣа, ца оьшу!»

Сан дагах и ойла, маха а санна,
Леташ ю, хазахетар я лазар ийлуш,
Ас сайга бохура:

«Доттагѣалла тоьлу!»

Амма ас безам а буха ца тоьхна.

Хѣор денна ойланаш, дуьххьар а санна,
Уьдура хьоьца дѣа, ца лаарх суна..
Сайн гѣайгѣа ас хьоьга йийцира дѣа,
Дерриге хазахетар — совгѣат дан хьуна.

Хъежаран миноташ мел хала хилла,
Хъан бляьргийн кюргенаш
мел сирла хилла.

Самукъне къежарца вай вовшийн го,
Хьо бляьрга гушшехъа, глайгла дайов!

Глан-набарш го суна: лаятта со тийна,
Аренаш ялтица, бацаца сийна.
Сатосуш, глан доду луьйренаи мохаца...
Мухачу кхиэлаца, мухачу нехъаца
Синтеме со йолчу веара хьо?

ГУЪЙРЕНАН НОВКЪА

Иоглу со гуъйренан хъуьнихахъ...
И ерриг яшийна доглно.
Попан гла, хъан куыйгах терра,
Со хьостуш, белша тле дужу.

Эргладе мох бу схьахьовкхуш,
Ножан цо лестадо генаш,
Беснешна барташ а дохуш,
Моттало: хьо ву и, мох бац.

Цлеххъашха цле гучуйолу,
Дайов и, блаьргаш чу хъавънй..
Моттало: хьо ву и воглуш,
Хъан нур ду, блаьргаш чу хьовъжун.

Садайна. Наб кхетта хъуна.
Шарх а дац гинйла бен хезаш..
Хлетте а моттало суна:
Воглуш, хьо nellаре кхаьчна!

Паччахь ю со хинца. Шорта ду хьал а,
Дуьненан хазалла — ерриг сан ю.
Вола сан хлусаме — ахпаччахьалла,
Ахь дехахь, и хьуна ас дlалур ду.

Ахь ехахь — дlалур ю аренаш, хьаннаш,
Хlавазхь тохкур ду ас хьуна тlеш.
Лелачу нехьашка, кузашка яржош,
Тосур ю стиглара кlеда мархаш.

Ахь дехнарг дерриг а дlалур ду хьуна,
Седарчийн хорханаш езахь лур ю.
Сел боккха ницкъ болчу ирсечу суна
Хьо а нштта ирс долуш ган луур ду.

Дехахьа... Хинца а ца хаьа хьуна —
Хьан безам буьйла и ницкъ белларг суна?!

ХЬО ВОЛЧУ ЙОГІУ СО

Хьо волчу йогіу со
Ламанан новкъа,
Кераюкъ лепачу
Седанах юъзна.
Дуьххьал-діа хьо лела
Некъ серлабаккха,
Иоху ас седанан
Серлонан хазна.

Буьрсачу дарцо хьо,
Доттагі сан, шелвахъ —
Снхлур ю, малх хилла,
Со юххе яла.
Хир ю сох Іуьйре а —
Ойлане гелвахъ,
Буьйса а санна, хьан
Гайгіа діалалла!

Некъ бечохъ мох-дари а
Нислуш ду хийла.
Догіано хьовзавахъ,
Сан це ахъ яккха, —
Готтур со, блястенан
Стелалад хилла,
Догіано гадорах
Хьо хьалхаваккха.

Хьаглой хьо, — ламанан
Шовда а хилла,
Хьо волчу хьодур ю
Тлулгашна юккъех,
Нагахь хьо кьовсамехь
Го оьшуш хилча,
Орцах со кхочур ю —
Ларор ду вайша.

Хьо волчу ноглу со
Блаьстенах, эсал,
Цхьана а халонах,
Дарцах ца кхоьруш.
Даггара тешалахь:
Хир яц со осал,
Кьонахчун некъаш ас
Хьовца длакхоьхьуш.

ХЪОХ ТЕША СО

Ахъ эли:

«Суна хьо йицлур яц цкъа а.

Йицлур яц, замано мел сихдарх болар.

ДіагІур ю?

ДіагІо ткъа!

Кхин хир вац цкъа а,

Со санна, лууш верг дахар хъох доза!»

...Къахьо а, серло а хаало гениахъ.

Шен кІуьрца некъ буьллуш,

къора тіестта.

И сецча, цу стиглахъ

сирла Іад лепа,

Іалам а вайн дуьхъа хазделла хета.

Тийна ду со йолчохъ.

Тапъаьлла тийна.

Кхета со, сан дагна юххехъ хьо оьшу.

Садетта,

Хьо гаре сатуьйсу хийла,

Кхин лохур вацара,

Амма со теша.

ДІАВАХА...

Діаваха,
Неларш тіечлегіи,
Шийла хіуо хіусаме даьржи.
Дешнех хьо хіунда ву тешаш,
Хьо хилча ца гуш сан біаьргаш?

Іуьйренца вовшех а хьоьгуш,
ГайгІа діалалла ца кхеташ,
Ураман гІовгІанах кхоьруш,
Вайшиннан некъаш ду къесташ.

Маьркіажан бода бу боьлла,
Мох-дарцо шелїина юьхь сан.
Къастаро барт хилар лोьху,
Вай вовшийи мел оьшу дуьйцуш.

* * *

Тахана делккъехъ телеграмма
Почтальоно соьга ели.
Ерриге а сан шеконаш
Цу минотехъ екъаели.

...Ойланаш ас мел йинера,
Наб ца еш а мел буйсанаш,
Коре хиъна, ас текхиера,
Кехат даре хъан сатуьисуш!

Седарчашка со мел хьийжи,
Ду хъан бляьргийн лепар дагахъ!
Батте хъаьжча, хеталора,
Хъан юьхъ гуш ю беттан нуьрехъ!

Дагайолу буц-аренца,
Хийла вайша сакънпринчу;
Къамел до ас татолашца,
Ойла йойтуш, гловга ечу.

Хаам кхаьчна хьо волчуьра, —
Сан дог делош кхаъ и хийти.
Хьо хьоу бляьрга гича санна,
Суна хьалха хъан сурт хлюьтти.

БЕЗАМ

Къайлаха латтайо и ойла,
Мохъ хилла, белша тӀе йижац:
Суна хьо сов дукха веза,
Цул кхеташ хӀун хир ду тӀаккха?
Ойланца хьо дуьхьалтуьйсу,
ХӀоразза хьо бӀаьрга гарца
Къонло со, хазло дог,
Кхин тӀе а дог-ойла тало.

ХӀаь, суна веза хьо
Халахетарца, бӀаьрхишца...
Амма цул тоьлла хӀумма а
Яхарехъ па хиьна.
Хьо кестта гахъара
Сайн бӀаьрга суна:
Хьан хъажаро хазахетар..
Доккха ирс ло суна.

* * *

Кест-кеста геллой ца воргу хьо,
Цен злаьнарш юьншучу сохьтехь...
Хлан-хла, со гертар яц хьо тешо,
Кхетар ю ма-дарра гуллакхех.

Сан даго ойланца хьоьсту хьан тешар,
Дерриге кьа-бала доькьур ду хьоьца.
Ткъа хьуна-м билггала хаьа хир дац-кха,
Хьо санна, сан дагна цхьа а цахетар.

* * *

Дог шелдеш, шелло со,
Къийлалуш хилчи хьо.
Корталех мел хьсрчарх,
Иохъяла тигац со.

Хьо шийла хиларо
Ша буьллу сан кийра,
Хьомениг, алахьа,
Хиунда ву хьо иштта?

Доккхачу дуьненахь
Хьо бен вац кхин цхьа а
Блаьргаша схьалаьцна,
Сан даго къастийна.

Амма безам хьастар
Тлех клезиг ду хьоьца,
Хьомениг, алахьа
Хиунда ву хьо иштта?

Хлар дуьне ахь хьайца
Сов къиза ду боху,
Иовхо а, безам а
Ца гина, ахь боху.

Хьайна гуттара а
Ца тоьнарг — дерриг а.

Хьомениг, эцахьа,
Ца кхоош, соьгара.

Хилахьа хьо соьца
Къайле йоцуш хьайца.
Дийцахьа ахь соьга,
ХIун Iеткъа хьан дагна.

Нийса некъ хьехахьа
Вайшиннан безамна,
Хьомениг, хьан дагах
Со муха кхетар ю?!

* * *

Ахь элира соьга: «Йоккху хан
Ма яхийта эрна дла».
Хлан-хла! Дукха яха
Лаьа-кха суна.
Дуьненан кыйсамаш, халонаш —
Дерриг а ловр ду ас.
Дарц малхаца хийцалуш,
Зама эхарх,
Къар ца луш, сайн дахар
Длахьур ду ас.

* * *

Хьо вацара ткъа, дуьненчохь мел дерг
Ахчане эцалур ду, соьга баьхнарг?
Ахь хIунда ца оьцу хьайна и гIиллакх,
Ахь хIунда ца лоху шина шайнах хьекъал?

* * *

Я хъегар ду-техъа иза? —
ХІун ду-те и «Хъегар» — бохург?!
Ирча ду. Ду и сов къиза —
ЦІеххъана тешнабехк бохург.

Со цунах ца кхійринера,
Къахеташ цунах леллера —
Сел маъттаза хиларна,
КІиллошца уйр лелаярна.

Бай тілехъ техка,
Делакъежаш,
Сийна, сийна
Зезагаш.
Дависа-кх уьш,
Схъа а даьхна,
Дахка хазчу
Вази чу!
ХІан-хІа, хьайийр
Яц ас цкъа а
Церан сийна
Хазалла.

Сов дуткъачу
ГІаш тілехъ лепа
Сирла, сирла
ТІадамаш.
Ткъа царна чохъ
Къега, ловзу
Мамлхан нуьре
ЗІаьнараш.

Я хІун хаьа —
БІаьрхиш дуй а
Уьш зезагийи
Беснеш тілехъ?
Уьш а делха
Тарлуш ма ду,

Кийрахъ бала
Лавткѣина.

Куьг ас царех
Луттушехъа,
Кераюккѣе,
Дагош куьг,
Буьйжира цхъа
Сирла тладам,
Бохуш санна —
Дита со!

Блаьрхиш ледош,
Ша ца хьедар
Дийхира соь
Зезаго.
Бохура цо:
— Ма даккха со.
Ахь схьадаккхahъ —
Лийр ду со!

Ойла е хьайн:
Яхалур юй,
Йинчу лавттах
Яьлчи, хьо?
Иштта со а,
Лавттах даккхahъ,
Мархалделла,
Лийр ма ду!

Ткъа со делча —
Бацо хіун дер? —
Сингаттамо
Якъор ю.
Ахь со даккхahъ,
Блаьсте едда,

Шийла la tie
Кхочур ду...

Миска пекъар,
Сийна зезаг,
Хьа ма чlogla
Кхоъру сох!
Адамех сел
Чlogla кхера
Iемина-те
Хiунда шу?

Зезагаш, шу
Ма кхерийша,
Ма Iенаде
Блаърхнш шайн.
Серладовлий,
Делалойша,
Лепош сийна
Блаъргаш шайн.

Со — адам ду,
Сох ма кхера —
Дилхан дог ду
Кийрахъ сан.
Шун хазалла
Яцахъара —
Кхоълур дара
Блаъргаш сан.

Аш хазийнчу
Бацалахъ со
Лела glayla
Ииъян сайн.
Зезагаш, ас
Дохур дац шу —

Ас схьадаьхчи,
Шу лийр ду!

Шу ца хилча —
Блаьсте едда,
Шийла Ia tie
Кхочур ду.
Ia ца деза!
Iай со шелло!
Iаьно дог сан
Гюрадо!

Адам ду со —
Сох ма кхера:
Ас шу цкъа а
Дохур дан,
Блаьсте пита!
Блаьсте еза!
Блаьсте — дагна
Дарба ду!

Техка шайна,
Дела шайна,
Сийна, сийна
Зезагаш...

Стенна и делахъ а,
даим а вайна
Заздаьлла бѣаьсте го
безамна уллохъ.
Ткъа суна-м йиц ца ло
кхоьлина гуьйре,
Мокхачу мархаша
хьулйина стигла.
Олхазарш дацара
хезаш — дѣадахна,
Суьйранна беттаса
ца гора стиглахъ.
Хѣан-хѣа, йиц ца елла,
и яра гуьйре —
Не! тоьхна, со йолча
беачи безам.
Кхечира безам, дог
иййисаре лоцуш,
Хебарш сан юьхъ тѣра
шардира чехна.
Тишъелла пальто тѣхъ
со йолча кхаьчна,
Кхолламо кховдийра
сирла ирс соьга.

Қхоьлннчу цу стиглан
сийналла яйна,
Аренаш еса ю —
ялташ чуэцна,
Ткъа суна-м даима
хьоме ю гуьйре —
ТӀавхьайисна сайн бӀаьсте
гурахь кхачарна.

* * *

Хетара — дlаяхчи
вицлур ву сайна,
Тешара —
чим хир бу безамах вайн.
Хинца вай генахь ду,
хlета а суна
Вицлац хьо,
хlун дер ас, со хууш яц.

Амма со lемар ю
хьо вицван, теша,
Иэккхор бу даг чуьра
хьоь безам ас.
Бlаьргаш а сан хир бац
даим хьо лoьхуш,
Я хьуна сагатдеш,
боьлхур бац уьш.

Лелар ву хьо тlаккха
ма-луьу хьайна,
Новкьарло йийр яц ас,
дехарш хьоь деш,
Амма синтем карор
буй-техьа суна?
Ас муха суо ларьян
ега-те хьох?

* * *

Дош лохъа,
Хьомениг,
Догланца, дариаца
Хала ца хетийта...
Дош лохъа,
Хьомениг,
Цхьалхачу хлусаме кхача,
Со хьайх ца хьегийта...
Члоглур дуй
Ас цийнан кораш,
Хьан цле а йохуш,
Мохо а хилча мохь бетташ,
Члоглур дуй?!
Со суо ю...
Сов хала, еха ю къаьсттина йоккху хан.
Еха ю, некъ санна.
Со суо ю...
Амма сан
Безам бу тешаме,
Хьанал ю цуина,
Кхерчаца со йохъан,
МостагӀех, гӀайгӀанах со ларъан
Дош лохъа!

* * *

«Иолахъа соьга», —
дагахъ а доцуш,
Хіетахъ ахъ дуьххъара
элира соьга.
Ткъа со ца тийшира.
Ахъ йора чІагІо:
«Хало а, атто а
йовкъур ю хьовца!»

Сан коьртехъ ойлано
«хІун хаьа?» — ховтту.
Седарчий леш хуьлу,
хан яьлча, дешнаш
Днцлур ду, дахар вайн
чолхе ду иллел.
Ала, вуй хьо тІаккха
хийцамна кийча?
СоцунгІа хилла,
ойланехъ дустуш
Замано кховдо дерг —
кхолламан некъаш,
Меллаша элир ахъ,
соьга а хьаьжна:
«Теша хьох». ТІаккха
тІетуьйхира: «Сайх а».

Бехира: «Хуьйцур ду дуьне а
Башхачу вайн безамол»
Цу дешнийн серлонехъ язйора
Сайн стихаш даггара ас.

Хьо харцлуйш хиллера. ИндагIа
Дижна сан могIанаш тIе.
Де суна буйсанал Iаьржа ду,
Иишхаьлла, дайна сан аз.

Хьан когийн тата а тнйна дIа,
Ца оьшу ладегIа кхин.
Ткъа хIетахъ ас язъян йолийна
Стих Iуьллу, чан тесна тIе.

Клоргачу глү чу со хьаьжчи,
Іаьржа гуо бен, хлума гац.
Хьан даг чу мел дукха хьежарх —
Цу чохь гуш хлумма а дан.

Heiſaſſi tiexъ лавтта
хѣица а со:
Ma-лиъи nei а ас
чиогур ю сайн.
Ткъа безам,
кхерийна олхазар санна,
Мохъ аѣлла глоттур бу,
тоѣхна шен тѣам.

Буйсанан бодано
хѣулдина дерриг.
Дѣаѡху, бѣшерийи
чот а еш, хан.
Детталун сан дог ца
хеза-те цунна?
Ша ларвен со ца го?
Вогур вац-те?

Дѣавахна —
ларамза дог сан дохийна,
Хийла сагатдира,
ца вогурш и.
Дахаро, генарчу
новкъа дѣаѡхуш,
Юха а кхийдадо
шен куйгаш соѡ.

Юха а безамо
хеза неІ етташ —
Меттиг бац сан цунах
едда яха.
Дезар ду юха а
сагатдан хийла,
Юха а хьобьжур ю
цуьнан біаьра.

Шовдан тIе боьдучу новкъа а яьлла,
Гонаха бIаьрг бетташ, чIогIа гIелъелла,
Со лаьтташ гинера, нагахь хьоь алахь, —
Варийлахь, бакъ хетий, цунах ма тешалахь,
Хо гаре сатуьйсус ца лела хьуна.

Накхаран мозано зезагаш санна,
Керлачу стихашна дешнаш а лобхуш,
Хьуьн чохь со цхьа лелаш гинера алахь, —
Варийлахь, бакъ хетий, цунах ма тешалахь,
Хаалахь, хьан дуьхьа ца лела хьуна.

Суьйранна малх буьзна Iаржлучу хенахь,
ЙогIучу буьйсан чу доггах мохь бетташ,
Со кхайкхахь, везачу стеган цIе йохуш. —
И хьайн цIе ю алий, варий, ма тешалахь,
Сан даго кхойкхуш верг — и хьо вац хьуна!

ЙИЦЪЕ СО

Ма билла бехк суна
Хъажарна лерина, —
Ницкъ бац сан бен доцуш
Техъяла ирсана.

Ма билла бехк суна,
Ас хийла лехнарг —
Безаммий, тешаммий —
Цуьнгахь и карийна.

Хьо соьга ма хьежа,
Даимна йицъе со...

★ ★ ★

Массо хIума а, хетарехь,
Декхарех вала тарлуш ду.
Хилла цатам а, хербина,
Ойланехь бицбан тарлуш бу.

Амма, алахьа ахь соьга,
Мича мехах доьхкира ахь
Сан хьовца догдика хилар,
Со хьайга тешамца хьежар?!

Когаш кIел латта-м лелхар дац,
Я хиш ирах а доьрзур дац.
Шен паччахьаллин локхаллехь
Массарна а кьегар бу малх.

Дуьненчохь хийцамаш а хир бац,
Хийланиа ца вовза тарло,
Амма кхералахь, кхералахь
Тешнабехк бевзинчу дагах.

* * *

Ас безам хьулбийр бу буйсанан к'оргехъ,
Со самаялахъ б'аьстенан дийнахъ...
Т'аккха ас не'арш хьажош т'еч'ог'ур ю,
Безам лазор бу, хьалха а санна.

Де суьйренга г'ерта. Амма юха а
Стигланан юх сатосуш тарло хьага,
Боллучу а баланна, кхерамна ас
Деха сатийсина, дош ша дохьуш.

Со гена юьйлу цу сайи дог 'ийжорна,
Ах некъ бен-м бац ас бинарг х'инца а...
Малхо шен з'аьнарийи куьйгаш кхийдадо,
Уьш карахъ хьевлина со г'аттийта.

* * *

Моьттура — діаяхчи дерриг діадолу,
Хьан аз а лергашна херадер ду.
Ткъа безам тіаьхьара суна ца болу,
Горгали хилла, сан даг чохь и бу.

Со дагахь хиллера некъаш а дицдан,
Хьох дозуш мел хилларг — тесна дуьтуш..
Лийлир со, харцдериг йиш яц-кха дийца —
Хьан сибат данман хьалха хіуьттуш.

Дани хьо соьца ву, вацахь а юххехь,
Ехаш ю иштта со, яц хин дерг гуш...
«Со хіара ву!» — боху хьан озо лерехь,
Сан даг чу вижга хьо, сих чекхволуш.

* * *

ХІай сан дог, ма сихло,
Сатоха Іама хьо,
И хІинца соьца вац,
Инцинна лелаш ву.

Дагара дийцина,
Хьаам бан мила ву?
Хабарш мел дийцарх а,
ГІоли юй цаьргара?

Мила ву хьо хьаста,
Цкъа довха дош аьлла?
Дош хІуи ю? Юкъ ю и —
Мохо а дІахьур ю.

Сирла де кхоьлина,
Стиглара байна малх,
Сан дагна везнариг
Сов генахь лелаш ву...

Къаьхьа ду хІора де,
Зама сов яхьелла.
ХІай хьекьал, хьажахьа
Сан дагна далой гІо!

ХІай дог, хьо сих ма ло,
Хьулъе хьайн ойланаш.
Вац соьца хІинца и,
Лела, со йнцинна...

Кехаташ ас лардо мацахлера,
Конверташ а тоххарехъ мажделла.
Ткъа жоп яздан данмна хъеелла,
Дарцо лар дѣшаръеш, и дѣдаълла.

Уъш деша со наггахъ бен ца хѣутту,
Ойла хѣинца кхечу куъцехъ хъийза,
Совца вац хъо. Амма ву дуъненчохъ,
Хъалха хилларг хѣинца хъо вацахъ а.

Хаац суна, хѣинца муха вежа,
Хъан сибат а — догъу и дицделла.
Кехаташ тѣхъ хѣетахъ ахъ далхнийнарг —
Хилла харц и. Хѣинца бен дацахъ а.

Огълазла ас хъул ца йина даг чохъ.
Кхечу гѣуллакхех йо ойланаш а
Хѣинца, веъна, не! сан ахъ тохахъ а.
Тарлуш дара суна хъо ца вовза.

Хийра стаг хъо, лар а хъан ца йисна
Я сан даг чохъ, я сан хѣусамехъ а.
Бакъду, наггахъ кехаташка хъоъжу,
Альбома тѣхъ сурташка а санна.

* * *

Массо а хlуманан
ю шен-шен зама.
Шен-шен бу хlора а
хlуманан мах.
Ткъа дийцал, ахь мичахь,
мел мах схъаэцна
Дохкира хъайх тешна
нехан дог дlа?

Тешнабехк би́на хьо
муха лов лаьтто?
Ткъес муха ца тоьхна?
Ца лекъна хиш?
Сийначу стиглара,
массарна санна,
Хьуна а къежа-те
нур сирла малх?!

Гечдийр ду хьуна-м:
ду вай цхьа адамаш.
Кхул тlаьхьа хьоьга и
ас хьахор дац.
Ткъа дагна.. цунна-м
и дицлур дац цкъа а —
Цунна ахь дlалур бу
буьззина мах.

АХЪ ХААМ БЕ

Лаържачу вертан клел
Луьллу юрт йижна,
Лаьмнаша, тапъаьлла,
ойланаш йо.
Лаьтта со
тийначу хIусаман корехъ.
Хьо ларвеш лаьтта со.
Ахъ хаам бе.

Ахъ хаам ма-биннехъ,
ер ю со новкъа.
Поттур ю седа сайх
хилла а со.
Дохк таьйна, халачу
некъан лар ярах,
Кхочур ю хьо волча.
Ахъ хаам бе.

Деттийта буьрса ткъес,
хьекхийта мох а —
Безаман дуьхъа ас
хIуьа ловр ду.
Хьо теша.
Хьо хьежа.
Хьо хила дийна —
Ткъа со дIакхочур ю.
Ахъ хаам бе.

БЕЗАМАХ ЛЕГЕНДА

Мацах цкъа лаьмнашкахъ
Вехаш-Іеш хилла
Воккха стаг, цкъа йол бен
Довзалхо воцуш.
Іаламо ерриг шен
Хазалла елла,
Йол хилла беснешца
Маьлхан нур догуш.

Заирин букъ буьзна
ЧІуг етта клажарш —
Іоржалла буьйсанца
Кьийсалуш хилла.
Ткъа бІаьргаш — шайна чохъ
Седарчий лепаш,
Безамах дуьззина,
Доцуш цуьрг хилла.

Даггара и езаш,
Цунна а везаш,
Іалавли — таллархо
Хиллера юьртахъ.
Заира ядийна
ДІаяхъа тебаш,
ОьгІазе ГІам хилла
Адаман суртахъ.

БІаьстенаи суьйренца
Шовдаган йистехъ

Іалавдин ойлаеш
Лаьтта Заира
Тіехъашха тіекхетта,
Хилале йист дІа,
Цу ГІомо, мох санна,
Чехка ядийна.

Лехнера Іалавдис
Заира хийла,
Ламанан массо а
Ари, боьра толлуш.
Эххар а, цу ГІоман
Лар а карийна,
И тіаьхваваьллера,
Маса дин лобллуш.

ХІара тіекхачале
Къизачу ГІомо
Бух боцчу бердах чу
Заира тесна.
Іалавди, бларзвина
Хиллачу вуоно,
Циггах чуиккхина,
Шен дин дІахецна.

Ткъа ГІомо, ца Іебаш,
Хи хецна Іин чу,
Стигла а йилхина,
Буьрса ткъес детташ.
И дерриг дицделла,
Заира йолча
ГІиртина Іалавди,
Цуьнга мохъ бетташ...

Лаьмнаша Іовдарна
ХІетахъ сов чІогІа,

Уггу, бах, вайн Орга
Хинца а, доьлхуш.
Бьоранаш декадеш,
Цо ен и гловга —
Галавдин мохь бу, бах,
Заира льхуш.

ЛИЙРДОЦУРГ

То жаллех лоций вай сов клезиг дуыйцу,
Дуй-техъа иза вай цунах сов кхерар?
Адамаш, шуна дан ца хууш хIун ду?
Коьртаниг — хууш дерг дан ницкъ шун кхачар,

Данне а нийса дац вай, муьтIахъ хуьлий,
Къеналла тIезцар, шел а деш дегнаш.
Нийса дац, къеналла ялхош, вай телар,
Десачу дешнашна тIехъа вай лечкъар.

Шу хьежна нахарша изтIадеш латта,
БIаьллашна клелхъара гIиттаеш йовхо.
Хьовсал шу, трактор а ю халла йогIуш,
Шена тIе автолан хъацар а тоьхна.

Мел сутар молу цо хьогалла яйа
Даьржина мела хи, адамо санна.
Халахета вайна и, шпръелла, йовьча,
Халахета, накъостах ваьш къаьсташ санна.

Амма яц машин а йовш цхъа лар йоцуш —
Ялтаи ду хIорд санна — лийрдоцург цкъа а.
Ткъа трактор лелийнарг — тарлуш дуй вицван,
Йовр юй ткъа цуьнан лар, дуьне мел деха?

Сихло вай памятник хIоттаян керла,
Иза а хир ду-кха лар яриа кхерар.
Амма дац цу бронзин хьекъал я кхетам,
Йовхо яц, куьйгашкахъ яц я аьхналла.

Йоккхае, бешахь дитт кхинийча айхъа,
Халахета, гIад нийса поп хадош байча.
Гергарниг дIаваьлча, ца лаъа теша,
И шийла ойланаш лууш хъайх херъян.

Адамо яьстина къайленаш хийла,
Амма вай ца девлла девзина дахар,
Делахь а цхъаъ хаъа: лийрдоцург цкъа а
Адаман хъекъал ду, ду цуьнан гIуллакх.

Хан нисъеш дегнашца, компасца санна,
Ваьш духанйзош дерг хададеш, тоьхна,
Хьалхахъа доьлху вай, синтем бицбелла,
Космосе вай хьалхар — дац иза эрна.

Хаддаза айса ен оIла а хета
Лийрдоцчу адаман ойланийн хьаса.
Лазам а, бохам а сайна тIеоьцу,
Дийна со йолуш бен хаалун боцу.

И дахар чууьйзу ас къаьхъа, мерза,
Минотийн сихалла ма-хуьллу лъоцу.
Лаац-кха къобьлдан, со мархалъелла,
Стиглара сирла малх кхин гур бац, бохург!

...ХIан-хIа! Со ехаш ю суо яле дуьйна,
Хъехарчу цIергахь со йохлуш а Iийна,
Ткъес тоьхча, моьттина, стигал тIейоьлху,
Урчакх а хьийзийна, техкийна ага.

Дуьххъара аьчган нох тусучохь хилла,
Дуьххъара бениг а дегтина айса...
Сох лай ян лачкъийна яьхъна а Iийна,
БIешераш ламазаш деш а ас текхна.

Хъекъале летопись язйина ехха,
Мипоташ дешнашка ерзаян гIерташ.

Цкъа мацах Коперникана а санна,
Монахо шен наѡлалт кхайкхнйна суна.

Ткъа хлара, уллера... Хиллариг хинница!
Диц ца деш, дагахь ас латто и деза:
Дог кура, коммунист санна, со ѡуьллу,
Фашистан даьндарго чахчийна, йоьжна.

Дуьненчу ца єьна со хьаша хилла,
Шераш сайн дагардо, тегланаш санна.
Юьхь йоцу дладахнарг — сан ду и дерриг,
Техиндерг — ѡжална и ас длакур дац!

Іемина вай «тлаьхье» сих-сиха ала,
Олу вай — «цхьа чкъор ду», олу вай — «оьмар».
Доглучу хи чохь цхьа тладам ца къаьста,
Иштта ву цхьа стаг а, ша цхьаь схьалаьцча.

Амма ву хлора стаг шен новкъа воглуш,
Хлораннан шен ойла, шен аз ду, болар.
Хлораннан кийрахь а, ялтин кан санна,
Кхуьуш ду хиндериг, тлаьхье а керла.

Халахеташ, олу вай «хеназа кхелхи...»
Хеза схьа гонаха кхин керла аьзнаш,
Хлораннан декхар ду шен некъ чекхбаккха,
Шена гаи, шен куьйга чекхдаккха глутлакх.

Адаман хьекъалан яц йист я чаккхе,
Чаккхе яц дуьненчохь цо бечу некъан...
Вай дан ца кхиьнариг бераша дийр ду.
Вайн тлаьхье яц тлаккха вайл гена глон ерг?!

★ ★ ★

ХІан-хІа, хир яц со сапарІат,
Синтем а суна карор бац.
Кхин керла лакхе яккха гІерташ,
Со лаьмнийн новкъа оьхур ю.

Кхачор бац и некъ сан цкъа а,
Со некъ кІордийна соцур яц...
Ткъа, генахъ суна гуш ю нехан
ХІусамехъ йогу керла цІе.

Атта некъаш ас ца хоьржу,
Халонашна леткъац со.
Генна хьалхахъ, сирла йогуш,
ЦІеро суна шен ницкъ ло.

* * *

Хіуъа дича
Тигац цунах кхета,
Мел доккха ду
Декхар суна тіехъ...
Наггахъ вай тіедуьллий
Оьцу безам,
Тіаккха днцло
Декхар діадала.
Къа ца хьобгуш,
Цхьана ханна олий,
Юхалург вай
Оьцу ойла а.
Ирс а оьцу,
Оьцу зезагаш а,
Амма декхар
Хенахъ діа ца ло.
Кху дуьненчу
Ваьш девличахъана,
Денна діалуш,
Ваьш вай кхачадо,
Амма эххар,
Кхачош, вай чекхдеплча, —
Мел сийлахъ стаг
Хиларх башхал дац, —
Дахарна вай
Дуьсу декхарийлахъ,
И вайн декхар
Цкъа а кхачош дац.

* * *

Даиман уьш
дагахь лаьтта суна,
Сан бераллин
блаьргаш сирла бу.
Араяьлча —
лулахь хилла лаьмнаш —
Хиница а сайна
гуш ду, моттало.
Шераш оьху.
Хлан-х1а, эшац суна
Я кхин кхоллам,
я кхин тайна ирс.
Лаьа суна
йина лаьмнаш талла,
Жа ган дежаш
лаьмнийн басешкахь.
Чахчареш чуоьгу,
еш шайн г1овг1а,
Де чекхдолуш
лаьмнийн некха т1ехь
Дохк д1адуьжу.
Лекхчу бердашца
Шира блаьвнаш —
лаьтта деш шайн ха.
Туьйра санна,
хазло дерриг 1алам,
Лаьмнашкахь блаьрг
боьллуш 1уьйрено.

Малхбалера стигал
ерриг цийлуш,
Стиглахь сирла
седарчий дладовш,
Лаьмнийн басех
йодий нийсса хьала,
Ас цхьа седа,
кхоллам санна сайн,
Схьалоцура —
хила иштта сирла,
Хила, седа
санна, эсала.
Зама йовду,
ткъа лаьмнаш дац къанлуш,
Уьш мелхо а
шарна къонлуш ду.
Иоглу кхуза,
иеран аз а хезий,
Со кест-кеста,
тоха цаьрга бляьрг.
Иина латта,
дагна хьоме лаьмнаш,
Илу гар суна
доккха совглат ду.

★ ★ ★

Маълхан нур даържича стиглахъ,
Шийла кѣац ѳожаеш арахъ,
Ойлане гира вайн латта,
Генара планета санна.

Стиглахъ со лелара меллаш,
Хъоьшура ас мархийн баързнаш.
Ткъа хъоме вайн латтв гора —
Хетара и сийна седа.

Хѳора гѳулч шерашца юстуш,
Йогѳура со, мархаш хъоьшуш,
Зезаг тѳехъ санна, пал туьѳсуш:
Йоьрзур ю, ѳоьрзур яц
кхузара цѳехъа?

Ткъа лерехъ хезара суна:
— Кѳадъеллий?
Гѳо оьший хъуна?
Хетарехъ, генара сан тѳаьхъе
Ю иза, ас хѳинице лоруш...

* * *

Блабстена тѣра схъа
долалуш ду
Дуьненчохъ мел дерг а,
бералла санна.
Хіиница бен даша а
ца доьлла луо,
Амма го жима кіант
шен «кема» ховцуш.

Хіай кема!
Бералла эций хьо гіо,
Блабстенан Іоврашца
хІорда тІе кхача.
Блабсте ю тІекхавчнарг,
амма стом бу
Адамца кхуьуш берг
гуьйренан денна...

Бохура, хіара шо лаьхьанан ду,
Амма цу хабарех ца тешна со.
Ца теша, зезагаш кхуьуш ду, аьлча,
Гіорадан, тіедеьча и буьрса Іа.

Іехийта кьийгаш а, сардамаш доьхуш,
Ткьа, суна-м го сайна кьежа и ирс.
Сан даго — наггахь цо хьехахь а бохам,
Дахаро шен некъ бо, го боху лаьтто.

И билгалонаш ю кхоьल्लीна наха,
Шайи шайна кхерамаш хіунда туьйсу?
Ткьа пхьегІа йоьхча, вай «ирсана» олу,
Сатийсар адамна дац цкьа а хийра.

Бохам тіебеача, гіан дагалоцу,
Я новкьахь гина стаг бехке ван сихло.
Масане хнлла уьш, и «билгалонаш»,
Декъазчу йижарийн халачу новкьахь!

Хіинца а хаало уьш вайна, амма
ДІаяьлла и буьйса, Іуьйре ю екхна.
Иижарийн яхьаш тіехь маьлхан иур догу,
Ткьа ирс вай, кхайкхаза дарах, тіеьцу.

* * *

Кхеташ дара, дара дерриг атта,
Амма хиница шеко кхоллало.
Бераллин и ловзар чекх а даьлла,
Хьан и велахъажар кьегира.

Аьрха зударий муха кьарбан беза?
Хазчу дешан ницкъах кхийтира:
Со лемира хьуна атта гечдан,
Даггара хьо сайна везарна.

Ткъа денош-ма уьдура дла чехка,
Хлусам хьан лаамна муьтлахь еш.
Хаа ца луш, денна кхерчахь геллуш,
Сак ирсан цле яйра эххар дла.

Цул тлаьхьа дланхна шераш хийла,
Цлеххьана со меттаеара,
Сайн куралла юхав даг тле тесна,
Хьалха санна яха лемира.

Исире со сайн кхолламца цхьалха,
Хенал хьалха кхаьчна шийла ла.
Ма цхьа яра хлетрахь, хьовца йолуш!
Хиница суо ю. Амма цхьалха яц.

Хіан-хіа, хьуна тіе ца йогіу,
Ца дуьллу куьг хьан белшаш тіе!
Хіан-хіа, дуьйцуьр дац ас хьоьга
Хьежар сайи хьоьга,
Дегіар ла.
Цхьа дешнаш ду —
Сан ден дайша
Шайн дегнийн кьайле юьйцуш хилла.
И дешнаш дац
Туьгуш совца,
Тарлац уьш дерзо клетки чу.
И дешнаш ду тіема лелла,
Хіинца а ара гіерташ ду.
Ас уьш кьуьйлу,
Со кладьелла...
Хіун хир суна, уьш сецийча, —
Толам я эшам — муьлха хир?

Дерриг а далур ду:
Хьулйийр ю глайгла,
Халахетар лачкьо а
Кхочур бу ницкъ.
Хлан-хла, со йовьхур яц
Дог лазорах а,
Хьовьгара гла сайна
Ас доьхур дац.

Дерриг а далур ду:
Блаьрхиш дладаьхна,
Кьона йол санна, со
Елалур ю.
Денна а хийцалуш,
Ца евзарг хьуна,
Сайн новкъа дог кура
Лелар ю со.

Вела а хуур ду,
Блаьстенца санна,
Хиларх а арахь и
Кьежделла ла.
Блаьстенца заздохкху
Боллан дитт санна,
Сайн новкъахь, кьоньелла,
Лелар ю со.

Дерриг а далур ду!
Лувйр яц со харц а.
Амма ма алалахъ,
Лаъмнаш дита, —
Суо йина лаъмнаш сан
Дицдан ницкъ бац...

Заздаьлла, Амма стом ца латийна.
Чекхъяьлла буйса, дацахь а де.
Цу кошан экъанах со кхоьруш ю,
Дерриг чекхдолу доза ду и.

Де дийне а долуш, дIаоху хан,
ДIаоху зама, бацбеш вайн некъ,
Сайн новкъахь даим а ларъеш нийсо,
ЙогIу со, хастам серлонна беш.

Декъала хуьлда-кха и вай йоккху хан,
Юха бан йиш йоцу вайн бона некъ.
ГIуллакхаш, сайн сирла ойланаш ас,
Хьоме мохк, хьуна, йоккхаеш, ло.

Хьо жима синтар ду,
Цхьа буткъа сара,
Зоьртала наж хила
Лууш хьайх чlogla.
Хьун хьокхуш болчаьрга,
Наж санна, хьо а
Хададайта а хьо
Хир дара реза.
Амма уьш, тlexбовлий,
Хьо ца гуш санна,
Длабоьлху, хьо дуьтий,
Керла наж хадо.
Ткъа буьрса дарц даьлча,
Хьо, мохехь сеттий,
Лаятта тle длатевжа,
Юха а нисло.
Ткъа наж шек боцуш,
Ша болччохь лаятта.
ХьагI карзахйолий,
Ножана леткъар ахь
Дладоладо:
Наж чlogla кура бу,
Бу кlorшаме а.
Ирча а бу иза —
Стомма, лекха...
Амма хьун хьокхуш верг,
Хьуна тlexволий,
Юха а ножана
Вовдура тle.

* * *

Иовха ю.
Хала ду садала тепнехь,
Амма ас садетта,
Ца леткъаш цунна...
Генарчу тайгехь-ма
Хьаьвхера дитташ,
Къар ца луш, данман
Серлонга кхийда.

* * *

Лела со ойланехъ
Юькъачу хьуьн чохъ.
Букъах схьадеттало,
Со лазош, генаш,
Амма и генаш ас
Теттича дласа,
Гур бара къона бутт
Юма чохъ луьичуш.

Сан сийна доттарла,
Хьун, со-м ю кхеташ:
Ца оьшу хьуна сан
Сирла и бляьрхиш.
Ткъа хьуна оьшуриг —
Юьйренан малхехъ
Дато тхи лепар ду
Сийначу бай тлехъ.

ХIай диттийн даиман
Деха и хьекъал...
Атта дац шух Iама,
Шуи метта хIотта.
ЦIеххъана лекха поп
Сайх хилла, хIоьтти.
Ца кхуьуш хиллачуи
Ойла ян, кхета.

Гонаха эсала
Зезагаш техка,
Маьлхан и элаьнарш а
Ловзу сан юьхьа тIехь.
Орамаш лаьттах ду,
Ду уьш сов кIоргехь,
Дуьненан хазалла
Ю цара кхобуш.

И куьйгаш цуьнан,
 декъа гIаш санна,
Хетало, гуьйренан
 мохо уьш хьур ду.
Го цуьнан бIаьргаш чохь
 гуьйренан стигла —
Кхоьлина,
 малх боцуш,
 кIоргалла яйна.
Къизалла,
 эсалла —
 ший а ю хийра,
И цIе ю тоххарехь
 яьгна чекхъяьлла.
Со хIинца кхийти —
 хан-зама хилла
Хьаьжча гуш,
 сов еза айа и воьлча...

* * *

Хъан бѣаьргаш — шалго тоьпах терра,
Хъуьйсуре, кхерам туьйсусу, схъа.
Ткъа гонах дара тийна, деса,
Бацара гуш некъ, дацара ца.

Бохура: «Тейола улло суна,
Іалашо нийса лоцур ас...»
Минаш йоьхкина аре ца гуш,
ЙогІура, шек а йоцуш, со.

Беламе цхъа дош а аьлла,
Чов суна ян кечвелла хьо.
Схъаала, хІунда лаьтта тийна?
Схъаала хъайн и дѣавше дош.

Карор ю суна и хъан «минаш»,
Юха ца йоьрзуш, дІагІур ю.
Куьг хадийна, цІий далахъ а,
Тергал ас дийр дац, йоьлхур яц.

Суна хъажийна дѣавше дешнаш
Суна ца кхеташ дуьсур ду.
Дац цара суна дан кхин зен а,
Шайн эрна гІовгІа яккхар бен.

Со глур ю, курра айбеш корта,
Хьожур яц хьоьга юха со.
Дохийна хьан члаглонан пенаш,
Меллаш со глур ю новкъа дла.

Хлуммаъ дац хиларх со глелъелла
Генарчу некъийн хало ловш,
Хинца а йисна хийла члагло
Схьаяккха езаш новкъахь сан.

Волахъа!
Хьо воццохъ Iалуш яц со.
Волахъа!
Цхъажимма дог сан ахъ хъаста.
Со харцлен лууш яц,
Ткъа лаахъ хъуна,
Кийча ю харцлен а,
Кийча ю, теша.
Харидерг а тIеоьцур хъан дуьхъа ас.

Массара юьйцу и
Куралла. Суна
Эшац и,
Ас цунах дан хIума дац.
Массо а ву суна
Хьехар дан кийча...
Ца оьшу — тохийта суна тIе ткъес!
Тийналла оьшуш яц
Музейшна бен.

НеI цIийза.
ЦIийза сан когаш кIел ло а,
Мокхачу стиглара схъакъеда бутт а...
Цкъа хабар дийца со
Хуьлу сов тIера,
Ткъа цкъацкъа дош ала
Ца кхочу ницкъ.

Дов дехъа ахъ суна,
Хаста а е со...
Хууш яц, хьоьга ас
ХӀун деха деза,
Делахъ а, лааи-кха
Дан хьоьга дехар...
Бераллехъ довзар а
Карла ма долу.

Ахъ бехке ма е со,
Ас айса йийр ю.
Ас сайна бийр бу и
Бан беза бекхам.
Дика а ма делахъ —
Ца оьшу суна.
Ас хьоьга кхин доьху:
Волахъа цкъа!
Волахъа,
Цхъажимма дог сан ахъ хъаста.

Ас муха гойтур ду-техъа
Хъан сибат, хъан сирла амат?
Стихийн ницкъ кхочур буй-техъа
Хъан бӀаьргийн кӀоргалла гайта?

Сайн куьйгийн го ас дӀабосту,
ХьӀожу со, ца кхеташ, хьӀӀога:
Гина-те и юьхь кхечарна,
Хьежна-те хьӀӀога, со санна?

Хууш яц, дуй-те и иштта,
Я суна лаьа-те теша?
Кхечара, ца хеташ бӀаьрла,
ХьӀо тергал ца ван а тарло.

Дуйцур ас вайшиннах лаьнна,
Вайшинна бен хууш доцчух:
Нагахь дог хӀусам вай ларахь,
ХӀусамда хьӀо ву-кха тӀаккха!

* * *

Хилийта толам сан,

хилийта нэшам —

Юха а, юха а

д!ахъур бу кыйсам!

Ипъжча а глоттур ю юха а со —

Дахаро даим со иштта !амийна,

Дахаро иштта сохъ ницкъ а !а!ийна.

Кыйсамехъ нэшча а, толийта со!

* * *

Дукха лерна бехк ма билла суна,
Сан хабаро хьуна хало йийр яц.
Со безамо дог дагийна лела,
Гечде, тарлахь, лечкъалац и соьга.

Генах санна, куьг сан тIе ца кхочу,
Я хьобгара хезаш дац цхьа дош а.
Хьо дIалела, суна тIех а вуьйлуш,
Амма со хьайн даг чохь лелаелахь.

Сан хьомениг, хьох ма хьакхалойла
Цкъа а гIайгIа, ойланаш хьан гIелъеш,
Хан яхьелла цкъа а ма хьийзийла,
ХIора сахьт я хIора минот лобруш.

ПОЭМАШ

ЯЛТЕХ ДОШ

Республикан зударина-ялташлелорхошна

I

Сийлахь ю, йоккха ю ялтех ен ойла,
Халкъ — иза аре ю, ткъа со — цхьа кан бу.
Малхехьа, къар ца луш, олхазар санна,
Хьалаглерта и сийна, эглаза зийдиг.
Буьртиго чулоцу хала некъ халкъан.
Цуинна чохь, жимачу буьртиган кийрахь,
Кхоллало токхонца вай дохден йовхо.
Халачу ирхешка техкара ареш,
Анаюх кхин а дла ялташца шоръеш,
Глертара ма-хуьллу мархашна улле,
Мобттуш, и мархаш а ю аьхна аре.
Мархаш а беркате догланах лений,
Сихдора ялташа сийна кан хецар.
Орамаш лабийча муттанах лаьтто,
Малхана къежа кан, буьртиге базлой.
Белхан куьг, хьуна бен муьтлахь дац ялта,
Кхийда и даиман серлоне маьлхан..
Лаьар-кха суна, и буьртигаш санна,
Йоглучу заманна вай а кан лойла.

II

Вай тлеман шерашкахь кхуьура хьалхе,
Блаьрхиша бларзийнчу, мацалло глелйинчу
Суна цкъа гина ду: сийна цле кхерсташ,
Догура длахьакха ца кхийна ялташ.
Догура, цхьа юкъ бен, х'лума ца юьсуш...

Даттазчу баьпган цуьрг кховдайой соьга,
 Хьехархо лаьттара, лестабеш корта.
 Клуьр туьйсущ, йогура банки чохь милт а,
 Бляьрхиш ца лечкъадеш, боьлхура къона
 Зударий, хеназа хедла шайн маройх.
 Салташа шайн дог'маш, гранаташ санна,
 Кхуьссора танкаш клел, маршо тхан ларьеш.
 Дагарлур дац х'инца вежараллин кешнаш,
 Массо а салти вац вевзаш шен царца.
 Делахь а южалла, ялтин кан санна,
 Глоттура толамца, церан сий айдеш.
 Толаман сий лардо дегнашкахь вешан:
 Хьалхара цлов боьхку — салтичун сийнина.
 Цавевзачу салтичун коша т'е х'лутту —
 Ахархо — лаьттан да, кхуллуш верг токхо.

III

Ас корта туху-кха хьуна, х'ай латта!
 Кхоллам сан хьох бозу, ахь со ламийна.
 Ялтийн арешкахь, т'еман арахь санна,
 Машаре истори кхуллуш вай дохку.
 Лаьтто со собарца сатоха ламий,
 Ламий цо г'елъелча ницкъ каро сайгахь,
 Ламий цо бляьрхишца дила сайн ирс а,
 Баркалла стигланна — хиларна екхна,
 Олхазарш декарна шуьйрачу арахь.
 Баркалла ялтина хьекъарна иштта
 Колхозехь ас бинчу белхан жам' гайта.
 Со декхарийлахь ю, кхета со х'инца,
 Х'ора ас язбечу мог'ланна царна,
 Сайгарчу ирсана, синтем бацарна,
 Шовкъана — дахаре, кыйсаме йолчу.
 Дешнийн х'луш туьйсу ас, клад ца луш, даим,
 Стихашца кан боккхуш, луьста г'овттийта;
 Суна мел хууш дерг, далуш дерг соьга
 Хьоьгара л'емина ду суна, латта.

Седарчий го кѣгаш буйсанан клогехъ.
 Кѣжа уыш, шайн снрла нур кхийдош соьга —
 Ламанан жимачу юьртарчу йоле,
 Кхнъначу цлен седа лепачу махкахъ,
 Гагарин глаьттинчу цкъа а лийр воцчу,
 Космосо керла цхъа седа латорна
 Даггара баркалла аьлладу махкахъ,
 Парглате, цлена а хло долуш болчу,
 Шен стиглахъ седарчий лепачу махкахъ,
 Ахархо санна, шен зьортала букъ нисбеш,
 Ирсахъа къахъега глаьттинчу махкахъ.
 Кхечу дуьненашна тлехачарх мичча,
 Къаьстар ю вайн мохо яхчийна яххъаш.
 Дешнаш ца оьшуш, шаьш дуьйцуьр ду цара:
 Вай белхан адмаш ду, хъанал къахъоьгуш,
 Вай — ялташ кхиорхой, вай кхуллу токхо,
 Эрна дац Даймехкан Герба тлехъ лепар
 Буйртигех дуьзна и дашо клен кенаш.

V

...Гуьйре ю тлехаьчнарг. Мажлуш ду глаш а.
 Гуьйренна тлехъара ла а схъакъеда.
 Ткъа ялта — лекъаш дац и дашо татол,
 Даймехкан сайреш чу сихделла лена.
 Гой хъуна, сан клант, и буйртигаш ялтин,
 Хъажал хьо, схъазций, диц а ма делахъ —
 Атта дац и кхио, къахъега деза.
 Диталахъ тлаьхъенна ахъ а хъайн кенаш.
 Вахарехъ ахъ муьлхха некъ харжарх хъайна,
 Кхолламо хлуьа а гайтарах хъайна,
 Даим хьо гуьйренца хъежалахъ ялте,
 Сий делахъ, ларалахъ кхиош къахъегнарш.
 Ялта — и дахар ду, серло ю, безам.

Даиман кхийда кан серлоне, малхе.
Сан клант, хьох дозалла дан таро хир ю,
Нагахь хьо, кан санна, малхехьа кхийдахь.
Курачу аьрзуно лакхене воьху,
Сирлачу хIавазхь ека йиш нIаьвлин.
Халачу новкъахь, клант, Iаьржачу баьлган
Юьхк нийсса екъалахь хьайи доттагIашца.

ОЛХАЗАР

*Социалистически Къинхъггман
Турпалхочунна, НГІАССР-н Лакхар-
чу Советан депутатана Кагерманов
Олхазарна.*

Дешхъалхе

Некъаш ду дорцера дорце,
Денош ду, лам санна, ирх.
Мел аърха ницкъ боллу хьоьгахь,
Олхазар, сан махкахо.

Халачу ирсан агІонаш
Дахарехь хирина ахь...
Олхазар... Олхазар олу
Вайи маттахь аьрзунах а.

Берчаш тІехь ду белхан куьйгаш,
Дика нахьост, хьекъале дош.
Эрна дац махкахь а невзаш
Хьо хилар, тхан Олхазар.

Хьадалча ву н кху лаьттан,
Кху лаьттан бакъ да а ву.
Цундела ду н комаьрша,
Къайле шен йиллина дІа.

Ларарца йоккху цІе наха,
СовгІаташ — коьртаниг дац.
Куралла цо йийриг мехкан
Гражданин ша хилар ду.

Седарчий къегаш го стиглахь,
Некха тІехь кхин седа бу...
Олхазар, ойлалеш ялтийн.
Даиман гІаьттина ву.

Ціе

Хіай нана, ага ахь техкош,
Хіун ойла йира-те ахь?
Корах чу хезара зевне
Олхазарш, лоькхуш шайн йиш.

Діаяхна геина исторе
Халонаш лайна и хан.
Дезар дац цхьанна а ваца
Хьан клентан — тешна ю хьо.

Кху юьртан Советан тхов тіехь
Ціен байракх, малх санна, го..
МостагІа зуламна гІаттахь,
Воккхур ву ахь новкъа клант.

Атта дац кхиабан клентий..
Аганан гІожа тіе тийжаш,
Набарза буьйсанаш ларьеш,
Клант ахь ца кхиийна гІамна.

КІоргачу стиглахь деш нека,
Аьрзуно даржийна тіемаш.
Кху лаьттан зІаьнараш санна,
ГІевттина ирх ялтийн кенаш.

Нуьцкъалчу наьртех шайн илли
Декош ду зевне и мерзаш.
Ткъа ненан ойланехь къеги
Клентан ціе — «Олхазар», — аьлла.

Хьалхара урон

Жима ву клант, аре — шуьйра,
Тіеман ялта лаьтта чудерзош.

Сов оза делахъ а хьелний,
Берашна шура а еза.

Денна а воьду клант гена,
Стерчий а лохкий, уьш дажо.
Уьш хиница оьшуш ду члогла —
Болатан деза нох текхо.

Дависарг, танк елахъара —
Глур вара и тлеман цлерга!
Амма нсс шо ду сов клезиг
Салтичун духар тледуха.

Бералла дицлуш дац вайна,
Ткъа хлетахъ хала и дара.
Тлеман цу лаьнан шелонехъ
Хеназа кхуьура бераш.

Эткаш ца совцура когахъ,
Шелоно дахьнийна куьйгаш.
Сов хала яра цу арахъ
Охана дан ламон урок.

Хлордаш тлехъ дуьне ца талларх,
Ойланехъ сов дукха гора.
Жима клант, стерчашна охуш,
Дахаран чам бовза лема.

Суй

Кланта кьнийсам дла ца хьора
Генна хлордан тулгеш тлехъ...
Комбайнеран вара глочьча,
Штурвал шена муьтлахъ еш.

Ялтин кхоллам цунах теший —
Ледар хила бакьо яц.

Керла эцна куй — и байна,
Нанас хлинца дийр ду дов.

Дуыйцуур хир ду лулахоша:
«Эшац балха тeлo бер».
Нанас, юхаъ карзахъяьлла,
Эр ду: «Кхин ког боккхур бац!»

Хай нана, хьайн юьхьа тiera
Цатешар дlадаккхяхьа,
Комбайнеран гlоьнчинна ахь
Хьарчае дlа баьпган юьхк.

Сов кегий шаьш долуш дуыйна
Гертара кьайленаш тle...
Хьан кланта, канитана санна,
Коммунизме юьгу комбайн.

Иштта ю-кха цуьнан и амал —
Дог, хьуьнар балхана ло.
«Калинин» колхозехь клентан
Массара йоккху цle — «Суй!»

Шен ойла кхочушьян leмаш,
Кьар ца луш, схьавогlу и.
Кхерстар бу, йоккха цle хилла,
Цу клентан даг чуьра суй.

Латта

Олуш ду вайн — нана-латта...
Амма и оьглаз а доьду.
Есалла шех хуьлий хlутту,
Тlаккха сов хьекьaдо асар.

Мох хьокху, кьора а туху —
Іаламан амал ю аьрха.
Амма ша хьаьстича, лаьтто
Комаьрша ло беркат вайна.

Дуьненчохь дерриг а хир ду
Хьекъалний, лаамний муьтлахь.
Латта, шен бер санна, хьоьстуш,
Кхиало кІа бригадира.

Кхаа китан букъа тІехь латтац
Планета — адамаш санна,
Лела и, хаддаза хьийзаш,
Кьинхьегам бу и латториг...

Ма хазло Нохчийчоь бІаьста!
Іаламо бІаьргаш сан хьоьсту.
И кхин а хаздеш, кьахьоьгу
ДоттагІчо беркатчу арахь.

Зезагаш — Іуьйренан тхилахь,
Хьозарчий, даккхийдеш, дека.
ГІойтІарчу совхозан адамех
Олхазара, дозал деш, дуьйцу.

Депутат

Район ю депутатах тешна,
Ткъа цуьнан ткъе кхоь шо ду...
Цхьаь vorlу — «ХІусам тишъелла»,
Ткъа вукхо — «Барт боьхна тхан».

Больница ян гІо дар доьху...
Масане нисло уьш кхин!
ХІоранга ладогІа деза,
ХІоранна вевзаш ву и.

Советан моґларера салти —
Хлумма а атта и дац.
Цундела хъан цларца сий до
Массо а депутатан ас.

Башха ду поэтийн дешнаш —
Велар а, велхар а ло.
Районан Советан депутат —
Глулкхаш ду ахь язъен стих.

Буййсанна наб йоцуш, хийла
Луьсту ахь дезарийн чалх.
Белхаш тлехь ду доккха декхар,
Адамийн дегнийн ву лор.

Шера дац дахаран некъаш,
Вайн кхоллам вайн карахь бу..
Лакхарчу Советехь халкъан
Депутат Олхазар ву.

Книгаш

Цо книгийн аглонаш хоьрцуш,
Сатасар коре хлъттн..
Лаам бу дешаре боккха,
Блаьстенца дуьйш санна хлу.

Курсера дла институте
Беа, сов хала бу некъ,
Амма цу новкъара юьстах
И ваккха халонаш яц.

Керлачу дипломах хъаьгна
Дацара цо хьоьгу къа.
Ахархо вара агрономе
Яьккхинарг буййсанна глулч.

Пушкина, Блока лой тіемаш,
Сихлора аренга и.
Дог кхехка дахарах дуьзна,
Ойланаш — нур санна ю.

Шекспиран сонет, вайи илли —
Лерг хьостуш, ийна вовшах.
Бригадир, хьан некъ бу гена,
Лакхене хьаьдда бу и.

Понана юххехъ го дакх а —
Дерриг а сов хьоме ду.
Ву иза директор хинца,
Совхозан куьйгалхо ву.

Бераш

Дан дагалаьцна ду хийла.
Ткъа зама — и лаьтташ яц.
Тахана клант, илма іамош,
Берашца шен классехъ ву.

Совхозан г'уллакхех кхна
Герташ ву хинцале и.
Лууш ву дахарах кхета,
Лаьа шен дена дан г'ю.

Ткъа поі ю йолуш кхин ойла —
Больницехъ лор хир ю и.
Кегийнаш — царах дерг ала
Хинца а сов хьалхе ду.

Хало а, атто а йовкъуш,
Барт тайна доьзал ду ирс.
Кјорнеш ю тіемашна ч'аг'ілуш —
Гловттур ю сов лакха уьш.

Тіам тоьхна, глур ю уьш гена,
Махкана дегнаш шайн луш.
Дас бина сийлахь некъ эцна,
Бераш цул гена девр лу.

Блаьргаш чохь стигланан кIорге,
Беснеш тIехь зезагийн бос.
Къахьега Iеминчу куьйгех —
Ховхачу баьпган хьожа.

Нана

ХIинца а сов жима хета
Нанна шен зовртала кIант.
Хьалха а санна, сагатдо,
Хьевелча цIа кхача и.

Газеташ тIехь цуьнан сурт гича,
Дозалла кIантах цо до.
Йоккхае кегийчу берех —
Шайн дех сов тера ду уьш.

Памятник хIоттор яц нанна...
И йолча еана со
Баркалла даггара ала —
КIант-аьрзу кхиорна цо.

Сан оьрсийн йижарий, хьалха
Нохчийчохь коьрта закон
Лорура бодане Iадат,
Зударийн йоцуш бакъо.

Советан Iедало дилли
Дуьненчу тхуна и кор.
Эли цо: «Олхазар санна,
ПаргIат ю, баржабе тIам!»

Сийлахь ду лакхеке гIаттар,
Хала бу сийлаллин некъ...
Iамийра цу нохчийн зудчо
ТIам тоха шеи Олхазар.

Данман декийла иллеш,
Наной — уьш турпала бу.
Вай олу даггара «нана»,
Ткъа оьрсийн и «мама» ю.

Дерзор

Партин съезд. Делегаташ юккъехь
Ловху ас махкахо сайн...
ХIорш бу-кх уьш — кхуллуш берш дахар,
Книгаш а кхарех язйо.

Къахьоьгу вай, араьх санна,
Къолам а белхан герз ду.
Олхазарх лаьцна ас яздо,
Кхечух хьайн дош ала ахь.

Трибунн тIера дош санна,
Илли а сов оьшуш ду.
Хестор вай кIеж туьйсу дахар.
Дехийла адамийн нрс!

Турпалчу адамийн дахар,
Майралла, оьздалла, яхь —
И хестош, шовданапш дека,
Лаьмнаша церан сий до.

Дош ала цаьргара Iема,
Ницкъ суна цара луш бу...
Олхазар гIаьттина тIема —
Кханенга юьгу цо со.

ДАГАЛЕЦАМИЙН НОВНЪА

Сайн ден а, ненан а безамна

Хьалхара дош

Діадахнарг луьсту ас, сагатдар доцуш,
Дагалоьцу терахьаш, диц ца лун долу.
Тахана сихачу дийно чулаьнна
Дерриг а хинццалц схьа девзіннарг суна.

Сох хьалха дуьненчохь мел хилла дерг а,
Дагахь а доцуш, кхин тӀе мел хиндерг а...
ХӀай хьоме Даймохк, сан деза латта,
Хьан ю со, хьан йол ю, ахь яха Іамош.

Сан некъаш — дара уьш сов аьрха, хьийзаш,
Ас дукха и дийцар тӀехдетта суна.
Амма со хууш яц, вайн лаьмнех дуьйцуш,
Дорахчу басаршца кьегадан дешнаш.

Лууш ю ма-дарра, догцӀена дийца,
Дешархо, юьхь дуьхьал хӀоьттина хьуна.
Ца оьшу хьехамаш бар хеташ эрна,
ДоттагӀчо санна, ас сайн кхоллам буьйцу.

ХӀун хаьа — нислой а, цхьатера хетта,
Хьайн кхоллам сайчуьнца ахь бустуш меттиг, —
Сан дагах хьо кхетча, там хир бу суна,
Харционах юьйцинчу стихех со кхоьру.

Дуьненчу яла со кхиале хьалха
ЧиагIбелла блешерийн гиллакхийн орам...
Аьрзу а, шен тIемаш даржадой шуьйра,
ГIоттура мархашка, со Iамош санна.

Басешкахь хьовдура блаьстенан хиш а,
Зевнечу эшаршна со Iамо сиклой.
Кьонахий гIовтттура, герз буйнахь хьовлий,
Кхерам тIехIовттинчохь ца йоха Iамош.

Со Iамайора тхан бешарчу Iожо —
Жимачу муьсталгех кхиош стом мерза.
Шен кIорнеш Iалашьеш, бенна деш дола,
Безамна со Iамо гIертара лекъ а.

Ламанийн баххьаш тIехь кьегара ло а,
Комаьрша хьежарх малх, ца дешаш цкъа а,
Хиира суна а — кьовжалла, ягIахь,
Месаш тIехь данмна юьснийла лепа.

Гуьйренан стигланан кIоргера хезча
ГIаргIулийн елхар цкъа, хиира суна,
Баланех уре а безаха бала
Хьомечу Даймахках дIакъастар буйла.

Гу тIера хьовжу со яханчу хене,
ХIинццалц сайн яхаран агIонаш ховьцуш,
Дешархо, даггара дуьйцуриг хьовга
Со — нохчийн зуда ю, ахь бехк ма билла.

Хьалхара норта

Тхан нанна кхолламо йоларий белла,
ШарIана-м кьинихетам беца ткъа хийра.
Цундела сан нана йоккха а йийна,
Елха а йитхита со йинчу дийнахь.

Пиъ йо! ю довзалехъ — эх!, докъазалла! —
Цхъа а клант ца вели аллах!а цунна.
Ткъа ненан юхъа т!ехъ г!айг!анан билгало —
Хебарийн днъ сиз ду данмна дижна.

Дагахъ а ца хилла биъ безам кхиъна,
Чаккхе а шайн йоцу йнъ еза г!айг!а.
Ткъа, нана, ахъ цуынга схъакхайккахъ,
Хъодур ю цу сохъта йоларшна орцах.

Билгала, Iаламат хаза хъо хилла,
Дуьненчохъ хъол дика адам ца девза.
Дерриг а д!аделла ахъ хъайн йоларшна,
Дахарах комаърша дина днъ дакъа.

Хеназа къежъяла хилла хъо реза,
Йоларийн клажараш хилийта Iаържа.
Хилла хъо къеналла т!еэца реза,
Йоларий б!аърхишка хъайн къан ца байта.

Хабарна хан кхоо реза хъо хилла,
Тхоега аз айъинна къамел дийцийта.
Хъайн яхар ахъ тхуна схъаделла, нана,
Кено шен буъртигна лун мутта санна.

Ойланехъ ас хъоьца къамел до, нана,
Дагалецамо юьгу хиллачийн новкъа.
Кхолламо суна мел кховдийна совг!ат,
Даймахках санна, и довзна ду хъоьца.

Х!ара дуьне довза со дуьххъара Iемаш,
Даиман хъийзина хъо, беш сан тергам.
Дуьненчохъ, нана, хъо мел еха дийна,
Яра со бер санна, хилча а йоккха.

Нана, хъан ховхачу тIема кIел дехха
Йийра тхо, ца хууш дезарнйи гIайгIа...
Амма ахь коша дIадаьхьн бералла,
ХIинца со йисина хъан метта лела.

ГIайгIано саттйинчохь цIоцкъамаш дисна,
Хебарийн сизаш а къаьста сан юьхьа тIехь.
ХIинца ас, сайн тIема кIел лъоцуш, ларво,
ХIетахь ахь тхо санна, кIант, цхьаь бен воцу.

Кхо йиша хилла Iац — миллион йиша
Даймахко тахана схьаелла суна.
Со йинчу ламанийн мехкарий оьзда,
ПаргIато, сий а шайн цара сов лардо.

Сан деган сатийсам, сан хилла гIенаш —
Тахана дерриг а уьш кхочушхилла.
Эрна ца хилла и, хьомсара нана,
Со йинчу цу дийнахь хъан елхар, елар.

ШолгIа норта

Бос бовза суо Iамар дийций ас хIинца?
Луо сов кIайн дара, ткъа, цIен гора зезаг.
Сов Iаьржа хуьлурa ден белхан куьйгаш,
Суьйранна цIа веьчз и сов гIелвелла

ЭхI, маржа и куьйгаш! Ницкъ бара цаьргахь,
Амма со кара-м ца оьцура цкъа а.
Бер хьастар эхь лоруш, лардора Iадат —
Тарлорий хетнийта нахана осал?!

КIорано, мазуто Iарждина куьйгаш —
Сабано, мел хьекхарх, дацара цIандеш.
Амма и Iаьржалла хетара сирла,
ДогIелна яра и, яра сов хьанал.

Цлеран бос ларбора даиман кхерчо,
Сийна бос буьйсано хьулбора стиглахь.
Хетара, бора дни, седарчий кьехкош,
Гуьйренга сихбелла бу, хьоькхуш йоргла.

Массарел бовханиг цлен бос хиллера —
Гуьйренан дийнахь цкъа байракхах леттарг.
Дикка хан яьлла ас, массо бос избеш,
Дешнашца тир йохуш, кехаташ кьарздеш.

Ас оьрсийн элпашца нохчийн дош кхуллу,
Гуш, хезаш, схьахьуьттий, могнашка дуьйшу.
Ас курра гьулч йоху, дахарца нислуш,
Кхьаьчна соь бакьо а хила суо ирсе...

Хуьлура наггахь ден аз кьоршаме а,
Кьамел а тхьоьца цо дора сов кьезиг.
Дацара атта вайн пондарца ламо
«Интернационалан» керла мукъам.

Зама вай карчийна, хийцинчу хенахь,
Керлачу дахаран хинтаеш гьиншлош,
Хиира дадина, ялхо а воцуш,
Белхало — дахаран бакъ да ша вуйла.

Сатасар гьаьттира сан дадин даг чохь,
Бешерийн ладат а диндина, эсал
Хьаькхира сан коьртах куьг цо, со хьостуш:
Иол я клант — хьун башха ду дена бераш?

Екхначу юьхьа тлехь суна ирс гора,
Массо а бос бара, нур хилла, ленаш.
Тарлора нуьцкъалчу турпалах лада,
Туьйранехь бийцина наьрташ а санна.

Цул глаьхьа хийла а зама даяьлла,
Амма со йоккхас, хьетахь а санна.
Цен бос ас курра схьакъастабо сайна.
Зезагца, байракхца, довхачу дагца.

КхоалгIа норта

Юрт йоккха яцара. Седарчаш уллохь
Йогура лулахойн кхерчара цIе.
ЧIегIардигийн баннех тарлора цIенош —
Ламанийн басенех летийна дIа.

Суна-м юрт хетара хьетахь сов йоккха,
Сов беа хетара и глашлойн некъ.
ТогIешкахь ловзура, зезагаш лехьош,
Мовттура, тхайн юрт бен кхин дуьне дац.

Ткъа глалахь... Глалахь суо хийтира йоккха,
Хьовжура гишлошка, яханчу ирх.
Хирира вайн дуьне дуйла сов шуьйра,
Сов жима хилар а со йина юрт.

Кхолламо цул глаьхьа идийра хийла —
ГIаланаш, ярташ а дийзира ган.
ДоттагIий карийра массо а маьIлехь,
Бевзира дахаран массо а чам.

Шерех чекхьовьйлуш, со пирзира цIехьа.
Ойланех, хаарех йийлира чекх.
Хьетахь со кхийтира, кхийтира цIенна —
Сайн долахь хиларах берриг вайн мохк.

Сайн ирс а, гIайгIа а кхеттачохь вовшах,
Цхьаьнакхетарш, къастарш а гулделча сайн,
Эххар а дахарах кхиьна со яьлча,
Бераллин лараш а карийра схьа.

Сан юрт — и, хьалха а санна, ю жима,
Седарчаш юххехь го лулахойн кхерч.
Амма со хууш ю — планета Латта
Адамашна кхолламо комаьрша дела.

Цкъа, шунаш санна, и дозанаш аьхна,
Дуьненан халкъашлахь чIагIбелча барт,
Лайтта тIехь мел деха адамаш — ирсе
Цъа доьзал, берриш цъа лайттахой хир бу.

И де тIекхачаре сатуьйсус, хIинца,
КIад на луш, дахаран некъ аса бо,
Шайн ширчу баннашка олхазарш санна,
Кест-кеста йоьрзуш иIа, йина юрт ган.

Кхузахь бен гац суна бераллин гIенаш,
Хьаналчу дахаран дIадахна де —
Ас наргIат дагардо кху ненаш юккъехь,
Дас йинчу хIусаман лохчу тхов кIел.

Ша винчу бенаи а пусар деш воцчо
Нехачийн данне а пусар дийр даи.
Шен деган седа дIабайинчо атта
Бойур бу массо а седа а дIа.

Уьду со бацалахь, жима йол санна,
Бераллин лараш а схьакарий сайн.
Нийсонан столица — и ю сан Москва,
Ткъа деган столица — жима юрт ю.

БоьалгIа норта

Дехачу кха тIехь деш асар,
Хьацар а йийдалуш сайх,
Къиза со йоттура малхо,
ЗIаьнарш шен Iенаеш тIе.

Лозура к'ладбелла букъ а,
Хьогалла ца керча мотт.
Амма дац к'вахьегар эрна —
Ловзуш го ялтийн и х'юрд.

Хьацаран, б'аьрхин а санна,
Хиллера дуьра маьлхан чам...
Белхан и поэзи йовза
Колхозо Iамийра со.

Х'ан-х'а, хан яцара х'етахь
Иллешна, эшаршна сан.
Амма уьш к'хнаеш даг чохь,
Бекара дахаран мерз.

Амма со Iемара бовза
Хьаналчу белхан и мах.
Денна а со хийцалора,
Дахаран Iалашо гуш.

Зевнечу н'аьвлин йиш к'хозу
К'хехкачу аренна т'ехь...
Ц'ехх'ана дагах ц'е летта,
Хьаьдира эшарийн шовкъ.

Х'ан-х'а, со яцара хууш
Дешнашкахь боллу и ницкъ,
Хиларх и боккха к'винхьегам —
Иоцуш шен норма я хан.

К'волам — сан гота ю, чарх а —
И хийца к'хин машен яц...
Амма со Iамаро арахь —
Х'инца цо суна г'ло до.

Ноккхас хіетахь со Іамарх
Асар дан, Іеткъарах малх,
Іамарна десачу моґанех
Тоам беш ца саца со.

Ноккхас, яттарах малхо,
Колхозо суо яхчаярх...
Карор бу хіинца а сайгахь
Стихашна къахъега ницкъ.

Лаьтто со Іамий къахъега,
Аттаниг ца хержа некъ...
Мацах сайн куьйгаш, ткъа, хіинца —
Моґнаш, дог ас цунна ло.

ПхьалгІа норта

Дешар сан дийзира буйсанна Іамо —
Ма чІогІа лаъара Іаббалц ян наб.
Чолхечу дешнех и бІарлагІаш хІуьттуш,
Хьорцура, къар ца луш, агІонаш ас.

ГІелделча, дегІо а ца дора аьлларг,
Яра сов гІорасиз, жима а со.
Амма цу халонел лаам а тоьлла,
Кхийтира дуьйцуцух цу книгаш тІехь.

Ткъа маса йисна уьш кхул тІаьхъа еша,
Ткъа маса къайле ю таллаза ас!
Халахета, хіинца а гІелъялар эшош,
Ерриш уьш еша а йиш цахилар

Эзарнаш шерашкахь массо а маттахь
Іамаза йисина ламанан йоІ...
Ноккхас — баккхийнаш, бераш а санна,
Дахарах цецбийла ца баларх кІад.

Яха а лур ярий, иштта ца хилча...
И нийса моголанаш хилла ца Ia —
Цецйолу, малх бузуш, стигал цийелча,
Цецйолу зезагийн даържаш патар.

Накхаран мознийн «жужж» — зезагийн арахь,
Шовданийн декар я дуьххъара ло...
Йоккхае дахаро суо Iамаярна
Доггах къахьегарца кхолла сайн ирс.

ЙолхалгIа норта

Дагалецамаша со, ядийна, кхачий
Хьалхарчу сайн классе — бераш юккье.
ХIоккхузахь хIора а урокехь керла
Къайле схьайовьллур, Iамадой элп.

Лелара со наха баьккхинчу новкъа,
ГIерташ схьакарабан сайнинг а некъ.
Техникум чекхъяьлла, хьехархо хилча,
Хетара нана а цу берийн суо.

Дийзира хIетахь сан и бераш тешо —
Бакъдериг чIагIден ницкъ хиларах элп.
Декъа а, декъа йишйоцург а довза,
Кхолламна кхин кхоллам тоха а tle.

Кегийчу философех муьлххачо цхьаммо.
Дуьненан къайленех кхета лууш,
Хийла а соь дора сов чолхе хаттар,
Хийла жоп ца карош юьсура со.

Со хIетахь Iемира «ца хаьа» ала,
Цундела кхийтира дешархой сан
Дахаран урокаш цахиларх атта,
Дезарах къастадан харционах бакъ.

Баържина уьш дласа, баккхий а хилла,
Амма ца хилла и эрна урок.
Поэтан халачу некъашкахь царна
Баркалла ала а ца йицло со.

Уьш — хинца сан книгашъешархой хилла,
Халачу минотехь дагалоцу ас.
Сайн деган кlorгера къайленаш йоьллий,
Юхайоьрзу хьалхарчу сайн классе со.

Тамаше кхаж баьлла, кхолламо суна
Хьехархой башханаш белла хилла:
Вайн нохчийн эпос а, Лермонтов, Пушкин,
Сан хьоме дешархой, йина латта..

ВорхлангIа норта

Цкъа марсайийлина безаман це а,
Шерашца гIеллой, гIапъоллий йов дIа...
Юкъ хуьлий шех гIаккха, дIайолу гIайгIа,
Ткъа хазахетар — и дуьсу даг чохь.

ГIалаташ дин а деш, йолу дIа зама,
Юха а карзахе тохало дог сан.
Дерзина генаш сийначу стигла
Кхийдийта — суна гуьйре товш хета.

Сан кIанта — хинца-ма и воккхахилла —
Воккхавеш йоху дахарехь гIулчаш.
Лаьара бIаьрга ган нуьре малх кхеташ,
Де къевкъаш, я ткъес а тухуш тIе буьрса.

Хьомсинг, мел генахь хиларх а суна,
Юха а бIаьрга го, шерех чекх хьаьжча, —
Сирлачу шовдан чохь седарчийн лийчар
Я Теркан тулгIешкахь эзар малх лепар.

Ца яздо кехат ас, ца боу дуйнаш,
Ца юйцу вовшеха къаьстина хан а —
Олхазарш дека и Iуьйре я суьйре, —
ТIаккха хьан и куьйгаш хаало суна.

Хьан це ас кхузахь хьахо ца оьшу —
Хьо — шовда санна ву, це яккха эшац.
Малнига хьайн аьхна ценалла — соьга,
Карзахчу сан сина ахь синтем белла.

БорхIалга норта

Массо а иллеш а, гIайгIане дерш а, —
Хьекъале хетало, кнцанаш санна,
Къегина доцу сан дагара дийцар —
Наггахь, шех исбаьхьа дош хуьлий, дека.

Масане зудчун дог дохийна хилла —
Блешерех чекхийнIлла и кьнза харцо!
Суна а кхаьчнера оцунах дакъа,
Суна а девзина йоккхаер, гIайгIа.

КъорIанехь гац суна законаш нийса,
ШарIат дац соьга кхийдориг собар.
Кхин ду и, йоккхаеш, со цхьаьнакхетарг,
Кхин ду и тем боцуш хьоьжург со шег.

Декъалбо ас лазам, декъалио гIайгIа —
Оьшу уьш лакхене боьдучу новкъахь.
Декъалдо ас хIинца сайн тилла лелар,
Декъалдо ас хала схьалехна некъаш.

Токхечу гуьйренан декхначу дийнахь
Баркалла боху ас, сан кхоллам, хьуна.

Сан даг чохь кхуьуш ду оьрсийн кIайн даькхнаш —
Лавгта уьш вайн нохчийн пеннашна уллохь.

Баркалла, хIай кхоллам, довр доцу бакьдерг
Ахь суна делларна, карийна соьгахь,
Баркалла Iаморна ахь дахар деза —
ХIиницалц сан пижаршка ца кхаьчна дакъа.

Баркалла — бохаман, ирсан чам бевзи,
Баркалла — Iаьржа, кIайн бос къасто Iемн.
Баркалла — ахь безам ца беллехьара
Тарлорий яха со, я эшарш язъян?!

ДIадахна денош, шу, гIа санна, ида,
Пондаран мерзеха зевне шу дека.
ДогIучу деношна дагахь шу лардо,
Лардо шу, йнжаршна совгIатна ловруш.

Гуьйренан довха де, стигал ю сийна —
Чолхе ду, башха ду дахаран некъаш...
И цхьадерш вайн нохчийн маттахь ца хилла,
Ойланаш хиллехь а йижарийн даг чохь.

Сан йишех и тарло, онда гIулч йоккхуш,
Хиллариг яц иза — айбина корта.
Дуьххьара язйина заметка — хIинца,
Дагчохь и то а еш, ас юха йовшу.

Хьекъал а, дегнаш а хуьйцуш ю зама
Журналист хилла хан зрна ца яхна.
ХIинца а йоккхаер доькъу ас хьанал
Нефть доккхуш я ялташ кхиош болчаьрца.

Ерриг а планета суна цIа хета,
Ткъа малх — и цIе ю сан кхерчахь ша йогуш.
Говзаллин шовданах лекъаш дац цкъа а,
И церан цIеналла — бIаьргаш чохь йогу.

Юха а глаланаш, шераш чекхдуйлу,
Ца кхуьу хинца со чот ян а церан.
Амма ас мел дина некъаш а вовшех
Кхетийта ницкъ кхочуш бу дагалецам.

Дуккха а къаьмнийн мотт бекачохъ суна
Къаьсташ бу массарна ша бериг кхетам.
Хюккхузахъ къонаниг кхуьий дlахlутту,
Хюккхузахъ къенаниг къонлой дlахlутту.

Москва! Хьох дозуш ду дагна мел дезарг —
Хьан аудиторийн сов тийна човнаш,
Хьан сийса урамаш, зезагийн къежар,
Хьан стиглахъ богу и бlаьстенан малх а.

Хьо ю сан къоналлин, кхиаран агlош,
Къоьжа Кремль, Мавзолей, доттагийн яххаш —
Дерриг а девзаш ду, дерриг ду хьоме,
Дицдала ниш йоцуш, сан даг чу дижна.

Къеначу Арбатан урамийн гечош,
Проспект Калининан — туьйранах тарло.
Адамо кхоьллинчех уре а тоьлларг —
Кхузахъ го снрлачу кханенан амат.

Лечанах тlам тоьхна, гlаьттина лаккха,
Туьйранахъ санна, со кхуза схьакхечи —
Заманех чекхлелхаш, миска дай баьхна
Лаппагга йитина — двореце Кремлан.

Кинолента санна, бlаьрхьалха лаьтта
Хиллачийн и цкъа а диц на лун сурташ.
Дуьненан Конгрессан делегаташ юккъехъ
Вайн лаьмнийн йол — суо а го суна лаьтташ.

Го суна — трибуна йолча схайоглуш,
Ганера цхъа зуда, байн ког а боккхуш.
Зевнечу озаца дуьненан халкъаш
Кхойкху цо гловтаре харцонца къовса.

Мулк Радж Ананд... и хъекъалча а Делин
Вевзира суна цу Кремлевски залехъ.
Мотт бийца ца хаарх, кхийтира тхойша
Дегнаша вовшашка динчу къамелах.

Яцахъ а Јемина нах болчихъ елха,
Беснеш сан ягаеш, хъавдира блаърхиш.
Сан йиша санна и американка
Хеташ, ас яккхира цле а — Рут, аьлла.

Накъостийн могларехъ сайн меттиг лехна,
Къийсаме хлоьтти со массаьрца нийса..
Эххара а вайн партни съездан лакхене —
Москва схъакхачий со сирлачу некъо.

Куранташ ю гойтуш заманан делкъе,
Съезде шен къамел до блешерех тахна.
Трибуни тле якккхи лаьмнийн йол халкъо,
Ткъа, и трибуна ю лекха цу лаьмнел.

Сийлахъчу гуллакхийн тешаш вай хилла,
Гергарло довзаро ницкъ алсамбаьккхи..
Сан нохчийн меттан и къона поэзи
Ахъ, кхеташ, тленйци, хъекъале Москва.

Даимна цхъаьна бу хинца вайн кхоллам,
Хъан ницкъо хетийти суна суо онда.
Ткъа стиглахъ вайн Кремлан седарчий догу,
Догу уьш, дуьненна шайн серло кхийдош.

Юха а, миноташ ягаръеш, новкъа
Йолу со, кеманца мархашка глоттнй,
Ламанан басера зезагаш сихха,
Сайн деган совлат деш, столице кхачо.

Сихъелла сайн иллийн декийта мерзаш,
Сихъелла со лакха сайн деган пондар,
Хлоккхузахъ хазийта Органан декар,
Мархашкахъ кхиъна вайн зезагаш гайта.

Халонаш лайначу халкъан даг тлера
Длаэца, сан Москва, баркалла хинца,
Со — хъан йол. Хъуна ду сан ирсе елар,
Сан сирла ойланаш, сан деган лехам...

Бала сов Иткъина вайн нохчийн латта —
Мел хийцаделла и, ца девззарг хилла.
Цу лаьмнийн йол — со ю лакхене кхаьчнарг —
Иижарийн царах ду сан дагардийцар.

Дерзор

Дагадоглу суна... Гуш санна хета
Доттагий, сайн нана, дада а цуьнца..
Хлан-хла, сан некъан яц дагалаца йист а,
Хлан-хла, со ца кхаьчна суо йовдуча а.

Со юхахъаьжча, цлехъана сецна,
Го суна даханчу шерийн и некъаш.
Го евза аренаш, глаланаш, ярташ..
Дерриг а сайн дахар дуьхьал схьахлуьтту.

Хинца а хьалха дла сихъяла еза,
Хинца а схьахлуьтту меттигаш керла.
Амма со мелла а лерина хьоьжу
Могларшка язъяза йолчу сайн книгийн.

Йоьду со, цабевзарш бовза а лиьна,
Йоьду со дешархойн дегнашка кхача,
Лаарна поэзин законаш довза,
Дахаран кӀоргене кхача со йоьду.

Ца гӀерта сацо со дӀайоьду зама,
Дин санна, шен йорглахь гӀонд шена хьалха.
ХӀора а керла де — и керла стих ю,
ХӀора а керла стаг — и керла кхаь бу.

Да ю со, лай ю со хьомечу лаьттан,
Цунах сов йоккхаш, до ас дозалла.
Даханчух стих язъеш, хиндолчун уьрдахь,
Даггара и цӀандеш, до ас сайн асар.

Хьоме халкъ, баркалла даггара хьуна —
Еларна, елхарна, хиларна ехаш.
Баркалла совгӀатна даларна илlesh,
Теша, кхин лундериш хир ду сов тоьлаш.

Баркалла хиларна йиш дагалеца
ХӀиницалц схьа бина некъ, бӀаьрга мел дайнарш,
Халачу кӀийсамехь даьккхина ирс а —
И дерриг даларна — баркалла хьуна.

Шовданаш сихло-кха хих шаьш дӀакхета,
Ткъа дешнаш — могӀаршка дӀахӀитта сихло...
Сан стоьл тӀехь ду яздан долоза кехат,
Ас кьолам схьаоьцу сайн некъ дӀаболо.

Ткъа корехь, сатосуш, лам гучубели,
Мархашка гӀаьттина аьрзу а хьийза.
Дешархо, кхул тӀаьхьа вай дуьйцу дерг а —
Хир ду сан яхарах, кхолламах лаьцна...

ЙИШ ЛОЪКХУ ПОП

*Це йоцуш байначу ламанхой-поэтессийн
безамна.*

I

Поп хилла, зoъртала ирхбахна, лаътташ,
Ца хууш, тешнабехк, бохам хlун ю,
Делaхь а, хилла и, вайн зуда санна,
Бистхила йиш йоцуш, ша цхьалха, цхьаъ.

Шовдано шабарш деш, олхазарш декаш,
Лaдoъгlуш, техкара генаш тlехь гlаш,
Ткъа малх а, нанас шен хьоме бер санна,
Хуьлура и хьoъстуш стиглара чу.

Шераш дlаoъхура цхьатера, деха...
Эххар цкъа бlаъстено сенбича ша,
Тембоцу oйлaнaш гlевттина кийрахь,
Сагатдан, сатийса белира пон.

Хlун ду-те генарчу лаьмнашна тlехьа
Oйланийн куьзган чохь цунна гуш дерг?!
Некъахо тlехволуш, садала цунна
Индагl шен даим цо комаьрша ло.

Амма и некъахой, садoгий шайна,
Дlаoълху, юха а ша буюсу поп.
Олхазарш, кхунна тlехь лoъкхий шайн эшарш,
Дlаoълху кхечухьа, тухий шайн тlам.

Паргlатчу царна шен генаш дlакхийдош,
Олхазарш совцо а бацара ницкъ.
Накъостийн яххьаш а кхиаде йовза,
Дезара lамадан йицъян а уьш.

Бацара поп даим самукъе лъыхуш,
Беккъа цхъа безам шен лъыхура цо.
Олхазарех Iемара и эшарш лекха,
Орамийн собарах буыйлура цец.

Амма цкъа деанчу Iаържачу дийнахъ
Кхийтира цунах диг, хададеш гIад.
Хъун хъокхуш волчуьнан кадечу буйнахъ,
Лай санна, бисира хадийна поп.

Ша хадош лаза а ца бира башха,
Амма ша божале бодашла чу,
Лааман тIаьххъарчу суйнаца хъаьжна,
БIаьстенан зезаге туыйхира бIаьрг.

Дац иза дитт хIинца — дечиг ю, дечиг,
МуьтIахъ бу кхолламна, меттах ца хъовш.
Къарбина поп стага, зуда а санна,
Нуьцкъах и муьтIахъ беш лаамна шен.

II

Делахъ а кхин дакъа хиллера цунна
Кхолламо кечдинарг, кхин дахар луш.
И хадийначунна, зудчух а санна,
Попах а беллера цу стага там.

Къеначу говзанчо, къахъоьгуш доккха,
Цунна чу юха а дилли кхин са.
Цу попах говзачу куьйгаша кхуллу
Бакъ пондар, дагара дийцийта шен.

Дашочу чIабанах терра чкъор доккхуш
Шардира, цIандира цу попан гIад
Хъул цуьнга ца дайта аз а шен зевне,
Хъул цуьнга ца дайта шен цIена дог.

Хадийна поп юха денбелла глаьтти,
Глаьтти и, юха а къагийна куц,
Пондар тле тесначу цу кхаа мерзо
Попана ламийра и зевне мотт.

Говзанчо кечбира пондар сов башха,
Пелг тосуш, хьабира хьалхара мерз.
Кхийтира хьожа схьа сийначу беан,
Блаьстенна тогӀи чохь сенбелча бай.

ШозлагӀчу цу мерзан тембоцуш бекар
Лам хилла дижира цуьнан даг тле.
Хезира цуьнца шен эрна сатийсар,
Бендоцуш детталун сов ира диг.

КхозлагӀчу мерзо схьайийцира шера
Дагахь а ца хилла ойланийн чалх.
Хала къахьогьгуш, цо кхоьллина пондар
Гертара дӀаден шен Диканан хӀу.

III

Пондар къанбаларх а, ца къанло эшарш, —
Цена а, зевне а бекара мерз.
Лоькхура напас йиш, ага а техкош,
Пондаро далхориг дуьйцуш йоле.

— Маржа йол! ДовгӀна-кха хьуна мотт кхабар,
Йиш лакхар АллахӀа дихкина ду...
Иштта и зударийн дакъа а далхош,
Боьлхура пондар а, делхадеш дог.

Мичара хиънера пондарна дерриг,
Вайн гӀенаш цунна хьан дийцина-те?
Попо йиш лоькхура безамах, балех,
Зударех йиш лоькхуш, бека кхо мерз.

Діаихи бешераш. Байракхаш кьегі.
 Сийлахъа бакъонаш ю хіинца сан.
 Сан стоѣл тлехъ кьоламний, кехаттий Іуьллу.
 Къена поп. Пондаран зевне кхо мерз.

Сатнийсам, безам а сан махкахошна
 Луш, ека тахана сан керла йиш...
 Инна юрт, луьстачу хьуьн чохъ лар ййна
 Генара миска и бералла сан...

Харционан бендоцчу дагарца, тоьхна,
 Хаднира сатнийсам, Іалашо сан.
 Амма цу халачу некъашкахъ сайца,
 Сов ларбеш, лелийра пондар а ас.

Ткъа наггахъ мархаша стигал хьульйора,
 Йоьлхура тийначу буьйсанна со.
 Сан карахъ пондаро мерз бекабора,
 Сан деган къайленаш ялхаеш дІа.

Хьомечу махко, говзанчо санна,
 Іамийра бакъ илли декадан со.
 Пондарна санна, сан кхолламах дийца
 Іемира кьоламна, йицъелла наб.

V

Со зуда ю, таьІна хилар ца деза,
 Эшарш ас ловкхур ю безамах сани.
 Оьздачу кураллин сий айса лардо,
 Ницкъ бу совхъ эшначохъ халонаш лан.

Кхочур ду Іа а тІе, шийла дарц хьовкхуш,
 Мархаллур ду зезаг, кхаьчча шен хан.
 Амма хир яц-кха со цкъаьа а цхьалха:
 Адмашна йиш лакха пондар бу сан.

Хьалхарчу мерзах ас нагахь пїелг тесча,
Нур-злаьнарш къагнийна, глоттур бу малх.
Шовданаш хьовдур ду, шабаршца декаш,
Хьош шайца сов сирла сатийсам сан.

Иицлур ю глайгланаш, бицлур бу бохам,
Массо бос лепар бу, хьостуш сан дог.
Тлаккха со ер ю сайн къоналлин новкъа,
Юха а везачун блаьра хьожур ю.

Везаран блаьргаш чохь карор яц харио,
Къамелехь тешнабехк хаалур бац.
Доккхачу дуьненчохь массо а ханна
Дуьсур ду цхьа тхойша, безам а тхан!

Юха а догтур ду, казалла яржош,
Къоначу блаьстенан и сирла де.
Кхетар ю со атта маттах а диттийн,
Олхазар глаттаран къайле а гур.

Дуьненчохь мел долчо соьга дош олуш,
Юха а сайн ирсах кхетар ю со.
Тешар ю со буьсург хиларах сайца
Даиман сан безам, къан а ца луш.

Пондаран шозлагла мерз ас бекийча,
Къастаран ойлано ловдур ду дог,
Амма ас хадор дац цу мерзан бекар,
Тїедуьллуш цїеххьана малделла куьг.

Инцїелла хьуна со... Тамаше гуллакх:
Муьлххачу хьан новкъахь — юха а со, —
Сайх хилла сирла малх, хьобжур ю хьобга,
Иогур ю хьо вохван, цїе хилла, со.

Кхочур дац вовшашка яздина кехат,
Дницлур ду хьуна вай къаьстина де..
Амма со хлетте а хир ю-кха уре
Гергара, тешаме доттагла хьан.

Ткъа, нагахь кхин безам бовза хьан дезахь,
Ширачу чевнийн муо лазабер бу,
Амма со кхочур ю хьоьга дош ала,
Хьо Iexa ца вайта хьожур ю со.

Сайн даг чохь цкъа а ша къанлур а боцу
Хьалхара сайн безам кховдор бу хьоь,
Къоналлин йовхонца хьаьстнна доггах,
КIац санна, хьоьжалла яшор ю хьан.

Зударийн боцу ницкъ боссийта сайга
КхозлагIа мерзах ас тосур бу пIелг,
Дагалоцур ду ас цIейоцу кешнаш
Цу тIам тIехь эгначу вежарийн, дайн.

Дагалоцур Iаьржачу баьлган и чкъуьйриг,
Ийна цIа ца девза цхьа жима буо,
Дагалоцур аса цу эгIазчу зудчун
Хала болх бевзина берчдоьлла куьг.

Дагалоцур тIеман цIе, вайн наной белхар,
Даймахко хIетахь соь кховдийна ницкъ.
Дагалоцур кIенташа нана-мохк ларбеш
Гайтина стогалла, сий церан деш.

VI

Мерз бека пондаран, хестадеш дахар.
Истори, неI санна, йиллина ю.
Сан деган айамехь еса куралла,
Доxx санна, яьржина, дисина ирс.

Цавевза салти д'авов'линчу коша т'ехъ
Егайо даимна летта и ц'е.
Іадато ницк'бничу ламанхойн зударийн
Дегнаш ду детталуш кху сан даг чохъ.

Я ц'ераш, я сий, я кешнаш дац х'иница...
Амма ца яйна-кха д'а ц'еран лар,
Сатийсам, г'айг'анаш, ойланаш лар'еш,
Б'ешерийн пенаш ду д'алайтташ гуш.

Баркалла, ц'е йоцуш байна сан йижарий,
Шун балдаш мерциннарг — эшарийн ц'е.
Наб йоцчу, тем боцчу сан кхаа мерзо
Бекабо заманан зевне кхо мерз.

VII

Сатасар г'аьттина, зарзлуш бу бода,
Хиндолчун шоралла ю суна гуш.
Могтало, х'иница со йоллу д'айоло
Дахарах, вайн ирсах эшараш сайн.

Х'иница бен ца бевзи попан ницк' суна,
Гуш боцчу пондаро х'ов'сту сан дог,
Тк'а стиглахъ, жал'уьно шен жа а санна,
Мохо д'алов'хку и мархаш а го.

Дохк даьржа лекхачу бердийн йистошца,
Б'ешерийн т'адмашца ийдало и.
Де г'лотту, сирла де, малхаца доьлуш,
Махкахой, вайн ирсан ц'х'а де ду и.

Тк'а ц'х'анх'а-м жима йо!, сатасар кхойкхий,
Сх'ах'оду, дуьтий и шен жима ц'ла...

Пондарчин, поэтан похіма а хіинца,
Божаршна санна, ду цунна муьтлахь.

Зевне а, ирсе а ду цуьнан елар,
Сан метта длахіотта сихьелла йол..
Бешераш длаихна, пон тийна лаьтташ,
Ткъа хіинца мотт бийца Іемина и!

ЧУЛАЦАМ

«Пижарийн цларах ду сан дагардийцар...»	
Хь Туркаев	5
Стихаш	
Хьомечу партина	13
«Шийла мох, со шельеш...»	15
«Ширачу лаьмнаша гатдина...»	16
Махачкала	17
Каспий хЮрде	18
Тиса	19
«Ма хала ду цунах кхета...»	21
Селенга	22
Нийсархошка	24
Кипарис	25
«Лаьмнаш го — паьртахой санна...»	26
Нийсархо ма хуьлу хьан дош...	27
Бестужеви коша тIехь	28
Шандор Петефини памятник хьалхахь	29
«Генна цигахь, лекхчу лаьмнел дехьахь...»	30
«Кьона йол-ламанхо, ахьа...»	31
«Шерийн лорах со ца хьобжу гийла...»	32
«Юла а гIаьтти де...»	34
«Диц-м ца делла хьуна винчу мехкан...»	35
Лийрбоцурш	37
ХIайкал	38
«Мархаша стиглахь до нека...»	39
«Набарха дели де, тхи а го лепаш...»	40
Нене	41
Лаьмнийн йол	43
Сибирах лирически могланаш	45
Пижарийн бIаьргаш	47
«Кубанан лаьтта тIехь сатасар гIаьтти...»	49
Лорехь	50
Ереван	53
Михайловскехь	55
«Сацахьа, зама, хьо...»	57

Іаьмнийн мохк	59
Эвлахь	60
Дагца кѣамел	63
«Тіаьххъара юахъаьжча дахаран некъе...»	64
«Хуур дац, кхолламо хІун кечдо вайна...»	65
«Хьекъалечо аьлла...»	66
«Ас мохан хІонна дІадоьллур ду кораш...»	67
«ГІуллакхна снхло хьо...»	68
Махкахо	69
Лажанан хи	71
«Лаьа кхета...»	73
«ДоттагІий, я седа, я малх гур боцуш...»	74
«Ма хьакха хьайн ялта шен хенал хьалха...»	75
Сан тоьлашха йолу стих	76
«Іаламат хала ду...»	77
«Дахаро хуьйцуш бу хиламийн зирхаш...»	79
«Стихаш а яц хьуна хуьлуш ма-элли...»	80
«Йожахь а нагахь, де иэшна...»	81
«Нехан мохь — и базлац хьан белшашна...»	82
«КІайчу декхнийн...»	84
Нагахь кѣестарш ца хилча	86
«Лаьара хуьлийла...»	88
«Сацахьа жимма, хІай зама...»	89
«Со гІенах йийлина тІема...»	90
«Хьанал берш бен марцац харцоно аьрзнашца...»	91
Лермонтовн дара ткъе ворхІ шо	92
Шира говзанча	93
«Сайн заманах со цецийла...»	94
«Тийна Іохку лайн аренаш...»	96
«Данман а хуьлда сийлахь дикалла...»	97
Атлант	98
Майраллина ода	100
Дин-Горбунук	102
«Комаьрша и кѣолам хьан белла хьуна?...»	104
«Бозбуанчо санна, куьг ластош...»	105
«Ширачу тоьланна тІейогІу лар санна...»	106
«ХІоккхузахь, сан цІийнан хьалхахь...»	107

Ткъес деттар лайна	108
«Сайи шераш длаэхарх кхерац...»	109
Японин баьллаш	110
Нагахь чlogla лаахь...	111
Беран глап санна...	112
Иистера меттиг	114
«Къастар — дац данне а...»	115
«ЭхI, беркат хьо йовхо...»	116
Уллора девзина вайи дахар суна	117
«Со йоккха хилла. Со къан ца елла...»	118
«Хьотту аш: сан блаьргаш хIунда бу сийна...»	119
«Дьошу ас могланаш, хазделла сайна...»	120
«Стиглане седарчийн повлакх шен тесна...»	121
«Кхерац со доттагIаша аларах сайга...»	122
Аганан илли	124
«Дукхаммо олуш а хезнера суна...»	125
«ХIан-хIа, лор, яц хьуна со цамгар кхетта...»	126
«Нагахь вон болх ца беш...»	127
«Сан кхиэл, хьо хIор денна суна...»	128
«ЧIагIонаш ас хьуна ца йпра...»	129
Шовданан йистехь	130
«ХIора де дахлуш ду моттало...»	131
«ГIоьртина хьо соьца ма хила...»	132
«Сан стоьл тIехь юхку...»	133
Суна наб кхетацара	134
«Ас бехк ца буьллу...»	135
Синтем бац	136
«Дуьненахь сан некъ а шера ца хилла...»	137
ХIун хилла суна?	138
Со йовлхур яц	139
Юха а...	140
«Со шан цуьрг ю — жима гIорза...»	141
Иштта хилча а...	142
«Корталех-м хьаьрчар ю шеллуш, Iай санна...»	143
«Ас оццул шерашкахь лийхира хьо...»	144
Лаьа-кха хьовца со хила	146

Кехаташ	147
Везачун бѣаьргаш	148
«Хъайи велакъежарца...»	150
Со дуьхьал хир ю	151
Тахана юха а...	152
Тховса а суна наб кхетац	153
Цхъаьнакхетар	154
Вокзалехъ	155
Сайи седа лобхуш	157
«Малх дукъал тѣхъа буллушехъа...»	158
Лайнарг	159
«Некъ бу сан сов бежа...»	161
Юькъачу бацалахъ	163
«Наб кхетац ехачу буса...»	164
Ладогла	165
«Ойлане дикачу бѣаьргашца тѣйна...»	166
Гуьйренан повкъа	168
«Паччахъ ю со хѣнца...»	169
Хъо волчу йогъу со	170
Хъох теша со	172
Дѣаваха...	173
«Тахана делккъехъ телеграмма...»	174
Безам	175
«Кест-кеста гѣеллой цѣа вогъу хъо...»	176
«Дог шелдеш, шело со...»	177
«Ахъ элира соьга...»	179
«Хъо вацара...»	180
«Я хъегар ду-тѣхъа иза...»	181
«Бай тѣхъ техка...»	182
«Стенна и делахъ а, данм а вайна...»	186
«Хетара — дѣаяхчи вицлур ву сайна...»	188
«Дош лохъа, хъоменнг...»	189
«Полахъа соьга...»	190
«Бехира: «Хуьнцур ду дуьне а...»	191
«Кѣоргачу гѣу чу со хъаьжчи...»	192
«Нелсарги тѣхъ лавтта хѣнца а со...»	193

«Шовдан тӀе бовдучу новкъа а яьлла...»	195
ИицӀе со	196
«Массо хӀума а, хетарехь...»	197
«Ас безам хьулбийр бу буйсанан кӀоргехь...»	198
«Мовттура — дӀаяхчи дерриг дӀадолу...»	199
«ХӀай сан дог, ма сикло...»	200
«Кхеташ ас лардо мацахлера...»	201
«Массо а хӀуманан ю шен-шен зама...»	202
Ахь хаам бе	203
Безамах легенда	204
«Со — урд ду аьхна...»	207
Лийрдоцург	208
«ХӀан-хӀа, хир яц со сапарлат...»	211
«ХӀуьа дича...»	212
«Данман уьш дагахь лаьтта суна...»	213
«Маьлхан пур даьржича стиглахь...»	215
«БӀавстенна тӀера схьа долалуш ду...»	216
«Бохура, хӀара шо лаьхьанан ду...»	217
«Кхеташ дара, дара дерриг атта...»	218
«ХӀан-хӀа, хьуна тӀе ца йогӀу...»	219
«Дерриг а далур ду...»	220
«Заздаьлла. Амма стом ца латийна...»	222
«Хьо жима синтар ду...»	223
«Йовха ю	224
«Лела со ойланехь...»	225
«Н куьйгаш цуьнан, декъа гӀаш санна...»	227
«Хьан бӀаьргаш — шалго тоьлах терра...»	228
«Волахьа...»	230
«Ас муха гойтур ду-техьа...»	232
«Хилнигта толам сан, хилнигта нӀешам...»	233
«Дукха лерна бехк ма билла суна...»	234

Поэмаш

Ялтех дош	237
Олхазар	241
Дагалсцаминий новкъа	250
Пиш локху поп	267

Ахматова Раиса Солтмурадовна

ВСТРЕЧА

**Стихи, поэмы
(на чеченском языке)**

Редактор А. Д. Осмаев
Художник А. В. Ясуев
Художественный редактор Ю. А. Шевченко
Технический редактор С. П. Липатова
Корректор А. А. Арсанова

Сдано в набор 3.X 1978 г. Подписано к печати 15.XII 1978 г.
Формат 70х90 1/32. Бумага мелованная
Объем 8,75(10,24) п. л. Уч.-изд. л. 785
Тираж 5000 СФ03368

Чечено-Ингушское книжное издательство
Управления по делам издательства, полиграфии
и книжной торговли Совета Министров
Чечено-Ингушской АССР,
Грозный, 21, улица Ленина, 14.

Заказ № 9454.
Управления по делам издательства, полиграфии
и книжной торговли Совета Министров
Чечено-Ингушской АССР,
Типография имени И. Н. Заболотного
Грозный, улица Интернациональная, 12/33
Цена 1 р. 20 к. (в переплете № 7 — 1 р. 50 к.)

Мах ис. 20 к.

ВСТРЕЧА
Стихи, поэмы
(на чеченском языке)